

PROCEDŪRŲ SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJAI
VADOVAS EUROPOS ŠALYSE

VADOVAS

Parengtas įgyvendinant projektą
„Išklausyk mane dabar – specializuota apsauga smurtą patyrusiam vaikui“

Sudarytojai:

INGE ZWAAN - ASENO MIESTO SAVIVALDYBĖ

NELLY EVERTS – DRENTHE PAGALBOS JAUNIMUI BIURAS (BUREAU JEUGDZORG DRENTHE)

AYA WOLTING - GGD DRENTHE

MARIELE MIJNLIEF – DRENTHE ENOVA IŠLAISVINIMO IR KONSULTACIJŲ BIURAS (ENOVA EMANCI-PATIE ADVIESBUREAU DRENTHE)

BEATA KOLSKA – LACH – TERITORINIS VAIKŲ TEISIŲ APSAUGOS KOMITETAS, POZNANĖ

MAGDALENA CZUB - TERITORINIS VAIKŲ TEISIŲ APSAUGOS KOMITETAS, POZNANĖ

AUŠRA KURIENĖ - VŠĮ PARAMOS VAIKAMS CENTRAS, VILNIUS

ERNA PETKUTĖ - VŠĮ PARAMOS VAIKAMS CENTRAS, VILNIUS

IEVA DANIŪNAITĖ - VŠĮ PARAMOS VAIKAMS CENTRAS, VILNIUS

Parengta bendradarbiaujant su šiais specialistais:

D. JASIŃSKA, J. KĘPIŃSKA – POZNANĖS MIESTO POLICIJOS KOMISARIATAS

P. HEJDUK, M. KARBOWSKA – APYGARDOS TEISMAS, POZNANĖ

H. NOWICKA, A. BANASZAK–DANKOWSKA, A. KOLAT-JONIAK,

K. KOSMOWSKA-KOCKI – MIESTO PAGALBOS ŠEIMAI CENTRAS, POZNANĖ

M. GADOMSKA, K. RZESOŚ, A. CYTLAK – MIESTO KRIZIŲ INTERVENCIJOS CENTRAS, POZNANĖ

R. KRUIPIS – VŠĮ PARAMOS VAIKAMS CENTRAS, VILNIUS

Poznań, Poland. The place to be.

www.poznan.pl

Projekto "Išklausyk manęs dabar – specializuota apsauga smurtą patyrusiam vaikui" koordinavimas - STELLA GOŁĘBIEWSKA, Poznanės miesto savivaldybė, Sveikatos apsaugos ir socialinių reikalų skyrius

1 leidimas

Tiražas:

2000 egzempliorių lenkų kalba

100 egzempliorių olandų kalba

1000 egzempliorių lietuvių kalba

1000 egzempliorių anglų kalba

Kviečiame Jus perskaityti tris leidinius, kurie yra Poznanės, Aseno ir Vilniaus specialistų, dirbančių smurtą patyrusių vaikų gerovei, ilgalaikio bendradarbiavimo rezultatas.

Darbui paskyrėme visas savo žinias, patirtį... ir širdį, kadangi esame kolektyvas, kuris nori pasakyti garsiai ir aiškiai...

„Išklausyk manęs dabar – specializuota apsauga smurtą patyrusiam vaikui“

Dabar savo rankose laikote: „Procedūrų seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais vadovas Europos šalyse“.

Taip pat išleidome: „Seksualinę prievartą patyrusių vaikų apklausos metodologija“ ir „Mokymų vadovas kaip atpažinti vaiko seksualinį išnaudojimą bei pirmoji intervencija“.

Visus besidominčius kitais projekto leidiniais prašome kreiptis į mus – daugiau informacijos projekto internetinėje svetainėje: www.childunderprotection.eu.

TURINYS:

ĮŽANGA

PROCEDŪRŲ VADOVAI IR JŲ PARENGIMAS

1 DALIS

PROCEDŪRŲ SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJAI VADOVAS
DRENTE PROVINCIJOJE (OLANDIJA)

2 DALIS

PROCEDŪRŲ SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJAI VADOVAS
POZNANĖJE (LENKIJA)

3 DALIS

PROCEDŪRŲ SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJAI VADOVAS
VILNIUJE (LIETUVA)

GALUTINĖS IŠVADOS

ĮŽANGA – TARPŽINYBINIO BENDRADARBIAVIMO VADOVAS

Situacijos trijose bendradarbiaujančiose šalyse palyginimas

Šis vadovas yra sudarytas Europos programos „Daphne II – Išklausk manęs dabar – specializuota apsauga smurtą patyrusiam vaikui“ rėmuose. Kuriant projektą bendradarbiavo Poznanės (Lenkija) ir Aseno (Olandija) miestų savivaldybės bei VŠĮ Paramos Vaikams Centras Vilniuje (Lietuva).

Kiekviena iš šių valstybių yra pasirašiusi Vaiko Teisių Konvenciją. Projekto pradžioje buvo pristatyta dabartinė seksualinės prievartos prieš vaikus situacija kiekvienoje šalyje. Bendradarbiavimas tarp Poznanės, Aseno ir Vilniaus leido kritiškai pažvelgti į situaciją, esančią kiekvienoje iš projekte dalyvaujančių šalių. Kiekviena iš šių šalių turi savo stipriąsias ir silpnąsias puses, bendradarbiaujant tarpusavyje, sprendžiant vaikų seksualinio išnaudojimo klausimus. Situacijos trijose bendradarbiaujančiose šalyse atskleidė šiuos panašumus:

- Seksualinė prievarta prieš vaikus yra nusikaltimas, už kurį yra baudžiama pagal įstatymus.
- Seksualinė prievarta prieš vaikus yra dažnesnė negu tai rodo statistika.
- Seksualinės prievartos atpažinimas ir jos registravimas turi būti tobulinami.
- Nusikaltimo aukoms ir kaltininkams teikiama nepakankama pagalba.
- Yra būtinas bendradarbiavimas.
- Reikalingas vadovavimas ir veiklų suderinimas.

Taip pat buvo išskirti skirtumai:

- Seksualinė prievarta prieš vaikus kiekvienoje šalyje yra apibrėžiama skirtingai.
- Būdinga *Olandijai*: Dėmesys sutelkiamas į atpažinimą ir prevenciją, siekiant identifikuoti tiesiogiai nepastebimą grupę.
- Būdinga *Lenkijai ir Lietuvai*: Asmenišką lydėjimas viso proceso metu. Dėmesys sutelkiamas į procesą po įvykio pranešimo. Be pranešimo galimybės yra ribotos. Trūksta policijos pareigūnų ir teismo darbuotojų, dirbančių šioje srityje.

- Būdinga *Olandijai ir Lietuvai*: Pastaruoju metu yra kuriama nauja valstybės politika seksualinės prievartos prieš vaikus klausimais.

Dabartiniu metu Olandijoje yra daug organizacijų ir struktūrų, o taip pat yra leidžiami įstatymai, kurie tiesiogiai yra susiję su seksualine prievarta prieš vaikus. Nepaisant to, Konsultacijų ir pranešimo apie prievartą prieš vaikus centrai apie šiuos įvykius gauna nedaug pranešimų. Kaltininkų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn yra minimalus. Paskutiniai tyrimai rodo, jog seksualinės prievartos prieš vaikus atvejų skaičius yra daug didesnis negu anksčiau buvo manoma. Jaunimo ir šeimos ministerija siekia pagerinti organizacijų bendradarbiavimą ir siūlo naujus įstatymus ir politiką seksualinės prievartos prieš vaikus klausimais. Nėra įstatymų dėl privalomo pranešimo apie tokius atvejus, tačiau politika šiuo klausimu jau keičiasi.

Lietuvoje nepakankamai dėmesio skiriama atvejų tyrėjų ir prokurorų kvalifikacijai. Nėra aiškios organizuotos vaikų apklausos sistemos. Nėra aiškaus bendradarbiavimo prievartos prieš vaikus atvejais mechanizmo. Nepakanka pagalbos galimybių nukentėjusiems ir reikėtų daugiau žinių dirbantiems šioje srityje.

Lenkijoje trūksta skirtingų institucijų veiklų suderinimo tarpusavyje. Atsitinga taip, jog skirtingos institucijos atlieka tuos pačius veiksmus. Trūksta tarpusavyje susietų veiksmų ir veiklos plano bei nėra pagalbos galimybių smurtautojams.

Kiekvienas projekto partneris pagal pateiktą formą aprašė labiausiai tinkamą veiksmų procedūrą ir šią schemą aptarė su kitais savo šalies specialistais.

Pagrindinė prielaida yra, kad procedūrų vadovas bus naudojamas kiekvienoje šalyje.

Visi projekte dalyvaujantys partneriai supranta, jog tinkamas požiūris į seksualinę prievartą prieš vaikus ir kova su ja reikalauja organizacijų bendradarbiavimo. Tai apima visas organizacijas, kurios yra susijusios su seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais: nuo mokyklų iki teismų. Aiškus užduočių paskirstymas yra būtina tinkamo seksualinės prievartos prieš vaikus problemos sprendimo sąlyga. Tinkamas šios problemos sprendimas apima pripažinimą egzistuojant seksualinę prievartą prieš vaikus, kaltininko patraukimą baudžiamojon atsakomybėn bei pagalbos suteikimą nusikaltimo aukoms, kaltininkams ir šeimai.

Vadovas sudarytas šiuo būdu: pradžioje yra pateikiama schema, nusakanti veiksmų seką kiekvienoje šalyje bei toliau pateikiamas veiksmų sekos aprašymas. Be jokios abejonės, tarpusavio bendradarbiavimas įgyja svarbiausią reikšmę sprendžiant su seksualine prievarta prieš vaikus susijusius klausimus ir kovojant su šia problema. Tinkamas šios problemos sprendimas prasideda

nuo jos suvokimo ir visuomenės įspėjimo apie jos egzistavimą. Tam organizuojamos socialinės kampanijos bei šioje srityje dirbančių specialistų apmokymai yra esminiai dalykai, siekiant šio tikslo. Be to yra svarbu, jog siekiant užkirsti kelią seksualinei prievartai prieš vaikus, įgyvendinti pagalbos sistemą bei padėti patraukti baudžiamojon atsakomybėn kaltininkus, visuomenė apie egzistuojančią problemą turi būti informuojama teisingai.

Šioje knygoje yra pateikiama kiekvienos šalies labiausiai tinkamo tarpžinybinio bendradarbiavimo schema ir jos aprašymas. Kiekvienas projekto partneris jas paruošė individualiu būdu. Šie aprašymai paremti patirtimi ir vietinės situacijos analize.

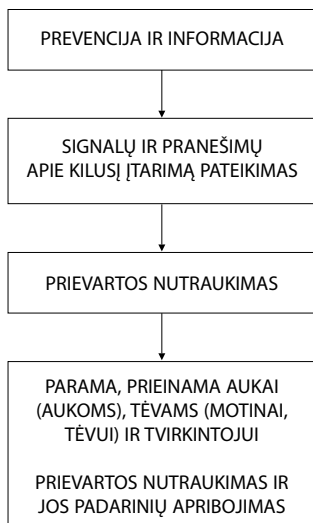
Skaitytojams linkime išminties bei kūrybiškumo, susidūrus su seksualine prievarta prieš vaikus artimiausioje aplinkoje ar visos šalies mastu ir tikimės, jog šiame procese mūsų parengtas vadovas bus teigiamas indėlis.

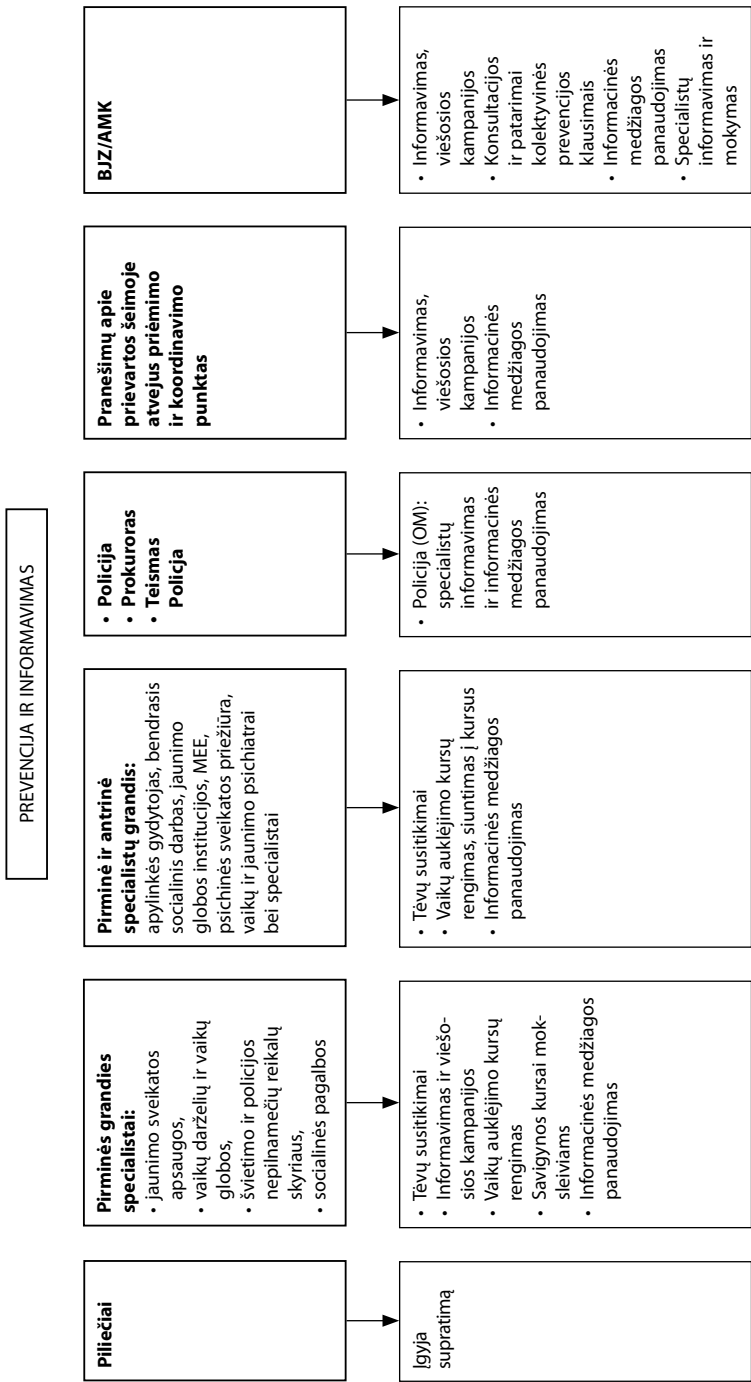
1 DALIS

**PROCEDŪRŲ SEKSUALINĖS
PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS
ATVEJ AIS VADOVAS**

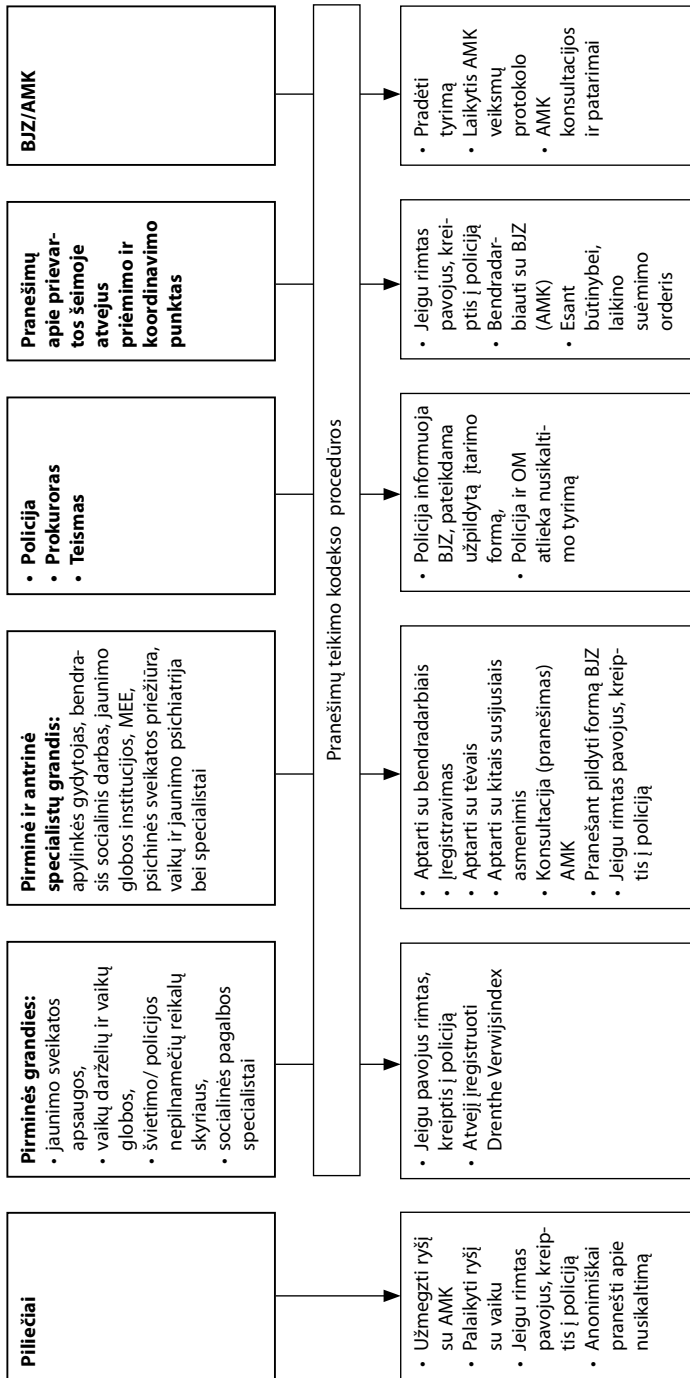
**Drenthe provincijoje
(Olandija)**

Bendradarbiavimo schema

SIGNALŲ IR PRANEŠIMŲ APIE ĮTARIMUS PATEIKIMAS

PRIEVARTOS NUTRAUKIMAS

Pirmos grandies

- Jaunimo sveikatos apsaugos,
- vaikų darželių ir vaikų globos,
- švietimo ir policijos nepilnamečių reikalų skyriaus,
- socialinės pagalbos specialistai

Darbas laikantis Pranešimų teikimo kodekso reikalavimų

Pirminė ir antrinė specialistų grandis:

- apylinkės gydytojas, bendrasis socialinis darbas, jaunimo globos institucijos, MEE,
- psichinės sveikatos priežiūra, vaikų ir jaunimo psichiatrai bei specialistai

Darbas laikantis Pranešimų teikimo kodekso reikalavimų

- **Policija**
- **Prokuroras**
- **Teismas**

- Aplausa specialios paskirties kambariuose – Living room/Studio hearing
- Ikitėisminis tyrimas: GGD gydytojas kartu su Policijos pareigūnais

Pranešimų apie prievartos šeimose atvejus priėmimo ir koordinavimo punktas

- Laikytis Pranešimų dėl prievartos šeimose teikimo telefonu tvarkos
- Laikytis Pranešimų teikimo kodekso reikalavimų
- Esant galimybei, inicijuoti programą "Pirmoji pagalba prievartos šeimose atvejais"

- **BIZ (AMK)**
- **RvdK**

- AMK: laikytis AMK protokolo reikalavimų dėl veiksmų
- Pranešimų teikimo kodekso reikalavimų laikymasis
- BIZ: veikti pagal vadove nustatytą tvarką
- BIZ poreikių įvertinimas
- BIZ (AMK): saugos ženklų taikymas
- RvdK: BIZ (AMK) pradžioje pradėti pagrindų tyrimą dėl globos

**GALIMA PARAMA AUKAI (AUKOMS),
TĒVAMS (MOTINAI, TĒVUJ) IRT VIRKINTOJUJI,
PRIEVARTOS NUTRAUKIMAS IR JOS
PADARINIŲ RIBOJIMAS**

Pirminās grandis:

- jaunimo sveikatos apsaugas,
- vaiku daržēļu ir vaiku globos,
- svietimo ir policijas nepilnamečēļu reikalē skyriaus,
- socialinās pagalbos specialistai

- Darbas laikantis Pranešimē teikimo kodekso reikalavimē
- Nukreipimas j kitas pagalbos (paramos) šaltinius
- Tolesnis asmeniniē ryšē palaikymas ar asmeninās pagalbos teikimas

Pirminē ir antrinē specialistē grandis:

apylinkās gydytojas, bendrasis socialinis darbas, jaunimo globos institucijas, MEE, psichinās sveikatos priežiūra, vaiku ir jaunimo psihiatrai bei specialistai

- Pranešimē teikimo kodekso laikymasis
- Nukreipimas j specializuotos pagalbos (paramos), skirtos aukai, tēvam ir tvirkintojui (-ams), šaltinius

- Policija
- Prokuroras
- Teismas

- Policija: istatymē taikymas, suēmimo orderis
- Policija (OM): patraukimas baudžiamojon atsakomēbēn
- Teisminās priemonēs: dēl vaiko apsaugas ir (arba) apgyvendinimo ne namuose.
- Privalomosios psihoterapijos seansai kaltinamajam.
- Resocializacijos eigos priežiūra padedant grēži i visuomēnē

Pranešimē apie prievartos šēimoje atvejus priēmimo ir koordinavimo punktas

- Sisteminiē pagalbos (paramos) pasiūlymē koordinavimas ir vadovavimas ir
- Nukreipimas j pagalbos (paramos) šaltinius
- Paramos, susistikimē apribojimo orderio išdavimas

- BJZ /AMK)
- RvdK

- BJZ /AMK: analizē jaunimo resocializacijai, skirtai nepilnamečiams nuteistiesiems
- BJZ: RvdK prašymē jaunimo apsaugas priemonē igyvendinimas
- BJZ: Atskirē atvejē valdymas Siekiant išsiaiškinti tvirtkinimā
- RvdK: nepilnamečē kaltinamējē baudžiamujē bylē vedimas

TURINYS (Olandija)

Pratarmė	9
Ižanga	11
1. Prevencija ir informavimas	13
1.1. Pirminės grandies specialistai.....	13
1.1.1. Jaunimo sveikatos apsaugos įstaigų pareigos	14
1.1.2. Vaikų darželių, vaikų globos ir švietimo įstaigų pareigos	14
1.1.3. Socialinio darbo mokykloje ir socialinės rūpybos tarnybų pareigos	14
1.1.4. Policijos pareigos	14
1.2. Pirminė ir antrinė pagalba.....	15
1.2.1. Bendrosios praktikos gydytojų pareigos	15
1.2.2. Socialinių darbuotojų pareigos	15
1.2.3. Psichinės sveikatos priežiūros, vaikų ir jaunimo psichiatrų ir specialistų pareigos.....	15
1.3. Policija ir prokuroras (OM).....	15
1.4. Jaunimo globos įstaiga (Bureau Jeugdzorg, sutrumpintai BJZ); Pranešimų apie prievartos šeimoje atvejus priėmimo ir koordinavimo punktas.....	16
1.5. Pranešimų apie prievartą namuose teikimas ir koordinavimas (MCHK)	16
2. Signalų ir pranešimų teikimas.....	17
2.1. Piliečiai	17
2.2. Specialistai.....	18
2.3. Policija ir prokuroras.....	19
2.4. BJZ/AMK.....	19
2.5. MCHG	20
3. Prievartos sustabdymas ir padarinių sumažinimas	21
3.1. Specialistų pareigos.....	21
3.2. Policija ir prokuroras	23
3.3. BJZ/AMK.....	23
3.4. MCHG	24
3.5. Vaikų ir šeimos teismo patarimoji tarnyba (RvdK).....	24
4. Pagalba (parama), taikant sisteminį požiūrį.....	25
4.1. Paramą teikiančių specialistų pareigos	25
4.2. Pirminės ir antrinės pagalbos lygiai.....	25
4.3. Policija, teisingumo institucijos ir resocializacija	26
4.4. BJZ ir RvdK.....	26
4.5. MCHG	26
Šaltiniai	27
Vietinės rekomendacijos	28

PRATARMĖ

Šis vadovas parengtas kaip Europos programos sisteminis dokumentas.

Tai produktas, atsiradęs bendradarbiaujant Lenkijos Poznanės miesto savivaldybei, Lietuvos Vilniaus miesto Paramos vaikams centrui ir Olandijos Aseno miesto savivaldybei.

Poznanės, Vilniaus ir Aseno bendradarbiavimo projektas įgyvendinant Daphne II sistemos programą, turi tris kryptis:

1. Parengti bendradarbiavimo veiksmų eigos vadovą, kurį būtų galima taikyti esant vaikų seksualinio išnaudojimo atvejams.
2. Parengti šios srities mokymo programą specialistams dėl pranešimų teikimo apie vaikų seksualinį išnaudojimą ir kaip imtis veiksmų, jei įtariamai vaikų seksualinio išnaudojimo atvejai.
3. Parengti ataskaitą apie vaikų seksualinio išnaudojimo atvejų tyrimo metodus.

Aseno miesto savivaldybė atsako už 1 dalį, t.y. vadovo parengimą. Bureau Jeugdzorg, de GGD, policija, prokuroras, Drenthe provincija, Noorder-Maat ir Enova ėmėsi glaudaus bendradarbiavimo. Visi minėti partneriai dalyvauja pagrindinėje vaikų išnaudojimo problemų sprendimo grupėje, kuri buvo įsteigta šio projekto tikslams siekti. Kaip paramą šiam projektui bei atlikdama baigiamajam darbui parengti reikalingą tyrimą, Socialinių teisinių paslaugų krypties bakalauro studijų studentė atliko tyrimą apie pranešimų ir signalų teikimą dėl vaikų išnaudojimo, į tyrimą įtraukdama vaikų darželius, pradžines mokyklas, pagalbos vaikui agentūras ir vaikų globos institucijas. Be to, buvo tyrinėtos ir galimybės bei teisės dirbti su pateiktais protokolais, kurie kartu yra ir pranešimai. Mes atlikome dabartinės padėties išėities taškų tyrimą trijų projekto tikslų atžvilgiu. Be to, palyginome skaičius, gautus iš prokuroro, policijos, Pranešimų apie prievartos šeimoje atvejus priėmimo ir koordinavimo centro bei Pagalbos ir pranešimų apie vaikų išnaudojimą teikimo centro.

Šis vadovas – tai ilgalaikio vietinių partnerių keitimosi nuomonėmis bei tarptautinių partnerių patirties perėmimo proceso rezultatas. Viena vertus,

vadovas turi atitikti vietines sąlygas, tačiau antra vertus, turi atitikti ir tarptautinės sistemos reikalavimus. Vadove pateiktos padėties Poznanėje ir Vilniuje palyginimas leido parengti rekomendacijas Europos mastu.

Šis vadovas nėra atribotas nuo veiksmų visumos nacionaliniame ir Drenthe provincijos lygmenyje. Svarbiausias tikslas buvo sukurti realų vadovą, kuris būtų susijęs su dabartine įvykių raida. Mes norėtume pateikti knygą „RAAK“ koordinatoriui, kuris ateityje ketina įgyvendinti veiksmų sekos principu grindžiamą vaikų išnaudojimo atvejų tyrimą Drenthe provincijoje. „RAAK“ – tai komandiniu apsvaistymu ir veiksmais grindžiamas vaikų išnaudojimo atvejų tyrimas. „RAAK“ principai visada buvo mūsų aprašymų gairėmis. Mes norėjome savo vaikų seksualinio išnaudojimo tyrimo būdą susieti su Drenthe mieste taikomu vaikų išnaudojimo tyrimo būdu. Jaučiame, kad formalizuotas vaikų seksualinio išnaudojimo tyrimas būtų pageidautinas šio projekto rezultatas. Naujas įstatymas, susijęs su laikinojo suėmimo orderių išdavimu (Tijdelijk Huisverbod) sudaro tam galimybes. Roterdame taikomas tyrimo būdas mums buvo įkvepiantis pavyzdys. Mes laikomės teigiamų nuostatų ir trijų „P“ principo – metodo, kuris taikomas beveik visiems šio vadovo aspektams.

IŽANGA

Prievarta ir smurtas šeimose

Kalbant apie gresiančią prievartą, kuri gali vykti bet kurioje vietoje ir būti patiriama iš kurio nors šeimos nario, prievarta apibrėžiama taip: tai fizinė, seksualinė ar psichologinė prievarta aukos integralumo atžvilgiu, kartu apimanti ir aukos išnaudojimą. Prievartą šeimoje auka gali patirti iš partnerių (buvusių partnerių), šeimos narių bei šeimos draugų.

Prievarta vaikų atžvilgiu

Bet kokia fizinio, psichologinio ar seksualinio pobūdžio sąveika, kelianti smurtinę ir nesmurtinę grėsmę nepilnamečio asmens atžvilgiu, kurią aktyviai ar pasyviai į šį nepilnametį asmenį nukreipia tėvai ar kiti asmenys, kurių atžvilgiu šis nepilnametis turi priklausomybės ar apribotos laisvės teisę, ir kuri sukelia ar gresia rimta fizine ar psichologine žala nepilnamečiui. Išnaudojimas irgi yra šio apibrėžimo dalis.

Šio vadovo tikslas – būti veiksnių gairėmis Drenthe provincijoje tais atvejais, kai vaikai patiria seksualinę prievartą. Papildomai pridėdamas žodis „seksualinė“, kadangi partneriai Poznanėje ir Vilniuje pagrindinį dėmesį aiškiai sutelkia į vaikų seksualinį išnaudojimą. Aseno miesto savivaldybė kartu su vietiniais partneriais pasirinko apskritai platesnį prievartos vaikų atžvilgiu tyrimo būdą. Tokiu būdu Aseno miesto savivaldybės tyrimo būdas atitinka RAAK metodą. Šis tyrimo būdas yra viena tikslo sustabdyti smurtavimą, patiriamą iš asmenų, nuo kurių auka yra priklausoma, dalis.

Prievarta vaikų atžvilgiu yra nusikaltimas, už kurį baudžiama pagal įstatymus. Rimta atsakomybė ir būtinumas aptarti įtarimus ir signalus bei apie juos pranešti gula ant gyventojų ir globos specialistų pečių. Tačiau praktiškai globos specialistai dažnai nenoriai imasi veiksnių, dėl ko pranešimai dažnai nėra pateikiami. Globos specialistai pateikia į Pagalbos ir pranešimų apie vaikų išnaudojimą teikimo centrą (AMK, kuris yra Jaunimo globos įstaigos dalis). Be

to, policija beveik visai nepateikia pranešimų, dėl ko vaikų seksualinio išnaudojimo kaltininkai nepatraukiami baudžiamojon atsakomybėn.

Prievarta vaikų atžvilgiu yra prievartos šeimos atvejais, kada kaltininkai yra namuose aukų supantys asmenys. Pranešant apie prievartos namuose atvejus, Drenthe provincijoje taikomas Pirmosios pagalbos prievartos namuose atvejų protokolas. Tokių atvejų prokuroras, policija, resocializacijos institucija, vietinė sveikatos apsaugos įstaiga (GGD), teismo psichiatras, socialiniai darbuotojai, BJZ (AMK) ir moterų globos įstaiga dirba kartu. Šiame protokole pateikiamos rekomendacijos kaip elgtis tais atvejais, kai vaikai yra prievartos namuose auka. Kol kas dar nėra protokolo, kuris būtų skirtas tiesioginei prievartai vaikų atžvilgiu (o taip pat ir seksualiniam išnaudojimui), kur dėmesys būtų skirtas padėti (pagelbėti) kaltininkams ir liudytojams. Todėl šiuo vadovu norima pateikti patarimus apie tai, kaip reiktų pateikti pranešimus ir duoti signalus, tirti, juridškai įforminti tokius atvejus bei suteikti pagalbą.

Siekiant, kad būtų aišku, kokia yra vaikų seksualinio išnaudojimo rūšis ir kaip veiksmingai imtis veiksmų jos atžvilgiu, visais atvejais yra svarbūs šie dalykai:

- Teikėjų, informuojančių apie galimus signalus, žinojimas ir jų patirties panaudojimas.
- Susitarimai dėl globos specialistų pareigos pranešti apie rimtus įtarimus.
- Veiksmų protokolas grindžiamas seka.
- Koordinavimas ir atskirų atvejų vadyba.

Įvairių sričių specialistų pareigos, kurios būtinos norint sėkmingai tirti prievartos vaikų atžvilgiu atvejus, yra aptariamos kituose skyriuose.

1. PREVENCIJA IR INFORMAVIMAS

Saugūs namai – tai sveiko vaiko augimo ir tapimo savarankišku piliečiu, prisidedančiu prie visuomenės raidos, pagrindas. Vaikai turi teisę į saugius namus ir nė vienas vaikas nėra išimtis. Namai, kuriuose vaikams skiriamas teigiamas dėmesys ir abipusė parama, yra svarbus gyvenimo elementas.

Norint, kad tai taptų realybe, labai svarbu, kad visos valdžios įstaigos, institucijos ir piliečiai sujungtų savo jėgas, kad būtų sukurtas subalansuotas požiūris į prievartą vaikų atžvilgiu. Kad būtų lengvai pasiekama parama ir informacija apie pozityvų vaikų auklėjimą. Be to, siekiant padidinti visuomenės supratimą, informacinių kampanijų metu turėtų būti skiriamas dėmesys įvairioms prievartos vaikų atžvilgiu rūšims. Ne tik specialistai, bet ir asmenys iš vaikų supančios aplinkos – šeimos nariai, draugai ir kaimynai – turi būti budrūs, kai kalbama apie vaiko gerovę. Tai yra suaugusieji vaiko aplinkoje, kurie rūpinasi vaiku ir kurie imasi veiksmų, pastabėję įtarimus. Visa tai reikštų, kad už mūsų visuomenės vaikų gerovę atsako visi piliečiai.

Be to, reikalaujama, kad specialistai irgi žengtų žingsnį pirmyn šių klausimų supratimo ir kompetencijos tobulinimo srityje. Tam būtina į globos specialistų mokymo ir studijų programas bei žinių atnaujinimo ir papildomo mokymo kursų programas sistemingai, o ne atsitiktinai įtraukti temą apie prievartą vaikų atžvilgiu grindžiamą praktika, žiniomis ir kompetencijos kėlimu.

Pareigų apibrėžimas informavimo ir prevencijos vaikų seksualinio išnaudojimo atvejais.

Pareigos suskirstytos pagal profesines grupes.

1.1. Pirminės grandies specialistai

Tai yra specialistai, kurių indėlis į prevenciją yra labai svarbus. Tokie specialistai rūpinasi jaunimo sveikata, dirba vaikų darželiuose, vaikų globos, švietimo įstaigose, dirba socialinį darbą mokyklose ir socialinio aprūpinimo institucijose, jie padeda policijai.

1.1.1. Jaunimo sveikatos apsaugos įstaigų pareigos. Įstaigos turi:

- Bendradarbiaujant su Jaunimo ir šeimos centru (**Centrum Jeugd en Gezin, sutrumpintai CJG**), tai turi būti atpažįstami ir lengvai pasiekiami taškai, kur tėvai ir vaikai gali kreiptis auklėjimo klausimais. Kaip pavyzdį galima būtų pateikti švietėjiško pobūdžio konsultacijų visiems tėvams teikimą.
- Būti gerai informuotos apie nukreipimo į kitas institucijas galimybes.
- Stiprinti savo jautrumą signalams nuolat dalyvaujant mokymuose, atnaujinant savo žinias bei aktyviai prašant pranešti apie signalus.
- Reguliariai rengti mokyklinio amžiaus vaikams savignyos mokymus.
- Tinkamai panaudoti elektroninę informacinę vaiko kortelę.
- Jei tėvai nepasirodo patys, apsilankyti namuose.
- Aktyviai siūlyti aiškinamąją pedagoginę paramą.
- Kurti ir įgyvendinti viešąsias kampanijas, skirtas pozityviam vaikų auklėjimui.
- Dalinti informacinę medžiagą, paskelbti apie viešąsias kampanijas, skirtas pozityviam ugdymui, prieš prievartą vaikų atžvilgiu ir prievartą šeimoje.

1.1.2. Vaikų darželių, vaikų globos ir švietimo įstaigų pareigos

- Tėvų susitikimų, kuriuose be viso kito, būtų pozityvaus auklėjimo tema, rengimas.
- Stiprinti savo jautrumą signalams, nuolat mokantis bei aktyviai prašant pranešti apie signalus.
- Dalinti informacinę medžiagą, paskelbti apie viešąsias kampanijas, skirtas pozityviam ugdymui, prieš prievartą vaikų atžvilgiu ir prievartą šeimoje.

1.1.3. Socialinio darbo mokyklose ir socialinio aprūpinimo tarnybų pareigos

- Būti gerai informuotoms apie nukreipimo į kitas institucijas galimybes.
- Reguliariai rengti mokyklinio amžiaus vaikams savignyos mokymus.
- Stiprinti savo jautrumą signalams nuolat mokantis bei aktyviai prašant pranešti apie signalus.
- Dalinti informacinę medžiagą, paskelbti apie viešąsias kampanijas, skirtas pozityviam ugdymui, prieš prievartą vaikų atžvilgiu ir prievartą šeimoje.

1.1.4. Policijos pareigos

- Stiprinti savo jautrumą signalams nuolat mokantis bei aktyviai prašant pranešti apie signalus.
- Dalinti informacinę medžiagą, paskelbti apie viešąsias kampanijas, skirtas pozityviam ugdymui, prieš prievartą vaikų atžvilgiu ir prievartą šeimoje.

1.2. Pirminė ir antrinė pagalba (parama)

Tai rūpybos pareigą turintys specialistai, pvz., bendrosios praktikos gydytojai, mokyklos ir socialinio darbo tarnybos, Mee* (LVG sektorius) psichinės sveikatos apsaugos specialistai, vaikų ir jaunimo psichiatrai ir specialistai.

1.2.1. Bendrosios praktikos gydytojų pareigos

- Būti lengvai pasiekiamu tašku pateikti klausimus, gauti patarimus, priimti signalus ir pranešimus.
- Būti gerai informuotiems apie nukreipimo į kitas institucijas galimybes.
- Stiprinti savo jautrumą signalams, nuolat mokantis bei aktyviai klausiant apie signalus.
- Dalinti informacinę medžiagą, paskelbti apie viešąsias kampanijas, skirtas pozityviam ugdymui, prieš prievartą vaikų atžvilgiu ir prievartą šeimoje.

1.2.2. Socialinių darbuotojų pareigos

- Kartu su jaunimo sveikatos apsaugos tarnybomis ir CJG būti atpažįstamiems kaip lengvai pasiekiamas taškas, kur tėvai ir vaikai gali kreiptis auklėjimo klausimais. Kaip pavyzdį galima būtų pateikti švietėjiško pobūdžio konsultacijų visiems tėvams teikimą.
- Stiprinti savo jautrumą signalams nuolat mokantis bei aktyviai klausiant apie signalus.
- Reguliariai rengti mokyklinio amžiaus vaikams savigynos mokymus.
- Aktyviai siūlyti aiškinamąją pedagoginę paramą.
- Būti gerai informuotiems apie nukreipimo į kitas institucijas galimybes.
- Dalinti informacinę medžiagą, paskelbti apie viešąsias pozityviam auklėjimui skirtas kampanijas, prievartą vaikų atžvilgiu ir prievartą namuose.

1.2.3. Mee* (LVG sektorius), psichinės sveikatos priežiūros, vaikų ir jaunimo psichiatrų ir specialistų pareigos

- Stiprinti savo jautrumą signalams nuolat dalyvaujant mokymuose, atnaujinant savo žinias bei aktyviai klausiant apie signalus.
- Dalinti informacinę medžiagą, paskelbti apie viešąsias pozityviam auklėjimui skirtas kampanijas, prievartą vaikų atžvilgiu ir prievartą namuose.

1.3. Policijai ir prokuroras (Openbaar Ministerie, sutrumpintai OM)

- Pateikti informaciją specialistams apie teises priemones (kartu su kitomis temomis – ir apie įvairias priemones, pvz., laikino suėmimo orderis).

* MEE – tai organizacija, kurios tikslas – siūlyti pagalbą neįgaliems, turintiems judėjimo apribojimų ar sergantiems chroniškais ligomis asmenims.

1.4. Jaunimo globos įstaiga (*Bureau Jeugdzorg, sutrumpintai BJZ*); Pranešimų apie prievartos šeimoje atvejus priėmimo ir koordinavimo punktas (*Advies en Meldpunt Kindermishandeling, sutrumpintai AMK*)

- Būti lengvai pasiekiamu tašku pateikti klausimus ir gauti patarimus.
- Informuoti ir mokyti globos specialistus signalų teikimo iš įvykio vietos, pirminių ir antrinių pranešimų teikimo linijų ir įtarimų bei signalų registracijos tema.

1.5. Pranešimų apie prievartą namuose teikimas ir koordinavimas (*Meld- coördinatiepunt huiselijk geweld, sutrumpintai MCHG*)

- Būti lengvai pasiekiamu tašku pateikti klausimus ir gauti patarimus.
- Koordinuoti viešąsias kampanijas prieš prievartą namuose ir apie vaikus, kaip prievartos namuose liudytojus.
- Koordinuoti informaciją ir įnešti savo indėlį informuojant, skatinti specialistų kompetencijos tobulinimą ir mokymą.

2. SIGNALŲ IR PRANEŠIMŲ TEIKIMAS

Vaikams, patyrusiems prievartą, yra labai svarbu, kad signalai apie prievartą būtų greitai ir tiksliai išsiaiškinami, o po to – kad nedelsiant būtų imamasi tinkamų veiksmų. Tada, kai tėvai nebeskiria dėmesio (arba kyla tokia grėsmė) savo vaikų auklėjimui, iš esmės svarbu, kad būtų atpažinti ir nustatyti signalai apie tokį reiškinių.

Visų darbo su vaikais sričių darbuotojai bei specialistai, dirbantys su suaugusiais klientais, ir vaikų tėvai turi būti labiau pasirengę laiku pastebėti signalus ir žinoti, kaip elgtis (Pranešimų apie prievartą vaikų atžvilgiu teikimo kodeksas*). Tokia nuostata nėra taikoma vien tik specialistams, reikia, kad ir kiti asmenys iš vaikus supančios aplinkos, pvz., šeimos nariai, draugai ir kaimynai būtų pasirengę perspėti apie vaiko gerovės sutrikdymą.

**Pareigų apibūdinimas dėl signalų ir pranešimų teikimo.
Įvairių sričių specialistų pareigos:**

2.1. Piliečiai

Tais atvejais, kai piliečiai turi įtarimų apie vaikų seksualinį išnaudojimą, galimos tokios priemonės:

- Esant rimtam pavojui ir užfiksavus nusikaltimą, nedelsiant kreiptis į policiją.
- AMK arba su MCHG galima gauti patarimą arba pateikti pranešimą.
- Išskirtiniais atvejais pranešti, taikant anoniminio pranešimo apie nusikaltimą formą (**Meld misdaad anoniem**).
- Visais atvejais palaikyti ryšį su vaiku.

* Pranešimų teikimo kodeksas „Vaikų išnaudojimas ir prievarta namuose“ turi būti įtraukiamas į institucijų ir organizacijų, kurios nagrinėja prievartos vaikų atžvilgiu klausimus, politiką.

2.2. Specialistai

Tais atvejais, kai su vaikais dirbantys ar atliekantys globos funkcijas specialistai turi kokių nors įtarimų apie vaikų prievartą namuose arba seksualinį išnaudojimą, jie turi laikytis pranešimų teikimo kodekso reikalavimų. Tokį kodeksą organizacija parengia kartu su BJZ (AMK) ir MCHG.

Pranešimų teikimo kodekse turi būti pateikti tokie žingsniai:

A. Išsami informacija apie įtarimą

- Rimto pavojaus atveju nedelsiant kreiptis į policiją.
- Pateikti pranešimą policijai tiesiogiai, jei įtariamo fakto rimtumas ir (arba) galimų aukų apsauga yra būtina, kadangi negalima tikėtis pakankamų kitokių veiksmų rezultatų. Prieš užpildydamas pareiškimą policijai, specialistas prievartos atvejį aptaria su vadovaujančiu organizacijos, kurioje jis (ji) dirba, asmeniu. Jei nebuvo pateikta pranešimo policijai – ir su BJZ (AMK) arba MCHG.
- Dėti pastangas išsiaiškinti požymius ar signalus tam, kad būtų galima nustatyti, ar tai yra prievartos namuose atvejis, ar seksualinis vaikų išnaudojimas. Tokius veiksmus galima atlikti apsilankant namuose, jaunimo sveikatos apsaugos tarnybos gydytojui atliekant nukentėjusiojo apžiūrą arba konsultuojantis su kitais specialistais. Į vengimą rūpintis vaiku visada turėtų būti žiūrima kaip į susirūpinimą keliantį signalą.
- Vidinės konsultacijos su kompetentingu kolega arba su MCHG ar BJZ (AMK) darbuotoju, siekiant nustatyti, ar galima būtų konkrečiai apibrėžti signalus ir įtarimus.
- Kaip galima greičiau pranešti apie įtarimus BJZ (AMK) arba MCHG bei informuoti kitus susijusius asmenis. Taikyti standartinę pranešimų teikimo BJZ (AMK) formą.
- Parengti veiksmų planą, pagal kurį būtų teikiama visa būtina pagalba (parama), arba visur, kur tik galima, inicijuoti tokią pagalbą (paramą) tada, jei įtariamas dėl išnaudojimo kaip standartinės rizikos analizės rezultatas nepaaiškina priežasčių, kurioms esant reiktų nedelsiant apie atvejį pranešti ir pagal kurį pasitarkus susijusių asmenų bei kitų žmonių pagalbą, bus galima sustabdyti įtariamą prievartą.

B. Veiksmai susijusio (-ių) asmens (-ų) atžvilgiu

- Su susijusiais asmenimis aptarti įtarimus, nebent tai būtų neįmanoma dėl paties to žmogaus saugumo, susijusių asmenų ar kitų asmenų saugumo arba jeigu pagrįstai baiminamasi, kad dėl to susijęs asmuo pasitrauks ir ryšys su juo (ja) bus prarastas.

- Aptarti su susijusiais asmenimis savo ketinimą apie įtarimus pranešti BJJ (AMK) arba MCHG.
- Visada informuoti susijusius asmenis apie pranešimą, nebent tai būtų neįmanoma atsižvelgiant į to asmens saugumą, susijusių asmenų ar kitų asmenų saugumą, arba jeigu pagrįstai baiminamasi, kad dėl to susijęs asmuo pasitrauks ir ryšys su juo (ja) bus prarastas.
- Visada palaikyti ryšį su susijusiu (-ais) asmeniu (-mis) ir, esant reikalui, pateikti pranešimą vėliau. Jei asmuo buvo nukreiptas gauti kitokios rūšies pagalbą (paramą), asmeniškai pasirūpinti susijusiems asmenims taikomomis pagalbos priemonėmis.
- Taikant pagalbos priemones ir įvertinant reikalaujamus žingsnius, atsižvelgti į šeimos narių (suaugusių ir vaikų) padėtį.

C. Įregistravimas

- Įregistruoti elektroninėje informacijos apie vaiką kortelėje (**elektronisch kind dossier**) arba Drenthe provincijos nukreipimų rodyklėje (**Drenthe Verwijsindex**) visą svarbią informaciją apie prievartą namuose arba vaikų seksualinį išnaudojimą bei visas detales pastangas išsiaiškinti tokius atvejus (įrašo dalis gali būti informacija apie konsultacinius susitikimus su trečiosiomis šalimis tos organizacijos, kurioje dirbama, viduje arba už jos ribų bei pranešimai BJJ (AMK) arba MCHG).

D. Sąlygos

- Aktyviai klausti apie signalus ir supažindinti su jais specialistus darbinuose susirinkimuose, bendradarbiavimo tinkluose ir grupėse.
- Būti budriems esant rimtesniam vaikų seksualinio išnaudojimo pavojui prievartos namuose atvejais.

2.3. Policija ir prokuroras

- Pranešti BJJ (AMK) apie prievartos namuose arba vaikų seksualinio išnaudojimo atvejus, taikant standartinę formą.
- Tirti signalus (įtarimus).
- Visą svarbią informaciją įregistruoti BPS.
- Esant rimties įtarimams dėl vaikų seksualinio išnaudojimo, išduoti laikino suėmimo orderį. Šiuo atveju veikti išvien su BJJ (AMK).

2.4. BJJ (AMK)

- Pirmą kartą susitikus su patarimo ar konsultacijos prašančiu asmeniu aptarti ketinimus ir lūkesčius, problemą, atsakomybės pasiskirstymą, darbo metodus ir AMK galimybes, šeimos anonimiškumą, profesinį konfidencialumą ir profesinį elgesio kodeksą, galimas veiksmų programas (patarimai, konsultacijos ir

pranešimų teikimas), įvairių priemonių padarinius, duomenų įregistravimą ir privatumo reglamentavimą, AMK prievolę pateikti informaciją apie vaiką ir šeimą.

- Susirinkimuose, kuriuose duodami patarimai ir konsultacijos, skatinti specialistus prisiimti didžiausią atsakomybę, nagrinėjant neabejotinos prievartos atvejus.
- Tuo atveju, jei pateikiamas pranešimas apie vaiko seksualinį išnaudojimą, tyrimą pradėti surenkant informaciją iš asmens, pateikusio pranešimą. Imtis veiksmų padalijant atsakomybę tarp pranešusiojo asmens ir BJZ (AMK). Vadovaujantis gauta informacija, nustatyti skubos laipsnį.
- Gavus pranešimą, per 5 dienas pradėti tyrimo ir vertinimo procesą, kurio metu galima padaryti specialisto išvadą dėl to, ar yra kokios nors formos vaiko seksualinis išnaudojimas pranešime paminėto vaiko atžvilgiu ir (arba) kitų nepilnamečių šeimos narių atžvilgiu.
- Atliekant įtarimo (-ų) tyrimą, užmegzti ryšį su tėvais ir vaikais, pranešusiuoju asmeniu, galimu kaltininku, įgaliotomis institucijomis ir paprašyti, kad globos specialistai pateiktų informaciją (tai galima padaryti ir nesant susijusio (-ių) asmens (-ų) leidimo).
- Per tryliką savaičių nuo tyrimo pradžios nurodyti priemones, kurios ir bus pranešimo pateikimo rezultatas.

2.5. MCHG

- Jei yra įtarimų dėl vaikų seksualinio išnaudojimo, suderinti veiksmus su BJZ (AMK).
- Esant rimtiems įtarimams, patarti pranešančiajam asmeniui pateikti pranešimą policijai arba pranešti BJZ (AMK).
- Esant signalams apie prievartą namuose tada, kai vaikai yra liudytojai, susisiekti su policija.
- Įtarimams patvirtinti įtraukti JGZ.

3. PRIEVARTOS SUSTABDYMAS IR PADARINIŲ APRIBOJIMAS

Prievarta vaikų auklėjime pažeidžia vaikų teises.

Tyrimai rodo, kad prievarta gali padaryti žalą vaikui ir kad yra visiškai neveiksminga vaiką mokyti ar keisti jo elgseną, taikant prievartą. Prievartos taikymas auklėjant vaikus gali sukelti ilgalaikę fizinę ir psichologinę žalą, tokių vaikų raidai gali kilti grėsmė.

Globos specialistas, dirbantis su vaikais arba su suaugusiais, kurie be to, kad yra klientai (pacientai), kartu yra ir vaiko tėvai, turi imtis tokių veiksmų, kad kaip galima greičiau sustabdytų prievartą.

Pareigų apibūdinimas prievartos sustabdymo ir jos padarinių apribojimo atveju.

Visų sričių specialistų pareigos:

3.1. Specialistų pareigos

Į šią kategoriją patenka visi specialistai, dirbantys su vaikais ir (arba) atliekantys pagalbininko vaidmenį.

Specialistai turi konkrečią atsakomybę įrodytos prievartos namuose ar vaiko seksualinio išnaudojimo atvejais. Specialistai vadovaujasi pranešimų teikimo kodeksu, kuris parengtas jų organizacijoje bendradarbiaujant su BJJ (AMK) ir MCHG ir kuriame nurodyti tokie žingsniai:

A. Veiksmai susijusių asmenų atžvilgiu

- Imtis reikiamų veiksmų, kuriais būtų galima suteikti susijusiam (-iems) asmeniui (-ims) pagalbą (paramą) ir sustabdyti prievartą.
- Kaip galima greičiau su susijusiu (-iais) asmeniu (-imis) aptarti vaiko seksualinį išnaudojimą tam, kad būtų paskatinta imtis reikiamų priemonių, galinčių sustabdyti prievartą ir kad susijęs (-ę) asmuo (-ys) gautų reikalingą pagalbą (paramą).

- Neinicijuoti minėto aptarimo galima tik tada, jei įvertinimas rodo, kad tai nebūtų atsakingas veiksmas paties tiriančiojo asmens atžvilgiui, susijusio (-ių) asmens (-ų) ar kitų asmenų atžvilgiu arba jeigu pagrįstai baiminamasi, kad dėl to susijęs (-ę) asmuo (-ys) pasitrauks ir ryšys su juo (jais) bus prarastas.
- Jei standartinė rizikos analizė rodo, kad yra rimtas prievartos namuose ar vaiko seksualinio išnaudojimo atvejis, globos specialistas kaip galima greičiau susisieks su BJZ (AMK) ar MCHG.
- Visada informuoti susijusį (-ius) asmenį (-is) apie pranešimą, nebent to nebūtų galima daryti dėl pranešančiojo asmens saugumo, susijusio(-ių) asmens (-ų) ar kitų asmenų saugumo, arba jeigu pagrįstai baiminamasi, kad dėl to susijęs asmuo pasitrauks ir ryšys su juo bus prarastas.
- Toliau palaikyti ryšius su susijusiu (-iais) asmeniu (-imis) ir, reikalui esant, pranešti vėliau. Jei buvo duotas nukreipimas gauti kitokios rūšies pagalbą (paramą) kitose pagalbos (paramos) institucijose, pasirūpinti susijusiam (-iems) asmeniui (-ims) taikomomis priemonėmis.
- Taikant pagalbos linijas ir įvertinant reikalaujamus žingsnius, atsižvelgti ne tik į susijusio (-ių) asmens (-ų), bet ir į kitų šeimos narių padėtį.
- Jei priimamas sprendimas neteikti pranešimo, tačiau pasiūlyti pagalbą ir organizuoti pagalbos teikimą, toks sprendimas turėtų būti aptariamam su kompetentingu kolega arba su BJZ (AMK) ar MCHG.
- Tuo atveju, jei dėl reikiamų priemonių su kompetentingu kolega kyla ginčas, visada prašyti BJZ (AMK) ar MCHG patarimo.

B. Įregistravimas

- Tiksliai įregistruoti visą svarbią informaciją susijusio (-ių) asmens (-ų) kortelėje bei elektroninėje informacijos apie vaiką kortelėje arba Drenthe provincijos nukreipimų rodyklėje. Svarbios informacijos dalis gali būti informacija apie konsultacinius susitikimus su trečiosiomis šalimis konkrečios institucijos viduje arba už jos ribų.

C. Teisinė programa

- Pranešimo pateikimas tiesiogiai policijai, jei nustatyto fakto rimtumas ir (arba) galimų aukų apsauga verčia tai daryti, kadangi iš galimų inicijuoti procedūrų negalima tikėtis pakankamai rezultatų.
- Prieš užpildant pareiškimą policijai, prievartos atvejį aptarti su vadovaujančiu organizacijos, kurioje jis (ji) dirba, asmeniu, o jei nebuvo pateikta jokio pranešimo – ir su BJZ (AMK) ir (arba) MCHG.
- Nepriklausomas specialistas pirmiausia atvejį aptaria su kolega, o jei pranešimas nebuvo pateiktas – ir su BJZ (AMK) ir (arba) MCHG.
- Apie pranešimą informuoti susijusį (-ius) asmenį (-is), nebent to nebūtų galima daryti dėl savo paties saugumo, susijusio(-ių) asmens (-ų) ar kitų asmenų

saugumo, arba jeigu pagrįstai baiminamasi, kad dėl to susijęs asmuo pasitrauks ir ryšys su juo bus prarastas.

3.2. Policija ir teisingumo institucijos

- Apklausti auką specialiai pritaikytoje vietoje policijoje. Jei būtina, bendradarbiauti su UMCG (Groningeno Universiteto medicinos centras) diagnostikos centru.
- Ikitėisminis tyrimas (esant reikalui, bendrosios praktikos gydytojui bendradarbiaujant su teismo medicinos gydytoju).
- Paimti įtariamojo paaiškinimą.
- Esant galimybei, patraukti įtariamąjį baudžiamajon atsakomybėn.
- Įregistruoti programoje „Pirmoji pagalba prievartos namuose atvejais“.
- Kartu su BJZ (AMK) ir MCHG išduoti kaltininkui laikino suėmimo orderį.

3.3. BJZ (AMK)

- Priėmus sprendimą dėl veiksmų pagal pateiktą pranešimą, nedelsiant užmegzti ryšius su pranešančiuoju asmeniu, kad šis būtų apie tai informuojamas. Kalbant su minėtu asmeniu, nurodyti, kad globos specialistas negali pats sustabdyti prievartos ir padėti susijusiam (-iems) asmeniui (-ims).
- Pranešimas policijai apie vaiko seksualinį išnaudojimą turi atitikti protokolą „Pranešimas policijai BJZ (AMK)“ (**Aangiftebeleid BJZ (AMK)**) tada, jei tokio pranešimo priežastimi yra prievartos namuose ar vaiko seksualinio išnaudojimo rimtumas ir apimtis.
- Atlikus įvertinimą, toliau seka perdavimas. Perdavimas yra susijęs su tyrimo apibūdintomis problemomis ir įvertinimo etapu ir todėl turėtų sustabdyti prievartą.
- Imtis iniciatyvos nuspręsti, kokios rūšies pagalba (parama) yra tinkamiausia nepilnamečiui (-iams).
- Esant galimybei, panaudoti „Saugos ženklus“.
- Jei taikoma priemonė dėl atsakomybės už nepilnamečių, tokio sprendimo priėmimas turėtų būti perduodamas Vaikų ir šeimos teismo konsultacinei ir pagalbos tarnybai.
- Informuoti policiją ir (arba) teisingumo padalinį, jei vaiko ar kito (-ų) nepilnamečio (-ių) padėtis reikalauja tai padaryti.

Kai prieinama išvados, jog reikia įtraukti BJZ (AMK), dar kartą susisiekti su pranešimą pateikusiu asmeniu. Pokalbio metu pranešimą pateikusiam asmeniui pateikiama informacija apie veiksmus, kurių buvo imtasi sustabdyti prievartą ir padėti susijusiam (-iems) asmeniui (-ims). Taip pat aptarti, kaip pranešęs asmuo galėtų paremti tuos veiksmus. BJZ (AMK) ir pranešimą pateikusio asmens

pokalbio išdava – sprendimas, kad pranešimą pateikęs asmuo pakartotinai pateiks pranešimą, jei galės nustatyti, kad vėl buvo prievartos namuose ar vaiko seksualinio išnaudojimo atvejis.

- Visa svarbi informacija turėtų būti įrašoma į susijusio (-ių) asmens (-ų) kortelę. Informacija bus susieta su elektronine informacijos apie vaiką kortele ir (arba) Drenthe provincijos nukreipimų rodykle.

3.4. MCHG

- Kiekvieną kartą, gavus pranešimą apie prievartą šeimoje įvertinti, ar vaikai yra prievartos namuose aukos, ar liudytojai, ar jie patyrė seksualinį išnaudojimą. Jei taip, apie padėtį ir veiksmus, kurių bus imamasi siekiant sustabdyti prievartą ir padėti susijusiems asmenims, pranešti BJZ (AMK) ir JGZ.
- Prievartos namuose atvejais, kada vaikai yra liudytojai ir kai yra rimtas pavojus, kreiptis į policiją.
- Jei prievartos namuose ar vaiko seksualinio išnaudojimo rimtumas ir apimtis sudaro tam prielaidas, MCHG apie tai praneša policijai vadovaudamasi protokolo „MCHG pranešimas policijai“ (**Aangiftebeleid MCHG**).
- Apie pareiškimą ar pranešimą visada praneškite susijusiam (-iems) asmeniui (-ims), nebent to daryti negalima dėl savo saugumo, susijusio (-ių) asmens (-ų) ar kitų asmenų saugumo, arba jeigu pagrįstai baiminamasi, kad dėl to susijęs asmuo pasitrauks ir ryšys su juo bus prarastas.
- Tuo atveju, jei išduodamas laikino suėmimo orderis, tuo pašalinant asmenį iš namų – nukreipti pas pagalbą (paramą) teikiančius partnerius.
- Įrašyti visą svarbią informaciją į susijusio (-ių) asmens (-ų) kortelę. Informacija bus susieta su elektronine informacijos apie vaiką kortele ir (arba) Drenthe provincijos nukreipimų rodykle.
- Dar kartą susisiekti su pranešimą pateikusiu asmeniu. Pokalbio metu pranešimą pateikusiam asmeniui bus suteikta informacija apie tai, kokių veiksmų buvo imtasi prievartai sustabdyti ir padėti susijusiam (-iems) asmeniui (-ims). Aptariama ir tai, ar pranešimą pateikęs asmuo galėtų paremti tuos veiksmus, o jei taip – tai kokiais būdais. BJZ (AMK) ir pranešimą pateikusio asmens pokalbio išdava – sprendimas, kad pranešimą pateikęs asmuo pateiks pakartotinį pranešimą, jei galės nustatyti, kad vėl buvo prievartos namuose ar vaiko seksualinio išnaudojimo atvejis.

3.5. Vaikų ir šeimos teismo konsultacijų ir paramos tarnyba (Raad voor de Kinderbescherming, sutrumpintai RvdK)

- BJZ (AMK) prašymu atlieka tyrimą dėl reikiamos apsaugos, kuri būtų įgyvendinama taikant civilinės teisės normas.

4. PAGALBA/PARAMA, TAIKANT SISTEMINĮ POŽIŪRĮ

Šeimoms, kuriose būna (ar yra įtariama) prievartos vaikų atžvilgiu atvejų, yra naudinga pagalba (parama), kurią teikiant pagrindinis dėmesys yra skiriamas šeimai kaip visumos funkcionavimui, o ne tik vienam šeimos nariui. Reikia, kad tokios šeimos būtų greitai pasiekiamos ir kad būtų koordinuotai įsikišama.

Visų aptariamųjų paramos institucijų perdavimai ir vieningi globos veiksmai yra subalansuotos pagalbos prievartos vaikų atžvilgiu atvejais sąlyga.

Subalansuotas veikslių seka grindžiamas būdas būna tada, kai darbo praktikoje vadovaujama principu, kad vienodai skirti dėmesį tam, kas turi būti ir tam, kas gali būti pasiekta.“

Pareigų pagalbos ir paramos srityje apibūdinimas Visų veiklos sričių specialistų pareigos

4.1. Paramą teikiančių specialistų pareigos

- Toliau palaikyti ryšį su vaiku ir skatinti vykdyti pradėtos pagalbos programos žingsnius.
- Socialinės izoliacijos prevencija.
- Signalų ir pranešimų apie nepageidaujamą specialios pagalbos (paramos) poveikį pateikimas MCHG.
- Signalų dėl susirūpinimo pateikimas MCHG.
- Apie naujus prievartos signalus pranešama BJJ (AMK).

4.2. Pirminės ir antrinės pagalbos lygiai

- Toliau teikti asmeninę pagalbą, o kur reikia – derinti veiksmus su pagalbos teikėjais paramos seksualinį išnaudojimą patyrusiems vaikams programoje.
- Padėti klientui paramos (gydymo) programoje, teikiant specializuotą pagalbą.
- Socialinės izoliacijos prevencija.
- Signalų ir pranešimų apie nepageidaujamą specialios pagalbos (paramos) poveikį pateikimas MCHG.

- Vadovaujantis BJZ rekomendacijomis, teikti specializuotą pagalbą veiksnių eiga grindžiamame vaikų seksualinio išnaudojimo atvejų tyrime.

4.3. Policija, teisingumo institucijos ir resocializacija

- Policija veikia vadovaudamasi protokolo „Pirmoji pagalba prievartos namuose ir vaikų išnaudojimo atvejais“ reikalavimais.
- Prokuroras imasi atsakomybės dėl patraukimo baudžiamajon atsakomybėn.
- Teismas išduoda vaiko apsaugos priemonę (**Kinderbeschermings-maatregel**) (kartu su privaloma pagalba (parama) ir apgyvendinimu ne namuose); privalomas gydymas kaltininkui, priežiūra resocializacijos metu.
- Resocializacijos tarnyba atlieka greitą rizikos analizę, dalyvauja susitikimuose dėl laikino suėmimo orderio išdavimo, pateikia informacinius pranešimus prokurorui ir stebi, kaip laikomasi nustatytų sąlygų.
- Visi dalyvauja sisteminiuose atskirų atvejų tyrimo susirinkimuose, prievartos vaiko atžvilgiu atvejais taikomas veiksnių seka grindžiamas būdas.

4.4. BJZ

- Atlikti diagnostiką dėl nukreipimo pas specializuotos pagalbos (paramos) teikėjus ir apie tai pranešti MCHG
- Vadovauti atliekant atskirų atvejų tyrimą dėl nurodytos globos ir (arba) jaunimo apsaugos priemonių.
- Dalyvauti sisteminiuose atskirų atvejų tyrimo susirinkimuose, prievartos vaiko atžvilgiu atvejais taikyti veiksnių seka grindžiamą būdą

4.5. MCHG

- Koordinuoti ir vadovauti teikiant sisteminiu požiūriu grindžiamą pagalbą (paramą) aukai, tėvams (tėvui, motinai) ir kaltininkui.
- Pareiškimų dalyvauti pagalbos (paramos) programoje „Prievarta vaikų atžvilgiu“ registracija.
- Esamų paramos sutarčių sąrašo sudarymas ir registracija.
- Nukreipimas gauti pagalbą remiantis BJZ nurodymu arba pagalbą teikiančių darbuotojų įtraukimas išdavus laikino suėmimo orderį.
- Globos susitikimų organizavimas išdavus laikino suėmimo orderį.
- Sudaryti paramos planą, grindžiamą globos susitikimais dėl suėmimo orderio išdavimo.
- Teikti patarimus merui dėl suėmimo orderio galiojimo pratęsimo.
- Pagalbos (paramos) koordinavimas ir jos kokybės stebėjimas.
- Sisteminių atskirų atvejų tyrimo susirinkimų organizavimas ir vadovavimas jiems.
- Informacijos dėl taikomos politikos pateikimas savivaldybėms.

Šaltiniai

- Lessen van en voor Regio's RAAK, een handboek. 2007, Nederlands jeugdinstituut (NJI), Utrecht.
- Samen Aanpakken! Invoeringsplan RAAK, Aanpak kindermishandeling 2008 – 2010. Grudzień 2007, Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht.
- Protocol van handelen AMK's. 2004, NIZW (nu: NJI) /expertisecentrum Kindermishandeling, Utrecht.
- Meldcode Kindermishandeling. 2002, NIZW (nu: NJI), Utrecht.
- Rotterdamse meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. 2007 m gruodis, Roterdomas.
- Aangiftebeleid AMK. Interne notitie, Bureau Jeugdzorg Drenthe. Januari 2007, Assen.
- Hulpverlening bij huisverbod huiselijk geweld. GGD, 2008 Assen.
- Protocol 'Eerste hulp bij huiselijk geweld in Drenthe'. GGD Versie juni 2006, Assen.
- Handreiking *Gegevensuitwisseling in de bemoeizorg*. GGD Nederland, GGZ Nederland en KNMG, april 2007.
- Brošiūra: *Horen, zien en zwijgplicht?* Wegwijzer huiselijk geweld en beroepsgeheim. 2007, Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Interneto puslapis: <http://www.triplep-nederland.nl>

Vietinės rekomendacijos.

Rekomendacijos Drenthe provincijos bendradarbiaujančioms institucijoms, siekiant pagerinti vaikų seksualinio išnaudojimo tyrimą:

- a. Visos Drenthe provincijos įgaliosios institucijos turėtų sukurti pranešimų teikimo politiką, kuri sudarytų galimybę šį vadovą taikyti praktiškai.
- b. Prokurorui, policijai, MCHG ir BJJ (AMK) būtina kasmet palyginti su vaikų seksualiniu išnaudojimu susijusius skaičius, ataskaitas ir pareiškimus tam, kad būtų galima surinkti svarbią informaciją, kurios reiktų politikai pakeisti.
- c. Atrodo, kad trys „P“ – tai būdas, kuris tinkamas taikyti tik esant įvairiems šiame vadove aprašytiems scenarijams. Todėl tai yra rekomenduojamas būdas atlikti darbą.
- d. Pirmenybė turi būti teikiama standartinės rizikos analizės formos, kuri būtų taikoma esant įtarimui, kad vaikas yra seksualiai išnaudojamas, kūrimui, supažindinimui su ja ir jos įdiegimui. Ji yra Pranešimų teikimo kodekso dalis ir ją galėtų naudoti visos pirminės ir antrinės pagalbos grandies darbuotojų grupės.
- e. Visose specializuotose srityse turi būti skiriama daugiau dėmesio pranešimų apie vaikų seksualinį išnaudojimą teikimui ir kaltininko patraukimui baudžiamojon atsakomybėn, kuri ne visada baigiasi laisvės atėmimu.
- f. Plačiu mastu nėra prieinama specifinė pagalba (parama) esant vaiko seksualiniam išnaudojimui. Šioje srityje nėra žinoma konkreti globos specialistų kompetencija. Specifinė pagalba (parama) seksualinio išnaudojimo ir prievartos vaikų atžvilgiu kaltininkams yra ribota. Turi būti sukurta konkreti pagalba (parama), o globos specialistai turi susipažinti su ja. Žingsnis kuriant šią pagalbą galėtų būti toks:
Drenthe provincijoje atlikti tyrimus dėl reikalingos ir diferencijuotos pagalbos (paramos), kuri būtų prieinama esant prievartos vaikų atžvilgiu ir vaikų seksualinio išnaudojimo atvejais.
- g. Parengti ir pasirašyti susitarimą „Veiksmų eiga grindžiamas prievartos namuose ir vaikų seksualinio išnaudojimo tyrimas Drenthe provincijoje.“
- h. Prieš priimant pranešimų teikimo kodeksą ir jį taikant vadovauti pasikeitimo informacija kampanijai „Klausymasis, žiūrėjimas ir įsipareigojimas išlaikyti konfidencialumą“.

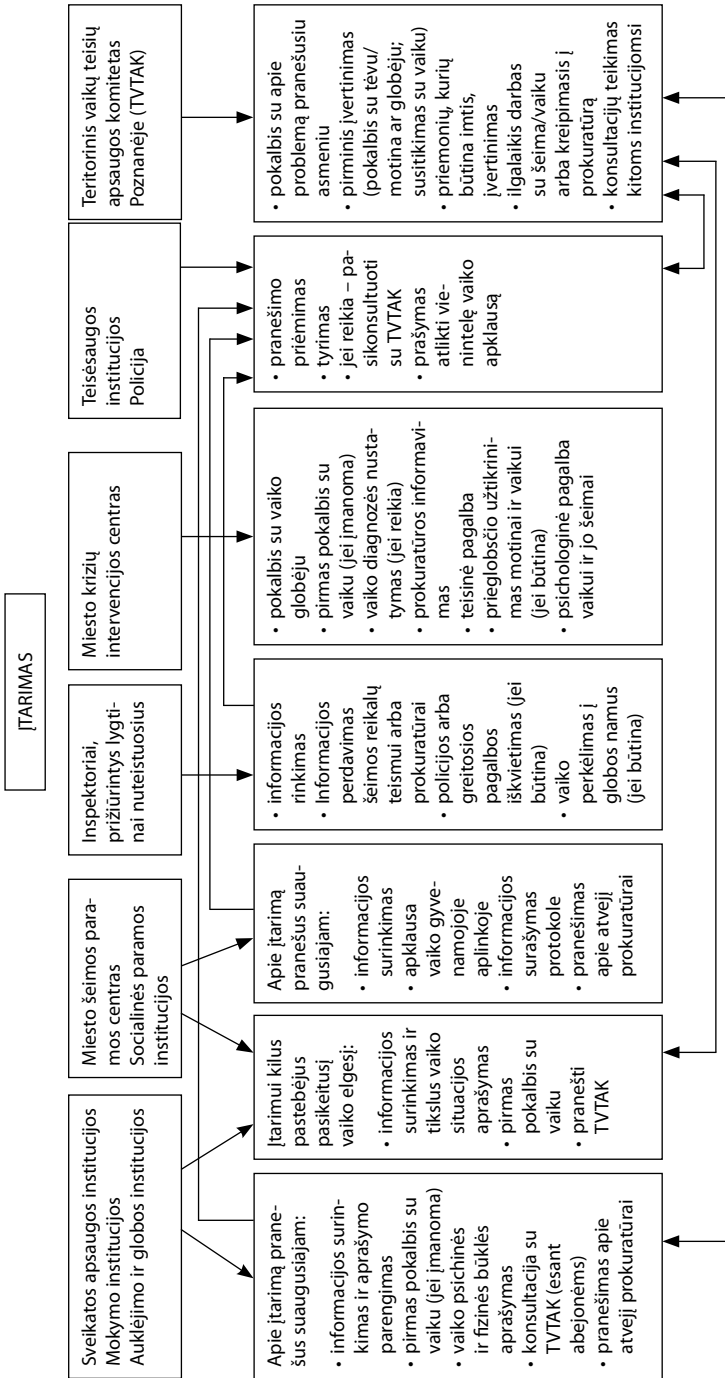
2 DALIS

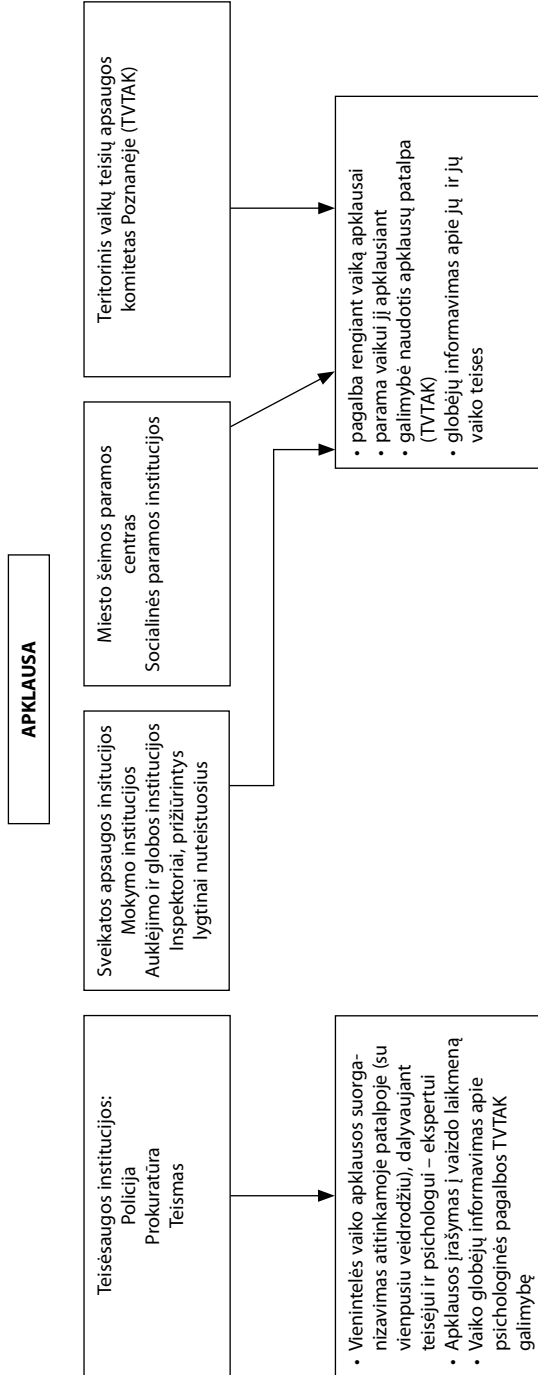
**PROCEDŪRŲ SEKSUALINĒS PRIEVARTOS
PRIEŠ VAIKUS ATVEJAIŠ VADOVAS**

Poznanėje

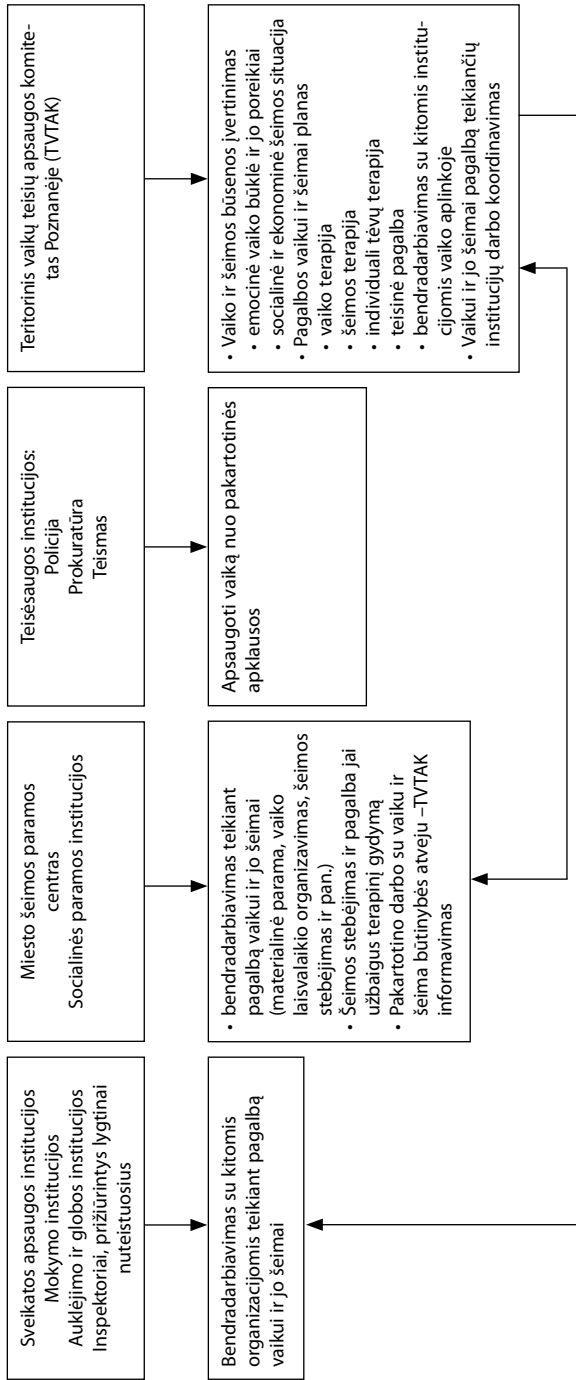
(Lenkija)

Bendradarbiavimo schema

PAGALBA VAIKUI IR JO ŠEIMAI

DARBAS SU KALTININKU

- KALTININKAS TURI PALIKTI NAMUS, KURIUOSE GYVENA VAIKAS
- BAUSMĖS ATLIKIMAS IR TERAPINIO GYDYMO GALIMYBĖ
- GYDYMAS NE ĮKALINIMO ĮSTAIGOJE
- STEBĖJIMAS PASIBAIGUS ĮKALINIMUI

TURINYS

(Lenkija)

I. ĮŽANGA.....	9
II. PAGRINDINIAI VEIKLOS PRINCIPAI SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJ AIS	11
III. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJ AIS TAIKOMOS PROCEDŪROS, GALIOJANČIOS POZNANĖS mieste	13
1. ĮTARIMAS	13
1.1. Sveikatos apsaugos, mokymo ir globos bei auklėjimo institucijų uždaviniai	13
1.2. Socialinės paramos institucijų uždaviniai.....	15
1.3. Inspektorių, prižiūrinių lygtinai nuteistuosius, uždaviniai	17
1.4. Policijos uždaviniai	18
1.5. Teritorinio vaikų teisių apsaugos komiteto uždaviniai.....	19
1.6. Pagalbą teikiančių institucijų ir organizacijų bendradarbiavimas, įvairių sričių tarpžinybinės komandos.....	21
2. APKLAUSA	21
2.1. Teisės saugos institucijų uždaviniai	21
2.2. Parodymų teikimo metu pagalbą vaikui ir šeimai teikiančių institucijų uždaviniai	23
3. PAGALBA VAIKUI IR JO ŠEIMAI	24
3.1. Pagrindiniai bendradarbiavimo principai, taikomi siekiant padėti seksualinę prievartą patyrusiam vaikui ir jo šeimai	24
3.2. Vaikui ir jo šeimai teikiamą pagalbą koordinuojančios institucijos uždaviniai	25
3.3. Vaikui ir jo šeimai pagalbą teikiančių institucijų uždaviniai.....	27
3.4. Teisės saugos institucijų uždaviniai terapinio gydymo metu	28
3.5. Vaiko ir šeimos stebėjimas užbaigus terapinį gydymą	29
4. VAIKŲ SEKSUALINIO IŠNAUDOJIMO KALTININKAI.....	30
5. KONSULTACIJOS RENGIANŲ PROCEDŪRŲ VADOVĄ.....	32

I. Įžanga

Dar neseniai diskusijos apie seksualinę prievartą prieš vaikus buvo tabu. Devintajame dešimtmetyje prof. Starovičiaus atliktų tyrimų rezultatai viena-reikšmiškai parodė, kad 90% tokios prievartos aukų niekada niekam nėra pasakoję apie jiems traumą sukėlusius praeities įvykius.

Už skriaudžiamų vaikų teises kovojančių organizacijų veikla ir žiniasklaidos aktyvumas organizuojant visuomenines kampanijas paskatino seksualinės prievartos aukas dažniau išsipasakoti. Netrukus paaiškėjo, kad visuomenė vis dar nelaiškė to problema ir todėl nebuvo aiškaus veiksmų, kurių reikėtų imtis, plano. Taigi kiekviena institucija ar pagalbos organizacija veikė kaip jai atrodė tinkama.

Seksualinės prievartos aukų (taip pat ir vaikų) sudėtingą padėtį sunkino tai, kad buvo labai sunku gauti informacijos, kaip elgtis patekus į tokią situaciją, kur kreiptis pagalbos. Dažniausiai buvo kreipiamasi į policiją, kur, remiantis aukų pranešimu, būdavo imamasi tolesnių veiksmų.

Daugelį metų vaikai būdavo apklausiami netinkamoje aplinkoje – neretai perpildytose policijos komisariato patalpose, šalia dirbančių ir kitas bylas tiriančių pareigūnų. Tokiomis sąlygomis nebuvo įmanoma nukentėjusiam vaikui užtikrinti saugumo jausmą, privatumą, raminančią aplinką, padėti jam susikaupti. Taip pat buvo sudėtinga užtikrinti tai, kad apklausą vykdytų tos pačios lyties kaip vaikas asmuo.

Iki dabar, taikomos galiojančios teisės nuostatos sukeldavo vaikams antrinę traumatizaciją – jie turėdavo kelis kartus duoti parodymus, be to, net kai jie sutikdavo jų emocinę būklę suprantantį žmogų, apklausą vis tiek vykdydavo bylą tiriantis policininkas, vėliau – prokuroras ir trečią kartą – teisėjas. Neretai pasitaikydavo, kad vaikas turėdavo kelis kartus duoti parodymus ir teisme, nagrinėjant bylą.

Tokiai praktikai jau ilgą laiką priešinosi su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais dirbantys (vertinantys jų būseną ir taikantys terapiją) psichologai. Todėl būtent jie pirmieji iškėlė mintį, jog būtina keisti teisės aktus, reglamentuojančius seksualinę prievartą patyrusių vaikų apklausą. Buvo suorganizuota daug iniciatyvų ir kampanijų, keistasi patirtimi su partneriais užsienyje, tarpusavyje ėmė keistis patirtimi praktikuojantys psichologai ir teisėjai. Viso to rezultatas – 2003 m. įstatymo pakeitimas: seksualinės laisvės ir dorovės pažeidimo nusikaltimų aukos turi būti apklaustos tik vieną kartą, jei tokią veiką patyrusiai aukai dar nėra sukakę 15 m. (2003-01-10 Lenkijos Baudžiamojo proceso kodekso 185a str.).

Įvykdžius įstatymų pakeitimus suintensyvėjo jau anksčiau taikytos pastangos tinkamai organizuoti apklausas.

Nepaisant sukurtų nukentėjusio vaiko apsaugos nagrinėjant baudžiamąją bylą principų, daugelis specialistų ir organizacijų, dirbančių su vaikais, ir toliau tvirtina, jog būtina sunorminti procedūras, net kai žala vaikui gali būti tik įtariama.

Vaikai, kurie patiria ilgalaikę seksualinę prievartą, lieka vieni su savo paslaptimi ilgą laiką. Vaikams gėda tai atskleisti, jie bijo atstūmimo iš artimųjų, jaučiasi kalti dėl to, kas įvyko. Vaikus taip pat kamuoja baimė dėl to, kad jei jie kam nors papasakos apie savo rūpesčius, kaltininkas gali imtis veiksmų, dėl kurių vaikui grasino. Norėdamas gauti pagalbą, vaikas turi nugalėti savo vidinį pasipriešinimą ir psichologinį barjerą. Šios pastangos ir pagalbos „šauksmas“ neretai tęsiasi keletą mėnesių ar net daugelį metų. Sutikus suaugusįjį, kuris atpažįsta vaiko netiesiogiai siunčiamus signalus, padidėja galimybė, kad problema bus atskleista ir vaikui bus suteikta apsauga bei pagalba. Jei vaikas tokio suaugusiojo nesutiks, jis gyvens su šia traumine patirtimi visą gyvenimą.

Vienintelis veiksnys, užtikrinantis, kad seksualinę prievartą patyrę vaikai bus atpažinti anksti, yra nuolatinis su tokiais vaikais dirbančių žmonių kvalifikacijos kėlimas, ir tai, kas dar svarbiau – įvairių institucijų ir paramos organizacijų bendradarbiavimas.

2006-2007 m., kaip viena Poznanėje įgyvendinamo tarptautinio projekto „Daphne“ dalis, buvo suburta įvairių sričių specialistų grupė, kuri parengė seksualinės prievartos prieš vaikus atvejams taikytinas procedūras – nuo įtarimo iki pagalbos vaikui bei jo šeimai. Šios procedūros apibūdina, kokių veiksmų turėtų imtis atskirų institucijų darbuotojai seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais.

II. PAGRINDINIAI VEIKLOS PRINCIPAI SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJ AIS

Visi vaikų atžvilgiu taikomi veiksmai grindžiami Vaiko teisių konvencija.

„Vaikas visapusiškai ir harmoningai vystytis gali tik augdamas šeimoje, jausdamas laimę, meilę ir supratimą.“

“Vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek ir po jo.“

„Imantis bet kokių vaiką liečiančių veikslių, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia - vaiko interesai.“ (3 str.)

„Valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių.“

Tarp tokių apsaugos priemonių reikiama is atvejais gali būti ir veiksmingos socialinės programos, leidžiančios suteikti paramą vaikui ir jį globojantiems asmenims ir išaiškinti, pranešti, perduoti nagrinėti, tirti, gydyti ir imtis kitų priemonių minėtais žiauraus elgesio su vaiku atvejais, o prireikus iškelti baudžiamąją bylą.“ (19 str.)

Pagrindinis visų taikomų priemonių tikslas – nutraukti vaiko skriaudimą.

Skriaudžiami vaikai bręsta aplinkoje, kurioje neskatinamas sąžinės, moralės, savarankiško mąstymo ir sugebėjimo mylėti supratimas. Ši stoka vėliau pasireiškia asocialaus ir smurtinio vaikų elgesio, sunkumų moksle, tarpusavio

santykiuose, pilietiškumo trūkumo forma. Todėl svarbiausia yra sustabdyti prievartą, suteikti paramą ir imtis prevencinių priemonių.

Efektyviam darbui seksualinės prievartos srityje reikalingas tarpžinybinis požiūris.

Skriaudžiamiems vaikams reikia įvairių rūšių pagalbos daugelyje jų gyvenimo sričių. Labai svarbu vengti neigiamo poveikio, kurį sukelia seksualinės prievartos fakto atskleidimas ir veiksniai, susiję su bylos tyrimu. Atskleidus seksualinio išnaudojimo faktą, vaikams dažnai tenka vėl patirti traumas, tokias kaip pasikartojančios apklausos, gąsdinanti vaiką medicininė apžiūra, atskyrimas nuo šeimos ir kt. Tik tarpžinybinis bendradarbiavimas tarp įvairių sričių specialistų (policija, prokuratūra, teismas, mokykla, socialinės pagalbos institucijos, psichologai, gydytojai) gali sumažinti neigiamą poveikį vaikui ir teikti vaikui jausmą, kad jam padedama ir juo rūpinamasi.

III. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJAIŠ TAIKOMOS PROCEDŪROS, GALIOJANČIOS POZNANĖS MIESTE

1. ĮTARIMAS

1.1. Sveikatos apsaugos, mokymo ir globos bei auklėjimo institucijų uždaviniai

Jei apie įtarimą praneša suaugęs asmuo:	Jei įtarimas kyla pastebėjus pasikeitusį vaiko elgesį:
<ul style="list-style-type: none"> – informacijos surinkimas ir aprašymo parengimas – pirmas pokalbis su vaiku (jeigu tai įmanoma) – vaiko psichinės ir fizinės būklės aprašymas – esant abejonėms – pasikonsultuoti su Teritoriniu vaikų teisių apsaugos komitetu (TVTAK) – pranešimas apie atvejį prokuratūrai – informuoti vaiko globėją apie institucijas, kuriose galima gauti psichologinę pagalbą 	<ul style="list-style-type: none"> – informacijos surinkimas ir tikslus vaiko situacijos aprašymas – požymių aprašymas – pirmas pokalbis su vaiku (jeigu tai įmanoma) – pranešti Teritoriniam vaikų teisių apsaugos komitetui (TVTAK)

Pakitusį vaiko elgesį, bylojantį apie tai, kad šis patiria seksualinę prievartą, pirmieji dažniausiai pastebi sveikatos apsaugos įstaigų (ambulatorijų, ligoninių, gydytojų kabinetų), mokymo įstaigų (mokyklų, vaikų darželių, mokyklų bendrabučių), globos ir auklėjimo įstaigų (vaikų namų, dienos centrų) darbuotojai. Kadangi vaikai tokiose įstaigose praleidžia nemažai laiko, jose palanku stebėti vaiką jam to nežinant. Vaikas dalijasi savo jausmais, pasakoja apie įvykius šeimoje ir bendraujant su kaimynais, užsiima kūrybine veikla – piešia ir rašo, užmezga santykius su aplinkiniais, pažintis ir draugystes. Savo žodžiais, elgesiu, nuotaika, veikla, išvaizda vaikas paprastai skleidžia informaciją apie patiriamus sunkumus.

Svarbu, kad asmuo, kuris įtaria, kad mokinys arba globotinis yra seksualinės prievartos auka, nedelsiant imtųsi šių veiksmų:

Informacijos surinkimas. Surinkti visą informaciją, susijusią su vaiku, bendraujant su jo tėvais, globėjais, kaimynais ar kitais vaiką ir jo aplinką pažįstančiais asmenimis; parengti aprašymą. Siekiant nesukelti vaikui pavojaus, reikia atsakyti pokalbių su įtariamu kaltininku ar, jei tai vis dėlto būtina, atsargiai pasikalbėti su juo ir surinkti tik bendrą informaciją apie psichinę bei fizinę vaiko būklę.

Vaiko būklės aprašymas. Pagal galimybes ir remiantis surinkta informacija, apibūdinti vaiko psichinę ir fizinę būklę.

Pokalbis su vaiku. Galimas pokalbis su vaiku yra labai svarbi pirminės diagnozės dalis. Vaikas paprastai netiesiogiai praneša apie savo būseną kokiam nors vienam asmeniui – auklėtojui, mokytojui, tikybos mokytojui, gydytojui ir pan. Vaikai ieško atsitiktinio susitikimo, pradeda pokalbį, stengiasi būti pastebėti. Netiesioginiai signalai gali būti psichosomatiniai požymiai (galvos skausmai, pilvo skausmai, vėmimas), staigi nuotaikų kaita, agresyvumas, susijaudinimas, atsiskyrimas bendrauti, konkrečių asmenų arba situacijų vengimas, regresyvus elgesys. Svarbu, kad pastebėjęs tokį vaiko elgesį, suaugęs atkreiptų į tai vaiko dėmesį. Suaugęs turėtų pasakyti vaikui: „Matau, kad turi kažkokių rūpesčių, tau dėl kažko sunku. Pasakyk, jei norėsi apie tai pasikalbėti.“ Tokia suaugusiojo reakcija vaikui patvirtintų, kad jis ne veltui stengiasi. Tačiau vaikas retai iš karto nori pasikalbėti ir pirmojo pokalbio metu papasakoja apie patirtą prievartą. Jei vaikas gerai sutaria su suaugusiuoju, o prievartą patyrė neilgą laiką, yra didesnė tikimybė, kad vaikas pasipasakos. Deja, paprastai seksualinė prievarta tęsiasi kurį laiką, ir nuo pirmųjų atpažintų vaiko „signalų“ iki pokalbio, kurio metu vaikas išsipasakoja apie patirtą traumą, praeina nemažai laiko.

Daugelis suaugusiųjų tokiais atvejais stengiasi kuo greičiau imtis veiksmų ir „išspręsti problemą“. Su vaikais dirbančių terapeutų patirtis rodo, kad tai netinkamas būdas. Paprastai žmonės vadovaujami principu, kad kuo greičiau „kas nors šioje situacijoje bus nuveikta“, tuo geriau. Tačiau skubėjimas ir kantrybės stoka dažnai kliudo kuo greičiau atskleisti tiesą, nes vaikas jaučiasi spaudžiamas ir tik dar labiau užsisklendžia, ima labiau kontroliuoti savo elgesį, pradeda vengti bendravimo. Todėl būtent jis, t.y. vaikas, kiek leidžia jo psichologinė būsena ir poreikis kalbėtis, turi nuspręsti, kaip greitai jis atskleis savo praėities traumas.

Suaugusysis, su kuriuo vaikas ima kalbėtis, visų pirma turi labai atidžiai pastarojo klausytis ir užtikrinti jam kuo didesnę psichologinę komfortą. Svarbu prisiminti, kad tai nėra ir neprivalo būti tikroji apklausa. Vaikas iš pradžių privalo turėti galimybę pasirinkti asmenį, su kuriuo kalbės, ir tai, kaip greitai ir kiek faktų atskleis. Dažnai tokį pokalbį sudaro keli etapai: vaikas pradžioje stengiasi „prisijaukinti“ temą, vėliau mokosi pavadinti tai, ką patyrė.

Neretai pokalbis baigiamas vaiko prašymu išlaikyti paslaptį. Susiklosčius tokiai situacijai, suaugusieji ne visada žino, kaip pasielgti. Remiantis pagrindiniais darbo su seksualinę prievartą patyrusiu vaiku principais, kai vaikas nusprendžia kam nors papasakoti apie patiriamą prievartą, negalima jam pažadėti, kad tai bus laikoma paslapyje. Tai svarbu siekiant užtikrinti vaikui saugumą ir nutraukti jo patiriamas skriaudas. Būtina vaikui paaiškinti, kodėl svarbu apie tai pranešti ir skubiai imtis priemonių, kad apie atskleistus faktus būtų nedelsiant pranešta atitinkamoms institucijoms.

Konsultacija. Kilus abejonėms, visada yra galimybė kreiptis į Poznanės TVTAK psichologą, kurio darbo sritis – pagalba vaikams ir paaugliams, patyrusiems seksualinį išnaudojimą. Specialistai nuolat būdi prie telefono, todėl yra galimybė telefonu gauti konsultacijas arba bent suderinti konsultacijos laiką.

Jei informaciją gavęs tokios įstaigos darbuotojas nustato, kad yra didelė tikimybė, jog vaikas tapo nusikaltimo prieš seksualinę laisvę ir dorovę auka, jis privalo raštu apie tai pranešti teisėsaugos institucijoms.

1.2. Socialinės paramos institucijų uždaviniai

Miesto pagalbos šeimai centras

Jei apie įtarimą praneša suaugęs asmuo:	Jei įtarimas kyla pastebėjus pasikeitusį vaiko elgesį:
<ul style="list-style-type: none"> – informacijos surinkimas – apklausa vaiko gyvenamojoje aplinkoje (pagal anketą „Socialinė pagalba – Mėlynoji kortelė“) – tikslus surinktos informacijos surašymas protokole – pranešimas apie atvejį prokuratūrai 	<ul style="list-style-type: none"> – informacijos surinkimas ir pastabų surašymas protokole – požymių aprašymas – pokalbis su vaiku (jei tai įmanoma) – pranešti TVTAK

Pirmiausia apie vaiko patiriamą seksualinę prievartą pranešama Miesto pagalbos šeimai centrai ir socialinės paramos organizacijoms.

Šiuo atveju taikoma tokia procedūra:

Surenkama informacija apie vaiko patiriamą seksualinę prievartą. Institucijos darbuotojas, kuris gavo žmonių pranešimus arba informaciją telefonu, surašo protokolą ir pateikia jį atitinkamam Miesto pagalbos šeimai centro (MPŠC) filialui (pagal vaiko gyvenamąją vietą). Jei įtarimas apie seksualinės prievartos aktą susijęs su šeima, kuriai jau teikiama MPŠC pagalba, įrašas apie šį faktą daromas užvestuose dokumentuose.

Apsilankymas vaiko gyvenamojoje vietoje. Jei pranešimas yra susijęs su vaiku šeimoje, kuriai iki šiol nebuvo teikiama pagalba, socialinis darbuotojas kartu su konsultantu (psichologu ar pedagogu) aplanko vaiką ir jo globėjus bei susipažįsta su situacija jų šeimoje bei gyvenimo aplinkybėmis.

Policijos, prokuratūros, teismo informavimas. Jei iš surinktos informacijos paaiškėja, kad yra seksualinės prievartos tikimybė, MPŠC kolektyvas informuoja prokuratūrą ir/arba Rajono šeimos teismą šeimos ir Nepilnamečių reikalų skyrių. Jei neįmanoma surinkti įtarimą patvirtinančios informacijos, rekomenduojama pateikti prašymą šeimos reikalų teismui, kad šis patikrintų vaiko gyvenimo sąlygas.

Informuojamas Teritorinis vaikų teisių apsaugos komitetas (TVTAK). Jei įstaigos, į kurią buvo kreiptasi pirmiausia, darbuotojas turi abejonių savo įtariamo atžvilgiu, jis gali pasikonsultuoti su TVTAK. Jeigu iš vaiko emocinės būklės paaiškėja, kad jam kuo skubiau reikia suteikti psichologinę pagalbą, socialinis darbuotojas gali apie tokią būtinybę pranešti TVTAK komitetui.

Domėjimasis teisėsaugos institucijoms perduota byla. Socialinių tarnybų darbuotojai yra teisiškai įgalioti ir palaiko ryšius su aukos šeima, todėl jie turi sekti bylos eigą ir vaiko socialinę situaciją.

Miesto krizių intervencijos centras

Gavus pranešimo apie seksualinį vaiko išnaudojimą:

- pranešimo (asmeniškai arba telefonu) priėmimas
- pokalbis su vaiko globėju
- pirmas pokalbis su vaiku (jeigu tai įmanoma)
- vaiko diagnozės nustatymas (jei reikia)
- pranešimas apie atvejį į prokuratūrą
- teisinė pagalba
- prieglobsčio užtikrinimas motinai ir vaikui (jeigu tai būtina)
- psichologinė parama vaikui ir jo šeimai

Neretai apie seksualinį vaiko išnaudojimą įtariantys žmonės kreipiasi į Miesto krizių intervencijos centrą (MKIC). Šios institucijos didžiausias pranašumas yra tai, kad specialistai budi visą parą, be to, seksualinę prievartą patyrusiam vaikui ir jį globojančiam asmeniui yra galimybė apsistoti šio centro nakvynės namuose.

Šiuo atveju taikoma tokia procedūra:

- **Pranešimo priėmimas.** Į instituciją galima kreiptis telefonu arba asmeniškai.
- **Pokalbis su globėju.** Gavę pranešimą, MKIC darbuotojai pasikalba su vaiko motina/tėvu (globėju). Bendraujant svarbiausia gauti pagrindinę su įtarimu apie vaiko seksualinę prievartą susijusią informaciją, pvz.: dėl ko kilo įtarimas, kaip pakito vaiko elgesys ir kas kelia nerimą, įtariamo kaltininko elgesys, seksualinio išnaudojimo rizikos veiksniai, specifiniai ir nespecifiniai seksualinio išnaudojimo požymiai.
- **Pokalbis su vaiku.** Jei motina/tėvas duoda sutikimą, MKIC specialistas atlieka pirmą pokalbį su vaiku. Motina/tėvas yra taip pat informuojami apie galimybę centre nustatyti pilną seksualinio išnaudojimo diagnozę.
- Pirmojo susitikimo pabaigoje, žmogus, aptaria ir suplanuoja su vaiko globėju tolesnius žingsnius, įskaitant:
- **Pranešimas prokuratūrai.** MKIC darbuotojas informuoja apie galimybę užtikrinti teisinę pagalbą ruošiant oficialius dokumentus.

- **Prieglobsčio užtikrinimas.** Svarbu nurodyti, kur apie seksualinę prievartą pranešęs asmuo kartu su vaiku gali rasti prieglobstį, arba kaip apsaugoti vaiką, gyvenantį tame pačiame bute su tariamu kaltininku (jei motina nusprendžia nebegyventi su kaltininku, jai pasiūlomas prieglobstis šio Krizių centro nakvynės namuose).
- **Teisinių procedūrų aptarimas su mama.**
- **Parama.** Užtikrinama psichologinė parama visai šeimai.

1.3. Inspektorių, prižiūrinių lygtinai nuteistuosius, uždaviniai

Jei įtarimas kyla darbo metu:

- informacijos surinkimas
- informacijos perdavimas šeimos reikalų teismo teisėjui arba prokuratūrai
- policijos ar greitosios pagalbos iškvietimas (jeigu būtina)
- vaiko perkėlimas į globos namus (jeigu būtina)

Stebėdami šeimas, inspektoriai dažnai gauna pranešimus arba jiems patiems kyla įtarimas, kad vaikas gali būti seksualinio išnaudojimo auka. Dažnai ir glaudžiai su teisėjais bendraujančių inspektorių veikla gali užtikrinti greičiausią ir efektyviausią pagalbą seksualinį išnaudojimą patyrusiems vaikams.

Inspektorių, prižiūrinių lygtinai nuteistuosius, taikomą procedūrą sudaro šie veiksmai:

Informacijos surinkimas. Jei inspektoriumi kyla įtarimas, kad vaikas gali būti seksualiai išnaudojamas, jis, būdamas teisiškai įgaliotas, gali be kliūčių bendrauti su šeima ir šitaip sukaupti daugiausia informacijos apie šeimą, vaiką ir apie jo patirtą prievartą.

Ataskaita (pranešimas). Inspektorius gali pateikti ataskaitą šeimos reikalų teismo teisėjui, kuris vykdo tolesnį tyrimą, arba tiesiogiai informuoti prokuratūrą apie įtarimą, kad buvo įvykdytas nusikaltimas. Prokuroro arba teismo vykdomo tyrimo ir bylos nagrinėjimo metu teismas gali įsakyti inspektoriumi vykdyti šeimos priežiūrą.

Saugumo vaikui užtikrinimas. Jei inspektorius sužino apie seksualinės prievartos faktą ir, jo nuomone, kyla pavojus vaiko sveikatai ir/arba gyvybei, jis yra įgaliotas iškviešti policiją ar greitąją pagalbą. Jis taip pat gali nuvežti vaiką į globos namus.

1.4. Policijos uždaviniai

Gavus pranešimą apie nusikaltimo įtarimą:

- pranešimo priėmimas (iš suaugusiojo arba vaiko)
- tyrimo veiksmai
- pavedimas gydytojui atlikti medicininius tyrimus (jeigu tai būtina)
- šeimos reikalų teismo informavimas (jeigu tai būtina)

Pranešimo priėmimas. Policijai pranešti apie prieš mažametį panaudotą seksualinę prievartą visą parą gali pats vaikas, jo motina/tėvas arba globėjas, mokyklos arba vaikų darželio vadovas, psichologas, pedagogas, socialinis darbuotojas arba bet koks kitas žmogus, sužinojęs apie tokį nusikaltimą. Svarbu, kad tas pranešimas būtų perduotas atitinkamam rajono policijos komisariatui (pagal nusikaltimo įvykdymo vietą). Jeigu pranešimas bus pateiktas kitam komisariatui, tyrimo skyriaus policininkai privalo perimti atitinkamus teisinius veiksmus.

Į policijos komisariatą atėjęs arba atvestas vaikas paprastai yra blogos psichologinės ir fizinės būsenos. Todėl labai svarbu, kad jau pirmas susidūrimas su šia įstaiga jį įtikintų, kad jo sprendimas čia ateiti buvo teisingas. Tiesiogiai su vaiku bendraujantis policininkas, jei įmanoma, privalo būti apsirengęs civiliais drabužiais ir kalbėtis su vaiku tam skirtame kambaryje („Mėlynajame kambaryje“). Rekomenduojama, kad tyrėjas būtų tos pačios lyties asmuo. Kas dėl medicininės pagalbos suteikimo, tai ją privalo suteikti arba užtikrinti pats policininkas.

Vadovaujantis galiojančio Baudžiamojo proceso kodekso nuostatomis dėl vienintelės vaiko apklausos užtikrinimo, policininkas surašo tik tarnybinį protokolą ir labiausiai rūpinasi tuo, kad jo pokalbis su vaiku neprimtų tyrimo ar apklausos.

Tyrimo veiksmai. Priėmus pranešimą apie nusikaltimą, iškart imamasi veiksmų: pradedamas persekiojimas, teritorinis aplinkos tyrimas (jeigu įvykis įvyko pastaruoju metu), užtikrinamas nukentėjusiojo drabužių bei kitokių daiktinių įrodymų išsaugojimas.

Pavedimas gydytojui atlikti medicininę apžiūrą. Jeigu būtina medicininė apžiūra, policija išsiunčia vaiką kartu su jo globėju į teismo medicinos įstaigą (Poznanė, Polna g. 33), kurioje gydytojas ekspertas, remdamasis apžiūra ir tyrimais, dokumente išdėsto nukentėjusiojo kūno sužeidimus, paima biologinius bandinius laboratoriniams tyrimams atlikti. Remdamasis tyrimų rezultatais, jis surašo ekspertizę (šių tyrimų kaštus padengia policija). Jei vaikas atvyksta vienas, į komisariatą taip pat atvyksta MKIC darbuotojas. Atlikti medicininės apžiūros vaikas vyksta kartu su juo ir su policininku (ne policijos transportu).

Tokiu atveju kelionės išlaidas padengia MKIC. Mažamečio vaiko tėvai yra informuojami apie priemones, kurių imamasi dėl vaiko.

Šeimos teismo informavimas. Jei draudžiamos veikos prieš vaiką naudojimo kaltininkai yra tėvai arba globėjai, arba jei tėvas/motina ar globėjas veikia vaiko nenaudai, policija informuoja apie tai Šeimos reikalų teisumą, ir siūlo apsvarstyti, ar nereikėtų skirti kuratoriaus-globėjo, kuris atstovautų vaiko teises byloje. Toks siūlymas privalo būti pagrįstas aplinkybėmis, kurios įrodo, kad byloje, kurioje dalyvauja mažametis, vaiko negali atstovauti teisėtas atstovas. Be to, jei nusikaltimo kaltininkas yra artimas vaikui asmuo, policija kreipiasi su prašymu, kad tėvų teisės būtų apribotos arba laikinai ar neribotam laikui atimtos (išleidžiamas potvarkis pagal Šeimos ir Globos reikalų kodekso 109 str.), o vaikas apgyvendintas globos namuose.

1.5. Teritorinio vaikų teisių apsaugos komiteto uždaviniai

Kai TVTAK gauna pranešimą apie įtariamą seksualinį vaiko išnaudojimą, imamasi šių veiksmų:

- pranešimo priėmimas
- pirmas pokalbis su suaugusiuoju
- pirminis vaiko būsenos įvertinimas
- surinktos medžiagos įvertinimas
- pranešimas apie atvejį į prokuratūrą
- tolesnis darbas su vaiku ir jo šeima (paramos ir saugumo užtikrinimas)

Teritorinis vaikų teisių apsaugos komitetas Poznanėje jau daugiau nei dešimt metų dirba su seksualiai išnaudojamais vaikais. Todėl būtent į šį komitetą nukreipiami vaikai, dėl kurių kilo įtarimas apie šios rūšies smurtą, vaikai, dėl kurių nėra abejonių, kad jie buvo seksualiai išnaudojami, ir vaikai, kurie praityje yra patyrę seksualinę prievartą ir kurie sutiko dalyvauti gydyme. Iš savarankiškai į komitetą besikreipiančių pagalbos mažamečių aukų daugiausia yra seksualiai išnaudojamų paauglių.

TVTAK taikomą procedūrą gavus pranešimą apie įtariamą seksualinį vaiko išnaudojimą sudaro šie veiksmai:

Pranešimo priėmimas. TVTAK darbuotojai (psichologai, pedagogai) priima pranešimus telefonu, paštu, elektroniniu paštu ir asmeniškai atvykus; kiekvienu atveju psichologas surenka vaiko asmeninius duomenis ir užveda jo bylą karto-tekoje; jei pranešimas į TVTAK buvo perduotas telefonu, budintis darbuotojas nustato konkrečią datą ir vizito pas specialistą valandą.

Pirmas pokalbis su suaugusiuoju. Pirmiausia asmeniškai pabendraujama su motina/tėvu arba vaiko globėju; psichologas detalčiai išsiklausinėja apie

vaiką, jo šeimos ir mokyklos aplinką, aiškinasi seksualinės prievartos rizikos faktorius; surenka ir surašo visų rūšių informaciją apie fizinę ir emocinę vaiko būseną, duomenis apie jo socialinius ryšius, santykius su šeimos nariais ir kitais žmonėmis, kurie nėra jo giminaičiai, tačiau su vaiku bendrauja artimai, apie vaiko pomėgių sritis ir laisvalaikio leidimo būdus; pranešęs asmuo yra prašomas nurodyti nerimą keliančius vaiko elgesio pokyčius ir apibūdinti, kokių veiksmų jau imtasi; baigiantis pirmajam vizitui, nustatomas diagnostinio susitikimo su vaiku terminas.

Pirminis vaiko būsenos įvertinimas. Šio susitikimo metu su vaiku dirbantis psichologas pirmiausia su juo susipažįsta; vaikas jokia būdu negali būti skatinamas ar verčiamas pasakoti apie galimus įvykius, susijusius su prievarta; jei vaikas pats papasakoja, nustatomas bendras tolesnis veiklos planas; dauguma atvejų psichologai paskiria keletą įvadinių ir diagnostinių susitikimų (tai ypač aktualu mažiems vaikams), kurie suteikia didesnę galimybę užmegzti artimesnį ryšį su vaiku, bet pirmiausia sukaupti medžiagą, kuri padės nustatant pirminę vaiko ir jo šeimos situacijos diagnozę (joje apibūdinama vaiko emocinė būsena ir poreikiai, naudojami gynybos mechanizmai, vaiko santykiai su šeimos nariais, emocinė ir socialinė šeimos situacija).

Surinktos medžiagos įvertinimas ir sprendimo priėmimas dėl tolesnių veiksmų (tolesnis darbas su šeima ir vaiku arba bylos perdavimas prokuratūrai).

Parama vaiko globėjui. Nepaprastai svarbus darbo su vaiku aspektas – parama apie seksualinės prievartos atvejį pranešusiai motinai/tėvui (globėjui). Ypač tai svarbu tada, kai įtariamasis yra sutuoktinis (partneris). Suaugęs asmuo supranta, jog kilo reali grėsmė suirti šeimai, sutuoktinį sulaikyti areštiniėje, atskleisti įvykį šeimos, kaimynų, darbo aplinkoje, žlugti finansinei šeimos būklei (dažnai kaltininkas yra vienintelis šeimos išlaikytojas). Psichologas tokiais atvejais susiduria su to asmens nepasitikėjimu, neigimu, partnerio teisinimu, pykčiu ir emociniu vaiko atmetimu arba bejėgiškumu ar dvilypiais jausmais, nes norima remti ir vaiką, ir kaltininką. Todėl TVTAK psichologas pirmajame darbo etape privalo susikoncentruoti į bendravimą su motina (būtent ji daugiausia bendrauja su vaiku. Viena vertus, kyla pavojus, kad motina ims manipuliuoti vaiku ir jį spausti. Kita vertus, ji labiausiai padeda vaikui, kai šiam tenka duoti parodymus ir lankytis terapijoje). Taigi pagrindinis darbo su motina tikslas yra skatinti jos pastangas apsaugoti vaiką nuo tolesnio skriaudimo.

Apsaugos vaikui užtikrinimas. Jei vaikas (nepilnametis) į TVTAK kreipiasi savarankiškai, psichologas turi įvertinti, ar būdamas tokios būsenos gali grįžti namo (dažnai vaikas grįžti tiesiog atsisako). Tokiu atveju yra imamasi veiksmų,

kad vaikui skubiai būtų užtikrintas prieglobstis pagalbos šeimai centre arba tokias paslaugas teikiančiose institucijose (vaikų namų intervencijos grupėje, skubiosios globos namuose). Atvejyje dalyvaujantis psichologas bendrauja su šia su institucija, prižiūri tolesnį darbą su vaiku ir dažniausiai taiko vaikui terapiją.

1.6. Pagalbą teikiančių institucijų ir organizacijų bendradarbiavimas, įvairių sričių tarpžinybinės komandos

Skriaudžiamo vaiko situacijos diagnozė reikalauja visų institucijų, dirbančių su šeima, glaudaus bendradarbiavimo. Šis bendradarbiavimas ypač svarbus seksualinės prievartos įtarimo atveju. Kad neinformuojamos teisėsaugos institucijos, dažnai pasiteisinama baime, kad tas žmogus bus apšmeižtas ir nukriaustas, o vėliau paaiškės, kad kaltinimai buvo nepagrįsti. Akivaizdu, kad ši grėsmė reali. Tačiau būtina suprasti, kad seksualinė prievarta – labai daug ką įtraukiantis reiškinys, ir kiek daug yra seksualiai išnaudojamų vaikų, kuriems nesuteikiama atitinkama pagalba. Taigi būtina priimti atsakomybę už šią grėsmę.

Labiausiai policijos ir prokuratūros informavimui priešinamasi dėl to, kad įtariamasis savo aplinkoje turi puikią reputaciją: yra geras direktorius, daug su vaikais dirbantis mokytojas, nuoširdus auklėtojas, pamaldus tikybos mokytojas, pavyzdingas vyras ar tėvas. Socialiniam darbuotojui, pedagogui, gydytojui ar psichologui tenka nepaprastai sunki užduotis ne tik atidžiai ištirti ir atpažinti vaiko situaciją, bet ir sugriauti paplitusius stereotipus. Todėl kuo geresnis bendradarbiavimas tarp institucijų, kuo greičiau bus suburta įvairių sričių specialistų grupė, kuri pateiks teisingą vaiko situacijos diagnozę ir suplanuos darbą su juo bei jo šeima, tuo didesnė galimybė, kad smurtas vaiko atžvilgiu bus nutrauktas.

2. APKLAUSA

2.1 Teisėsaugos institucijų uždaviniai

Teisėsaugos institucijų uždaviniai:

- Parengtinio tyrimo vykdymas
- vienintelės vaiko apklausos suorganizavimas atitinkamoje patalpoje, dalyvaujant teisėjui ir psichologui ekspertui (jei įmanoma, jau iškėlus įtariamajam kaltinimą)
- apklausos įrašymas vaizdo priemonėmis
- vaiko globėjų informavimas apie galimybę gauti pagalbą ir gydymą TVTAK

Seksualinę prievartą patyrusio vaiko emocinė būseną yra labai sunki. Norėdamas atskleisti savo jausmus, jis turi nugalėti baimę, gėdą ir atskirties pojūtį. Vaikai susiduria su įvairiais jausmais ir, kartais, vertinimais iš šeimos ir artimiausios aplinkos pusės. Globėjai ne visada suteikia vaikui pakankamą emocinę paramą. Grįžimas mintimis prie praeities įvykių, susijusių su prievarta, vaikui yra labai sunkus, dažnai sukelia traumą ir gali stiprinti psichopatologinius požymius. Dėl šių priežasčių į Baudžiamojo proceso kodeksą buvo įtraukti 185a ir b str., kuriais vaikui užtikrinama vienintelė apklausa, ir 193-200 str., kuriuose rašoma, kad apklausiant vaiką turi dalyvauti psichologas ekspertas. Seksualinę prievartą patyręs vaikas privalo būti apklaustas specialiu būdu ir specialiomis sąlygomis.

Atitinkama patalpa. Apklausiant vaiką, jam turi būti užtikrintas su išorine aplinka susijęs komfortas. Apklauso patalpa neturėtų būti nei teisme, nei policijoje. Jeigu patalpa, kurioje apklausiamas vaikas, yra teisme arba policijoje, būtina vaikui užtikrinti atskirą įėjimą.

Atitinkama įranga. Apklauso patalpos interjeras turi būti draugiškas vaikui, patalpoje turi būti įrenginių, leidžiančių kitoje patalpoje esantiems asmenims stebėti apklausą (vienpusis veidrodis, mikrofonai, kamera).

Suaugusiųjų dalyvavimas. Apklausiant vaiką, toje pačioje patalpoje gali būti ne daugiau negu du suaugusieji (teisėjas ir psichologas ekspertas), kad vaikas neimtų nerimauti ir jausti grėsmės. Svarbiausias veiksnys, nulemiantis įrodymų medžiagos kokybę ir emocines apklauso pasekmes vaikui, yra apklausą atliekančių žmonių kompetencijos lygis. Jie turi būti išklause atitinkamą specializuoto mokymo kursą apie seksualinę išnaudojimą patyrusių mažamečių ir smurto aukų apklausų vykdymą.

Parodymų įrašymas. Turi būti daromas apklauso vaizdo įrašas, kad vėliau būtų galima analizuoti parodymus nedalyvaujant vaikui.

Teisėsaugos institucijų uždavinys – užtikrinti, kad vaikas bus apklaustas vienintelį kartą, apklausą vykdyti atitinkamomis sąlygomis, užtikrinti, kad apklausiant vaiką dalyvaus psichologas ekspertas ir informuoti vaiko tėvus/globėjus apie galimybę gauti pagalbą ir gydymą Teritoriniame vaikų teisių apsaugos komitete (TVTAK).

2007 m. vasario mėn. Lenkijoje susikūrė Koalicija draugiškai vaikų apklausai užtikrinti. Koalicijos tikslas – vaikų-liudytojų apklausų draugiškoms sąlygomis, atliekamų kompetetingų specialistų, idėjos propagavimas ir įgyvendinimas. Koalicija, bendradarbiaudama su ekspertais ir teisėsaugos institucijomis, sukurs draugiškų vaikams apklausų patalpų standartus ir pradės jau esamų ir naujai ruošiamų apklausų patalpų sertifikavimo procedūras. Koalicijoje dalyvauja teisėsaugos institucijos, policija, pagalbos institucijos ir nevyriausybinės organizacijos.

2.2. Parodymų teikimo metu pagalbą vaikui ir šeimai teikiančių institucijų uždaviniai

Pagalba vaikui ir šeimai parodymų teikimo metu:

- vaiko parengimas duoti parodymus
- globėjų informavimas apie jų ir vaikų teises

Poznanės mieste yra dvi institucijos, galinčios suteikti paramą vaikui ir jo šeimai vaiko parodymų davimo metu – Miesto krizių intervencijos centras (MKIC) ir Teritorinis vaikų teisių apsaugos komitetas (TVTAK). Šiose institucijose dirba specialistai, kurie specializuojasi prievartos prieš vaikus srityje ir gali parengti vaiką apklausai. TVTAK patalpose taip pat yra ir atitinkamai įrengtas apklausų kambarys.

Vaiko parengimas duoti parodymus. Tai svarbus procesas, kuris ne tik padeda vaikui susidoroti su šia sunkia situacija, bet taip pat padeda gauti patikimesnius parodymus. Vaikui, kuris labai bijo jam nepažįstamos ir su grėsme siejamos apklausos situacijos, yra sunkiau dalyvauti apklausoje. Jam susilpnėja atminties procesai, jis menkiau prisimena ir sunkiau gali atpasakoti įvykius, faktus ir jausmus. Todėl vaiko parodymai nėra itin tikslūs ir išsamūs.

Vaiko parengimo apklausai etapai:

- užmegzti ryšį su vaiku (geriausia, kad tai padarytų psichologas – ekspertas, kuris dalyvaus vaiko apklausoje); optimalu būtų suorganizuoti eksperto susitikimą su vaiku vieną dieną ar keliomis dienomis anksčiau prieš apklausą – vaikas pajunta, jog apklausos situacija nebus jam visiškai svetima ir pavojinga, kadangi joje bus asmuo, kurį vaikas pažįsta; bet jei tai neįmanoma, reikia suorganizuoti taip, kad bent pusę valandos prieš apklausą vaikas galėtų susipažinti su ekspertu ir su apklausų patalpa;
- paaiškinti vaikui, kaip apklausa vyks (koks jos tikslas, kaip atrodo patalpa, kas dalyvaus apklausoje, kokia bus tų žmonių funkcija ir kaip jie elgsis);
- paaiškinti vaikui, kodėl jis duoda parodymus, kodėl tai svarbu;
- atsakyti į vaiko klausimus, išsklaidyti jo abejones ir baimę.

Rengiant vaiką apklausai, dėmesys neturi būti sutelkiamas į prievartos situaciją (dažnai šis dalykas net neminimas).

Vaiko teisės baudžiamojoje byloje. Rengiant vaiką apklausai, motina ar globėjas ir vaikas turi būti informuoti apie jų teises nagrinėjant baudžiamąją bylą:

- vienintelės apklausos teisė (jei apklausos metu vaikui nėra suėję 15 metų),
- vienintelės apklausos teisė, jei vaikas yra prievartos ar neteisėtų grasinimų nusikaltimų liudytojas (jei apklausos metu vaikui nėra suėję 15 metų),
- teisė duoti parodymus nedalyvaujant kaltinamajam, tačiau dalyvaujant teisėtam atstovui ar globėjui – BPK 171 str. 3 d.;

- teisė atsisakyti duoti parodymus – BPK 182 str. (kaltinamojo artimiausi asmenys gali atsisakyti duoti parodymus, vaiko atveju tai galioja tėvams, seneliams, broliams ir seserims; sprendimas atsisakyti priklauso tik tam asmeniui, kuris tokią teisę turi),
- teisė neatsakyti į klausimą, jeigu atsakymas numato liudytojo ar jo artimiausio asmens atsakomybę už nusikaltimą (BPK 183 str.),
- galimybė būti atleistam nuo parodymų davimo (BPK 185 str.) (liudytojui prašant, bylą tirianti instancija gali jį atleisti nuo parodymų arba atsakymų į klausimus pateikimo, jei liudytojas kaltinamajam yra ypač artimas žmogus, pvz. draugystės, bičiulystės, globos ir pan. ryšiai).

Kai nukentėjusysis yra vaikas, kuriam apklausos metu yra daugiau nei 15 metų, veikiama pagal BPK 316 str. 3 pastr., kuriuo leidžiama teismui apklausti liudytoją, kai yra pavojus, kad ateityje nebus galima liudytojo apklausti, pvz., dėl streso padidėjimo grėsmės (tokį pasiūlymą gali pareikšti prokuroras). Taip pat naudinga remtis BPK 396 str. 2 pastr., suteikiančiu teisę paskirtam teisėjui atlikti apklausą ne teismo salėje, jeigu vaiko dalyvavimas apklausoje teismo salėje yra pernelyg sunkus.

Motina/juridinis globėjas kaip antras kaltintojas. Vaiko motina/tėvas (teisėtas globėjas) privalo būti informuotas, kad šioje byloje pateikus prašymą teismui, svarstant bylą motina/tėvas (teisėtas globėjas) gali tapti antruoju kaltintoju (tačiau globėją reikia įspėti, kad tokį prašymą reikia pateikti prieš prasidedant pirmajam posėdžiui, tačiau ne vėliau kaip iki kaltinamojo akto perskaitymo pirmojo posėdžio metu). Globėjas privalo žinoti, kad tiktai tokiu būdu baudžiamojoje byloje jis tampa visateise šalimi, kuri turi teisę skaityti aktus, užduoti klausimus liudytojams ir kaltinamiesiems, apskųsti teismo nuosprendį, kreiptis su prašymu atlikti vaiko apklausą ne teismo salėje ir kaltinamajam nedalyvaujant.

3. PAGALBA VAIKUI IR JO ŠEIMAI

3.1. Pagrindiniai bendradarbiavimo principai, taikomi siekiant padėti seksualinę prievartą patyrusiam vaikui ir jo šeimai

- *susitelkimas ties vaiku* – vaikas ir jo interesai yra visų taikomų veiksmų pagrindas,
- *raidos požiūris* – visi veiksmai, kurių imamasi siekiant padėti vaikui ir jo šeimai, privalo būti vykdomi atsižvelgiant į žinias apie vaiko brandą ir į tai, kokių pasekmių tai turės jo tolesniam gyvenimui,
- *ekologinis požiūris* – šeimos, aplinkos ir kultūrinių veiksnių, turinčių įtakos vaiko gyvenimui ir brandai, bei tėvų taikomo globos būdo analizė,

- *glaudus bendradarbiavimas su vaiko šeima* – veiksmai, sėkmingai įtraukiantys tėvus į bendradarbiavimą, užtikrina jų dalyvavimą ir įgalinimą padėti savo vaikui, pasibaigus terapijai ir kreipiantis pagalbos, esant pavojui,
- *įvairių sričių specialistų bendradarbiavimas* – tik kelių institucijų bendradarbiavimas vaiko ir jo šeimos labai gali užtikrinti efektyvią ir daugelį aspektų apimančią pagalbą,
- *patikimos žinios* – pagalba vaikui ir jo šeimai turi būti paremta mokslinėmis ir praktinėmis žiniomis.

3.2. Vaikui ir jo šeimai teikiamą pagalbą koordinuojančios institucijos uždaviniai

Pagalba vaikui ir jo šeimai:

- diagnozė
- pagalbos plano sudarymas
- pagalbą vaikui ir jo šeimai teikiančių institucijų darbo koordinavimas

Šiuo metu Poznanės mieste yra viena specializuota institucija, teikianti kompleksinę pagalbą seksualiai išnaudotiems vaikams ir jų šeimoms; tai – Teritorinis vaikų teisių apsaugos komitetas (TVTAK) (kaip minėta, Miesto krizių intervencijos centras (MKIC) taip pat siūlo pagalbą seksualiai išnaudotiems vaikams; tačiau ši institucija negali užtikrinti ilgalaikės pagalbos vaikui ir jo šeimai). Kadangi Teritoriniam vaikų teisių apsaugos komitetui ir teisėsaugos institucijoms apie seksualinį vaikų išnaudojimą pranešama dažnai, vienos institucijos nepakanka. Būtina įkurti daugiau tokių institucijų (ar jų skyrių), kurie dirbtų su seksualiai išnaudojamais vaikais ir jų šeimomis. Jų (šiuo metu – tik TVTAK) veiklos uždaviniai turėtų būti šie:

Diagnozė

Pagrindiniai diagnozės tikslai: vaiko emocinės būklės įvertinimas bei šeimos ir artimiausios vaiko aplinkos įvertinimas. Psichologai, kurie specializuojasi seksualinės prievartos prieš vaikus srityje, nustato diagnozę pagal tris vaiko gyvenimo sritis:

Asmeninė branda

- pagrindiniai emociniai vaiko poreikiai,
- vaiko stiprybės,
- vaikui iškylantys sunkumai ir pasireiškiantys psichopatologijos požymiai,
- santykiai šeimoje ir emociniai vaiko ryšiai su tėvais/globėjais,
- vaiko sveikatos būklė,
- pažangumas ir sunkumai mokykloje.

Tėvų pozicija ir elgsena

- rūpinimosi vaiku ir jo globos būdai (sveikatos apsaugos, higienos, mitybos, gyvenamosios vietos ir pan. atžvilgiu),
- sugebėjimas atpažinti ir reaguoti į emocinius vaiko poreikius,
- sugebėjimas apsaugoti vaiką nuo pavojų,
- vaiko vystimosi skatinimas,
- gyvenimo situacijos stabilumas (susijęs su tėvų tarpusavio bendravimu ir jo pastovumu, su tuo, kaip užtikrinamas saugumo pojūtis vaikui ir pan.).

Aplinkos resursai

- bendravimas ir galimybė gauti pagalbą iš artimų ir tolimų giminaičių (tarpusavio parama šeimoje),
- tėvų įsidarbinimas ir jų darbo išsaugojimo galimybės (atsižvelgiant ir į seksualinio vaiko išnaudojimo situaciją),
- ekonominis šeimos statusas,
- šeimos ryšiai su socialine aplinka (kaimynais, vietine bendruomene) – paramos, kurios gali tikėtis šeima ir vaikas, galimybių įvertinimas,
- prieiga prie paramą teikiančių institucijų (socialinės paramos įstaigos, mokyklos, vietinių įstaigų ir pan. siūlomos paramos rūšys),
- vaiko integravimosi į artimiausios bendruomenės aplinką galimybė.

Pagalbos vaikui ir jo šeimai plano parengimas

Pagalbos planas sudaromas remiantis visų sričių diagnozės analize; įgyvendinant jį svarbiausia yra užtikrinti pagalbą vaikui ir jo šeimai tose srityse, kuriose šeima neturi galimybės pati savarankiškai susidoroti su problemomis. Taip pat reikia atsižvelgti į šias sritis, kuriose bus vykdoma veikla:

Vaiko terapija – reguliarūs vizitai pas psichologą, kurių metu bandoma padėti vaikui atskleisti ir integruoti seksualinio išnaudojimo patirtį taip, kad ji netrikdytų jo psichosocialinio funkcionavimo. Šių vizitų metu taip pat užtikrinama pagalba vaikui įveikiant emocinius sunkumus. Gydomo trukmę psichologas įvertina, ji kiekvienu atveju individuali.

Šeimos terapija – visos šeimos vizitai, kurių tikslas (priklausomai nuo poreikių) – emocinių sunkumų ir konfliktų sprendimas bei bendravimo tarp šeimos narių gerinimas.

Individuali tėvų/tėvo/motinos (arba jų funkcijas atliekančių asmenų) terapija – tai terapinis ir edukacinis darbas, susijęs su tėvų sunkumais tose srityse, kurios turi didelės įtakos vaiko raidai; pagalba teikiama, sprendžiant individualius emocinius tėvų sunkumus arba auklėjimo problemas.

Teisinė pagalba – kai vyksta baudžiamosios ar/ir kitos teisinės procedūros, tėvams dažnai prireikia teisininko pagalbos ar konsultacijos, kad šios procedūros kuo mažiau pakenktų vaikui.

Bendradarbiavimas su vaiko aplinkos institucijomis – nustačius psichosocialinės vaiko būklės diagnozę, būtina užmegzti bendradarbiavimą su institucijomis, galinčiomis vaikui ir jo šeimai užtikrinti papildomą pagalbą bei paramą (pvz., mokykla, vietinis klubas, kuratoriai, socialinės pagalbos organizacija, medicininės pagalbos institucijos, policija ir t.t.).

Įvairių sričių institucijų darbo koordinavimas

Kad pagalba vaikui ir jo šeimai būtų efektyvi, institucija, kurioje buvo nustatyta diagnozė ir kurioje atliekama vaiko terapija, turi užmegzti bendradarbiavimą su kitomis institucijomis bei koordinuoti jų veiksmus. Toks koordinavimas yra: pranešimų dėl atskirų reikiamų pagalbos formų teikimo siuntimas į atitinkamas institucijas, tų prašymų įgyvendinimo ir rezultatų stebėjimas, ir tikrinimas, ar skirtingos institucijos neatlieka tų pačių veiksmų. Seksualiai išnaudojamo vaiko ir jo šeimos situacija dažnai yra labai sudėtinga, sunkumai pasireiškia įvairiose gyvenimo srityse, todėl būtina užtikrinti glaudų įvairių sričių specialistų bendradarbiavimą. Toks bendradarbiavimas yra galimas tik jei sukurta efektyvi informacijos perdavimo sistema ir jei tarpusavyje bendradarbiauja įvairių sričių institucijų specialistai. Tam, kad būtų lengviau šį tikslą pasiekti, viena iš institucijų turi būti tokių veiksmų koordinatorė.

3.3. Vaikui ir jo šeimai pagalbą teikiančių institucijų uždaviniai

Vaikui ir jo šeimai teikiama pagalba:

- vaiko laisvalaikio organizavimas
- pagalba mokantis
- pagalba vaikui bendraujant su bendraamžiais
- materialinė parama
- gydymas nuo priklausomybės (jei būtina)
- pagalba gydantis somatiškai (jei būtina)
- šeimos stebėjimas gyvenamojoje vietoje

Pagalba seksualiai išnaudojamam vaikui ir jo šeimai yra sudėtingas procesas, kurio metu reikia atsižvelgti į daugelį aspektų. Todėl teikiant pagalbą būtina įtraukti įvairių sričių institucijas – socialinės paramos, mokymo, sveikatos apsaugos, auklėjimo ir globos institucijas, nevyriausybinės organizacijos, priklausomybės nuo alkoholio gydymo įstaigas, pareigūnus, besirūpinančius lygtinai nuteistaisiais, policiją ir kitas įstaigas, kurios pasirenkamos priklausomai

nuo vaiko ir jo šeimos įvertinimo. Šių institucijų uždaviniai, priklausomai nuo individualių poreikių, yra susiję su šiomis pagalbos sritimis:

Vaiko laisvalaikio organizavimas, jei to negali padaryti jo šeima, mokykloje ar vietiniuose klubuose, kur užtikrinama, kad vaikas įdomiai ir efektyviai praleis laisvą nuo mokymosi laiką. Tokiu atveju yra galimybė stebėti vaiką, skatinti jo terapijos procesą, o įstaiga, organizuojanti terapinę pagalbą vaikui, gali surinkti daugiau žinių apie vaiko reabilitaciją.

Pagalba mokantis. Mokykla, vietiniai klubai, socialinės paramos institucijos ar nevyriausybinės organizacijos gali užtikrinti vaikui pagalbą atliekant namų darbus ir mokantis dalykų, kurie jam sukelia sunkumų. Pažanga mokantis mokyklinio amžiaus vaikui yra esminė jo gyvenimo ir brandos dalis, kuri turi labai didelės įtakos jo bendram funkcionavimui ir tolesnei brandai.

Pagalba vaikui bendraujant su bendraamžiais mokykloje. Besispecializuojantys mokyklų darbuotojai (pedagogai, psichologai, auklėtojai) gali padėti vaikui, kai jam iškyla sunkumų mokykloje, organizuodami integraciją skatinančius ar edukacinius užsiėmimus ir užtikrindami vaikui bendravimą, pagrįstą pasitikėjimu.

Materialinė parama šeimai. Socialinės paramos institucijos, mokyklos, vietiniai klubai ar nevyriausybinės organizacijos gali padėti vaikui ir jo šeimai finansiškai, aprūpindami juos būtinais dalykais, maisto produktais, mokykliniais vadovėliais ir pan.

Gydymas priklausomybės nuo alkoholio atveju. Alkoholizmas šeimoje sukelia sunkumus ir padidina jau esamas problemas. Individuali ar grupinė priklausomybę turinčių žmonių, jų artimųjų terapija, tarpusavio pagalbos grupės ir vaikams skirtos grupės padeda atgauti pusiausvyrą gyvenime.

Vaiko gydymas (somatinis). Seksualiai išnaudojami vaikai dažnai kenčia dėl įvairių kūno negalavimų, todėl psichinės ir fizinės sveikatos specialistų bendradarbiavimas atlieka svarbų vaidmenį pagalbos vaikui procese.

Šeimos stebėjimas gyvenamojoje vietoje. Socialinės paramos institucijos ir specialistai, prižiūrintys lygtinai nuteistuosius, yra kompetentingi ir teisiškai įgaloti bendradarbiauti su šeima jos gyvenamojoje vietoje. Taip gaunama daugiau žinių apie šeimos būklę; šie specialistai gali daryti įtaką šeimos situacijai ir vaiko priežiūrai.

3.4. Teisėsaugos institucijų uždaviniai terapinio gydymo metu

Atstatant vaiko psichinę pusiausvyrą po seksualinės prievartos, nepaprastai svarbu yra apsaugoti vaiką nuo pakartotino parodymų teikimo. BPK 185a str. įteisina galimybę apsaugoti vaiką nuo daugkartinių apklausų, kurios jam yra

nepaprastai sunki emocinė, neretai traumuojanti patirtis. Vaiko terapijos tikslas – su trauma susijusios patirties ir jausmų integracija ir emocinės pusiausvyros atstatymas. Kai vaikas verčiamas vėl ir vėl prisiminti patirtą smurtą, šis procesas sutrikdomas, todėl dažnai atsinaujina simptomai ir psichosocialinio funkcionavimo sunkumai. Neretai vaikas dar kartą duoda parodymus prabėgus ilgam laikui nuo pirmosios apklausos, todėl antrieji parodymai ne visada yra pakankamai patikimi (dėl užmiršimo proceso, patirties pasikeitimo) ir gali labai skirtis nuo pirmųjų parodymų dėl raidos procesų (mąstymo, patirties). Dėl minėtų priežasčių svarbiausias teisėsaugos institucijų uždavinys šiame etape yra apsaugoti vaiką nuo būtinybės pakartotinai duoti parodymus.

3.5. Vaiko ir šeimos stebėjimas užbaigus terapinį gydymą

Miesto pagalbos šeimai centro (MPŠC) uždaviniai:

- ryšių su šeima palaikymas
- ryšių su vaiku palaikymas
- reguliarius bendradarbiavimas su mokykla
- bendradarbiavimas su inspektoriumi, prižiūrinčiu lygtinai nuteistuosius
- informavimas apie būtinybę atnaujinti gydymą
- bendradarbiavimas su policija

Užbaigus vaiko ir šeimos terapiją pagalbą teikiančioje institucijoje, būtina ir toliau bendradarbiauti su vaiku, rinkti informaciją apie tolesnę jo raidą ir jos sąlygas. Pasibaigus reguliariems vizitams pas specialistą, vaikas turi pradėti spręsti savarankiškai visa tai, ką anksčiau jam padėjo spręsti psichologas. Šeima taip pat nebegali nuolat bendradarbiauti su pagalbą teikiančia institucija. Nors yra galimybė pakartotinai kreiptis pagalbos, tuo ne visada naudojamosi. Todėl siekiant padėti vaikui ir jo šeimai savarankiškai bei tinkamai spręsti gyvenimo ir raidos problemas, būtina šeimą stebėti. Geriausiai tam pasirengęs yra Miesto šeimos pagalbos centras. Čia dirba kvalifikuoti specialistai, kurie yra teisiškai įgalioti bendradarbiauti su šeima ir su kitomis institucijomis. Užbaigus gydymą, MPŠC darbuotojai ima stebėti šeimą ir įgyvendina šias užduotis:

Ryšių su šeima palaikymas: vizitai į namus, siekiant patikrinti gyvenimo sąlygas; šeimos materialinių poreikių įvertinimas ir nustatymas, ar reikia pagalbos (finansinės paramos, pagalbos ieškant darbo, organizuojant vaiko maitinimą mokykloje ir pan.); pokalbiai su tėvais apie gyvenimiškų problemų sprendimo būdus ir vaikų auklėjimą.

Ryšių su vaiku palaikymas: individualūs socialinio darbuotojo pokalbiai su vaiku, siekiant išsiaiškinti kylančias emocines, socialines problemas ir problemas mokykloje bei šeimoje, vaiko pasitikėjimo savimi stiprinimas, vaiko užtikrinimas, kad esant reikalui jis gali gauti pagalbos už šeimos ribų.

Ryšų su mokykla palaikymas: pokalbiai su auklėtoju, psichologu ar mokytoju (tuo, kuris vaiką geriausiai pažįsta), siekiant gauti informaciją apie vaiko pažangą mokantis, jo psichosocialinį funkcionavimą mokykloje.

Bendradarbiavimas su inspektorais, *prižiūrinčiais lygtinai nuteistuosius.* Stebint vaiką būtina bendradarbiauti su vietiniu inspektoriumi, prižiūrinčiu lygtinai nuteistuosius, siekiant nustatyti, ar šeima yra inspektoriaus priežiūroje; jei taip, tai būtina nuolat bendradarbiauti vertinant vaiko ir jo šeimos situaciją, taip pat papildyti vieni kitus, dirbant su šeima ir vaiku.

Informavimas apie būtinybę šeimai teikti pagalbą. Jei iš surinktos informacijos apie vaiką ir jo šeimą paaiškėja, kad būtina atnaujinti bendradarbiavimą su šeima, MPŠC privalo kreiptis į atitinkamą instituciją (pvz., į TVTAK, kad būtų atnaujintas terapinis gydymas; į vietinį klubą, kad vaikui būtų užtikrintas atitinkamas raidos skatinimas; į priklausomybių gydymo įstaigą, kad būtų atnaujinta pagalba, įveikiant priklausomybę nuo alkoholio; į šeimos reikalų teismą, jei vaiko gerovė yra pavojuje ir pan.).

Bendradarbiavimas su policija: nepilnamečių reikalų specialisto informavimas apie šeimos patiriamus sunkumus; esant ypatingoms situacijoms, socialinis darbuotojas gali pasinaudoti policijos pagalba lankydamasis vaiko aplinkoje.

Stebėdami šeimą, MPŠC darbuotojai turi remtis užbaigus terapinį gydymą sudaryta trišale sutartim tarp TVTAK (arba kitos institucijos, kuri tiekė pagalbą vaikui ir jo šeimai), MPŠC ir vaiko šeimos. Sutartyje turi būti apibrėžta: socialinio darbuotojo veiklos apimtis, atskirų priemonių taikymo dažnis, bendradarbiavimo su šeima būdas, kito susitikimo, kurio metu bus aptariama šeimos situacija, data, stebėjimo užbaigimo galimybė. Sprendimas dėl galutinio stebėjimo užbaigimo turi būti priimamas dalyvaujant vaikui, jo teisėtam globėjui, įstaigos, kuri buvo atsakinga už pagalbą vaikui ir jo šeimai teikimą, darbuotojui ir už šeimos stebėjimą atsakingam MPŠC darbuotojui.

4. VAIKŲ SEKSUALINIO IŠNAUDOJIMO KALTININKAI

Darbas su vaikų seksualinio išnaudojimo kaltininkais reikalauja teisėsaugos institucijų, vykdomųjų institucijų ir psichologinės pagalbos institucijų intensyvaus bendradarbiavimo. Lenkijoje yra nemažai įstatymų, taikomų darbe su seksualinės prievartos kaltininkais. Tačiau šie įstatymai, deja, nėra idealūs, be to, jie retai taikomi (labiausiai dėl atitinkamų institucijų ir specialistų stokos).

Problemas, susijusias su veikla, taikoma smurto kaltininkų atžvilgiu, galima suskirstyti į tris grupes. Šias problemas reguliuoja atitinkamos toliau pateikiami nurodymai.

Kaltininkas turi palikti namus, kuriuose gyvena vaikas

Lenkijos BPK 250 str. leidžia ikiteisminio tyrimo metu laikinai areštuoti kaltininką iki bus priimtas nuosprendis, o 2005-07-29 įstatymo „Dėl prievartos šeimose prevencijos“ 14 str. leidžia vietoje laikino arešto skirti policijos priežiūrą su sąlyga, kad kaltininkas paliks būstą, kuriame gyvena vaikas, arba kaltininkas bus įpareigotas nebendrauti su vaiku. Šie teisės aktai gali būti taikomi iškelus kaltinimą įtariamam smurtautojui.

Paskelbus nuosprendį, pagal Lenkijos BK 39 str. 2 b pastr., kaltininkui gali būti skirtas įpareigojimas nesilankyti kai kuriose vietose, draudimas bendrauti su nustatytais asmenimis (pvz., smurtą patyrusiu vaiku). Lenkijos BK 41 a ir 41b str. bei 43 str. 1 pastr. 2 dalis nustato tokio įpareigojimo trukmės laiką.

Sąlyginai atidėto bausmės vykdymo atveju Lenkijos BPK 72 str. 1 pastr. 7b dalis suteikia galimybę nurodyti kaltininkui palikti būstą, kuriame gyvena nukentėjusysis, o 72 str. 1 pastr. 7a dalis – nurodyti kaltininkui nebendrauti su nukentėjusiuoju ar su kitais asmenimis.

Bausmės atlikimas ir gydymo/terapijos galimybė

Galima gauti terapiją įkalinimo įstaigoje atliekant bausmę kaip dalį taikomos gydymo sistemos, pagal Lenkijos BPK 117 str., jei nusikaltimas įvykdytas pagal BK 197-203 str., t.y. nusikaltimų prieš seksualinę laisvę ir dorovę atvejais ir yra susijęs su seksualinių pasirinkimų sutrikimais. Toks gydymas galimas tada, jei nuteistasis duoda sutikimą, o jam nesant apie gydymo arba reabilitacijos taikymą nutaria bausmę skiriantis teismas.

Gydymas gali būti vykdomas ne įkalinimo įstaigoje, jei pagal Lenkijos BPK 72 str. 1 pastr. 6 dalį bausmės atlikimas yra lygtinai atidėtas – tokiu atveju teismas gali įpareigoti nuteistąjį dalyvauti terapiniame gydyme arba pataisos ir mokymo programose. Panaši galimybė egzistuoja ir paleidimo iš įkalinimo įstaigos anksčiau laiko atveju, bandomuoju laikotarpiu išėjus iš įkalinimo įstaigos pagal Lenkijos Vykdomojo baudžiamojo kodekso 159 str., remiantis Vykdomojo baudžiamojo kodekso 72 str. 1 pastr. 6 dalimi.

Pagrindinė problema, susijusi su vaikų seksualinio smurto kaltininkų gydymu, yra tokio gydymo įstaigų ir specialistų trūkumas.

Kaltininko stebėjimas pasibaigus įkalinimui

Pasibaigus įkalinimui, kaltininką galima stebėti tada, jei jis buvo išleistas anksčiau laiko. Nurodžius kaltinamajam nebūti nustatytose vietose ir/arba uždraudus jam bendrauti su nustatytais asmenimis, pagal Lenkijos Vykdomojo baudžiamojo kodekso 181a str. 2 pastr. galima skirti profesionalaus inspektoriaus, prižiūrinčio lygtinai išleistus, priežiūrą, kurios tikslas – užtikrinti, kad šis nutarimas būtų vykdomas.

5. KONSULTACIJOS RENGIANČIŲ PROCEDŪRŲ VADOVĄ

2008 m. kovo mėn. TVTAK išleido lankstinuką „Poznanėje taikomos procedūros vaikų seksualinio išnaudojimo atvejais“. 125 egzemplioriai buvo išsiųsti įvairių sričių institucijoms, kurios dirba su vaikais. 50 egzempliorių buvo išsiųsta elektroniniu paštu. Prie lankstinuko buvo pridėtas Poznanės mero laiškas, kuriame šis kreipėsi su prašymu prisidėti prie bendradarbiavimo, siekiant sukurti galutinį „Procedūrų“ variantą ir pareikšti savo nuomonę dėl lankstinuke pateikto pasiūlymo. Įžanginę „Procedūrų“ versiją gavo šie specialistai ir šios institucijos:

- Prokurorai (apygardos ir rajono prokuratūra)
- Teisėjai (šeimos reikalų teismas ir baudžiamasis teismas)
- Inspektoriai, prižiūrintys lygtinai nuteistus (šeimos reikalų teismas ir baudžiamasis teismas)
- Policininkai (Vyriausiasis policijos komisariatas)
- Socialiniai darbuotojai (Miesto šeimos pagalbos centras)
- Miesto krizių intervencijos centro darbuotojai
- Psichologai ir mokyklų pedagogai (pradinės ir vidurinės mokyklos)
- Vaikų ligoninių darbuotojai
- Psichologinių ir pedagoginių konsultacinių tarnybų darbuotojai (psichologai, pedagogai)
- Globos ir Švietimo institucijų darbuotojai
- Miesto komisija problemoms, susijusioms su priklausomybe nuo alkoholio, spręsti

Pirminio „Procedūrų“ varianto platinimo tikslas buvo pasikonsultuoti su įvairių pagalbą seksualiai išnaudojamiems vaikams teikiančių institucijų darbuotojais. Kai kurie iš jų dalyvavo kuriant „Procedūras“ kaip konsultantai ir atskirų sričių specialistai (pvz., socialinės paramos, teisės, krizių sprendimo). Tačiau atsižvelgiant į tolesnį siūlomą „Procedūrų“ įgyvendinimą kasdienėje atskirų institucijų praktikoje, nuspręsta, kad būtina gauti pastabas iš tų darbuotojų, kurie yra

leidinyje pateiktų uždavinių vykdytojai. Buvo svarbu sudaryti galimybę įvairių sričių specialistams susipažinti su siūlomomis „Procedūromis“ ir pateikti savo pastabas, atsižvelgiant į jų institucijų veiklą. Pagrindinis šių konsultacijų tikslas yra padidinti realų „Procedūrų“ taikymą praktikoje, pritaikyti jas prie atskirų institucijų galimybių taip, kad jos netaptų „dirbtinėmis taisyklėmis“.

Konsultacijos baigėsi 2008 m. birželio mėn. pradžioje. Ypač vertingos pastabos buvo iš teisėsaugos institucijų (teismo, prokuratūros), globos ir auklėjimo institucijų (vaikų namų darbuotojų), Miesto pagalbos šeimai centro (socialinių darbuotojų) ir Provincijos konsultanto klinikinės psichologijos reikalams (ligoninių darbuotojų atstovas).

Pastabos buvo iš esmės susijusios su šiais klausimais:

- teisės aktų, kuriais vadovaujantis sukurtos procedūros, patikslinimas,
- „Procedūrų“ suderinimas su valstybės institucijų veiklos taisyklėmis,
- pasiūlymas tiksliau apibrėžti atskirų socialinės globos institucijų darbuotojų uždavinius,
- pasiūlymas labiau atsižvelgti į smurtą patyrusių vaikų šeimos situacijų įvairovę,
- pasiūlymai patobulinti procedūrose siūlomus taikyti veiksmus.

TVTAK kolektyvas atsižvelgė į pateiktas pastabas ir, remdamasis jomis, 2008 m. liepos mėn. sukūrė galutinę „Poznanėje taikomos procedūros vaikų seksualinio išnaudojimo atvejais“ versiją.

Tiek pirmasis įvairių sričių specialistų darbas kuriant pirmąjį „Procedūrų“ projektą, tiek ir daugybė konsultacijų dėl siūlomų veikimo principų suteikė progą pradėti diskusiją seksualinio vaikų išnaudojimo tema ir suteikė galimybę įvairių sričių institucijoms bei specialistams tarpusavyje pasikeisti informacija. Sukurtos „Procedūros“ buvo teigiamai įvertintos Poznanės vadovų ir teisėsaugos institucijų atstovų. Šie veiksmai teikia vilties, kad vaikų seksualinio išnaudojimo atvejais siūlomos taikyti procedūros bus greitai įgyvendintos visų institucijų, dirbančių su vaikais, praktikoje.

3 DALIS

**PROCEDŪRŲ SEKSUALINĖS PRIEVARTOS
PRIEŠ VAIKUS ATVEJ AIS VADOVAS**

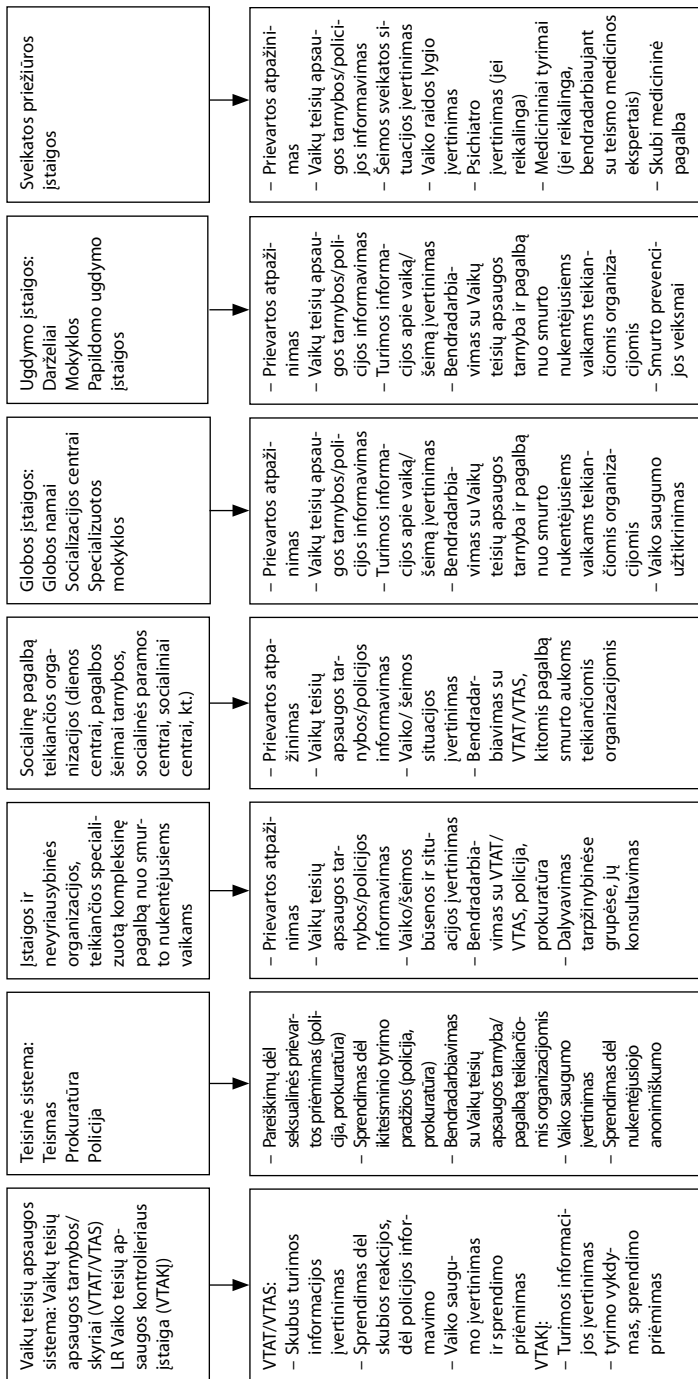
Vilniuje

(Lietuva)

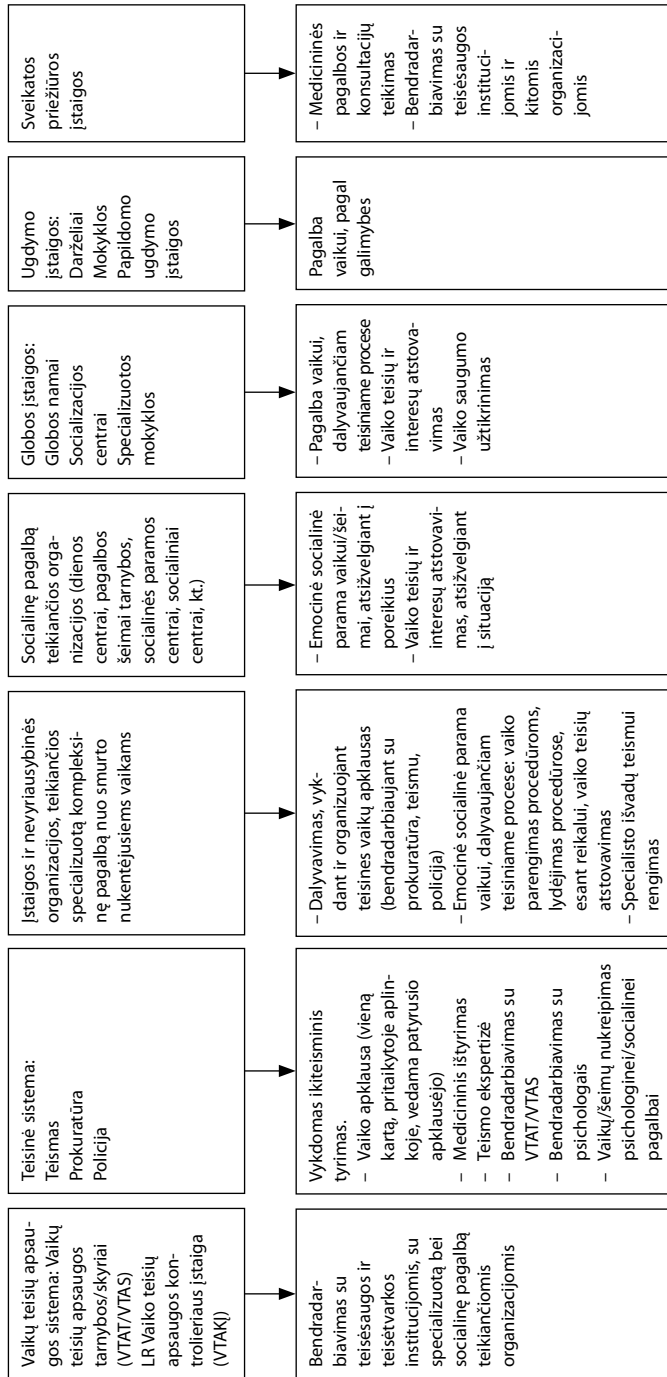
Bendradarbiavimo schema

TARPŽINYBINIO VEIKSMŲ PLANO SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS ATVEJ AIS SCHEMA

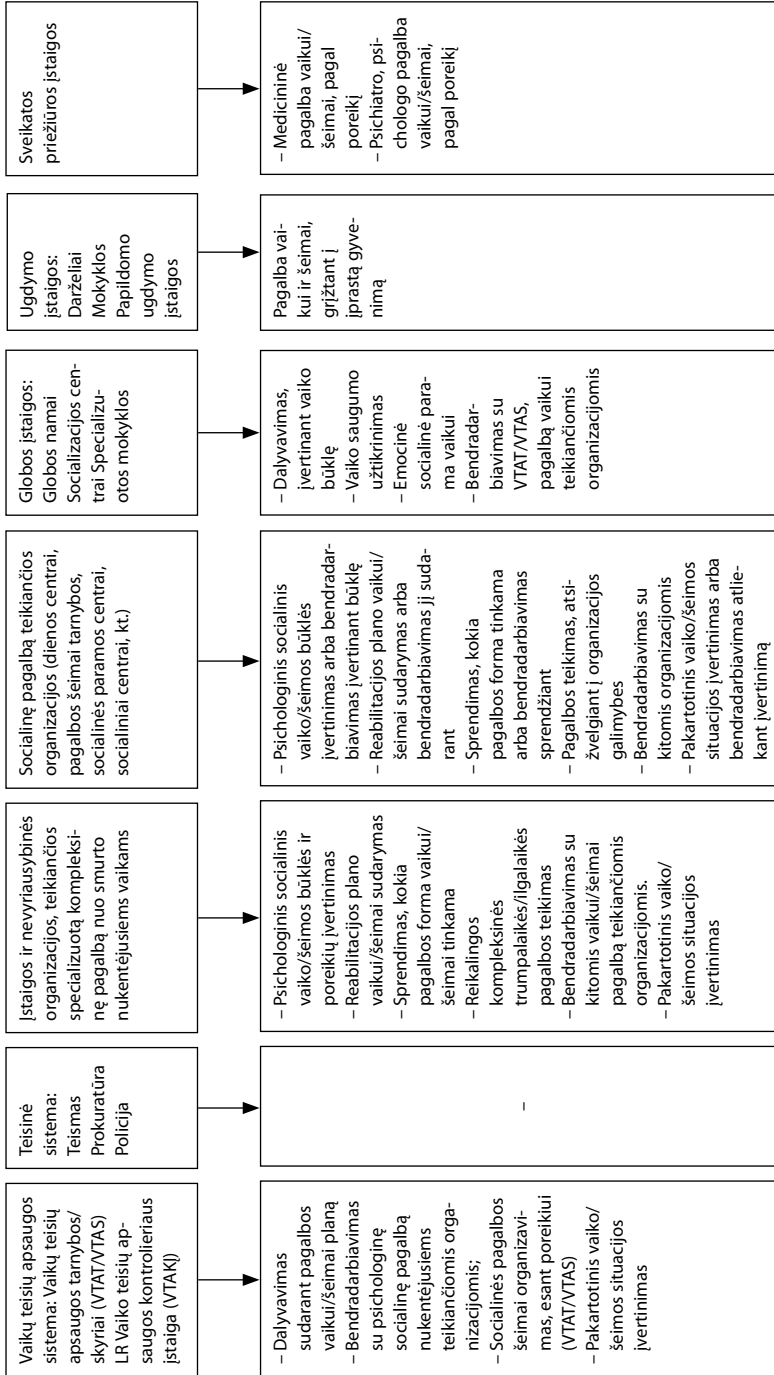
I. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS ĮTARIMAS IR ATPAŽINIMAS

II. TEISINIAI VEIKSMAI, SUSIJĘ SU SEKSUALINIŠS PRIEVARTOS ATVEJU

III. PAGALBA VAIKUI IR ŠEIMAI (REABILITACIJA)

TURINYS
(Lietuva)

ĮVADAS	7
PROCEDŪRŲ VADOVAS	11
I. Seksualinės prievartos įtarimas ir atpažinimas	12
Pagrindiniai šios dalies uždaviniai specialistams, dirbantiems su vaikais	12
Užduotys kiekvienos veiklos srities institucijoms	13
Bendros rekomendacijos specialistams	17
II. Teisiniai veiksmai, susiję su seksualinės prievartos atveju	18
Pagrindiniai šios dalies uždaviniai specialistams, dirbantiems su vaikais	18
Užduotys kiekvienos veiklos srities institucijoms	19
Bendros rekomendacijos specialistams	22
III. Pagalba vaikui ir šeimai (reabilitacija)	23
Pagrindiniai šios dalies uždaviniai specialistams, dirbantiems su vaikais	23
Užduotys kiekvienos veiklos srities institucijoms.....	24
Bendros rekomendacijos specialistams.....	27
Kur kreiptis seksualinės prievartos atveju	28
Organizacijos, teikiančios specializuotą kompleksinę pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams Vilniaus mieste	29

ĮVADAS

Šiame skyriuje pateikiamas Rekomenduojamų procedūrų, kurių turėtų imtis įvairios institucijos, sprendžiančios seksualinės prievartos prieš vaikus atvejus, planas, parengtas pagal esamą situaciją Lietuvoje. Pateikiamos rekomendacijos skirtos organizacijoms bei specialistams, dirbantiems su smurtą patyrusiais vaikais ir šeimomis. Leidinys svarbus ne tik specialistams profesionalams, bet ir visiems žmonėms, kuriems rūpi nuo smurto nukentėjusių vaikų padėtis bei esamos pagalbos galimybės.

Rekomendacijų ištakos: pagalbos nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos sistema

Pastaraisiais metais smurto prieš vaikus, tame tarpe ir seksualinės prievartos, tema Lietuvoje sulaukia vis daugiau dėmesio. Valstybės mastu įgyvendinama Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams programa, koordinuojama LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Nuolat vykdomos socialinės akcijos, raginančios atkreipti visuomenės dėmesį į smurto prieš vaikus problemą, vykdomi mokymai įvairių sričių specialistams, leidžiami leidiniai specialistams ir plačiajai visuomenei, vykdomi tyrimai, vertinantys prievartos prieš vaikus paplitimą. Šalyje veikia organizacijos, dirba specialistai, besispecializuojantys šioje srityje. Vienos organizacijos daugiau specializuojasi smurto prevencijos, kitos – pagalbos nukentėjusiems teikimo srityje.

Šios rekomendacijos yra skirtos pagalbos nuo smurto nukentėjusiems vaikams ir jų šeimoms sistemos stiprinimui, užtikrinant efektyvų tarpžinybinį bendradarbiavimą. Seksualinės prievartos reiškinyje apima teisinius, psichologinius, medicininius, socialinius aspektus. Reikalingas suderintas skirtingų sričių (vaikų teisių apsaugos, teisėtvarkos, teisėsaugos, socialinės psichologinės paramos, globos, švietimo ir medicinos) specialistų dalyvavimas ir bendradarbiavimas, siekiant sustabdyti prievartą ir užkirsti jai tolesnį kelią, apsaugoti vaiką, padėti

jam įveikti traumuojančią patyrimą, užtikrinti vaiko ir jo šeimos narių tolesnį prisitaikymą bendruomenėje.

Pastebimos tokios pagrindinės tarpžinybinio bendradarbiavimo problemos:

- Dažnai skirtingos institucijos, spręsdamos tuos pačius seksualinės prievartos atvejus, nesuderina savo veiksmų, nesidalina svarbia informacija. Teikiant pagalbą nesuderinus veiksmų, nėra vieningo pagalbos plano, tikslo, suderinto funkcijų pasiskirstymo. Bendradarbiavimas leidžia teikti visapusišką pagalbą nukentėjusiajam bei praplečia dirbančių specialistų kompetenciją.
- Trūksta informacijos apie pagalbos galimybes nukentėjusiems vaikams: tiek patiems nukentėjusiems/jų šeimos nariams, tiek ir specialistams apie kitas organizacijas, kitas pagalbos galimybes. Informacijos sklaida apie esančias pagalbos galimybes tarp organizacijų/institucijų padėtų specialistams efektyviau organizuoti pagalbą nukentėjusiems, skatintų tarpusavio bendradarbiavimą.
- Šiuo metu nėra institucijos/organizacijos, užsiimančios seksualinės prievartos prieš vaikus atvejų koordinavimu. Atskirų atvejų koordinatoriais dažniausiai tampa nevyriausybines organizacijos arba vaikų teisių apsauga besirūpinančios organizacijos.

Rengiant rekomendacijas buvo atsižvelgta į paminėtas problemas. Vienas iš rekomendacijų tikslų yra skatinti organizacijų tarpusavio bendradarbiavimą, kitas – siūlyti organizacijoms veiksmų planą, atitinkantį nukentėjusių vaikų/jų šeimų poreikius: atpažinti seksualinės prievartos auką, sudaryti individualų kompleksinės pagalbos planą, lydėti vaiką teisinėse procedūrose, suteikti jam ir jo šeimai visapusišką, reikalingą pagalbą.

Rekomendacijos jų rengimo etape buvo aptartos su Vilniaus mieste veikiančių institucijų atstovais VŠĮ Paramos vaikams centro organizuoto tarpžinybinio pasitarimo metu. Pasitarime dalyvavo Lietuvos respublikos Vaikų teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė, Vilniaus Vaikų teisių apsaugos skyriaus vedėja Lina Juškevičienė, Vilniaus m. 2 apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėja Asta Misiūnaitė-Bashir, Vilniaus m. apygardos prokuratūros prokuroras Liutauras Rudzevičius ir Vilniaus m. apylinkės prokuratūros prokurorė Ligita Valentukevičienė, Vyriausiojo policijos komisariato vyriausioji tyrėja Jolita Nernartavičienė ir psichologė Anna Kirejeva, kompleksinę socialinę ir psichologinę paramą nuo smurto nukentėjusiems teikiančių organizacijų atstovai: Sigutė Stanaitienė, Agnė Šiaulytė (VŠĮ VUVL filialo Vaiko rados centras), Evaldas Karmaza, Neringa Grigutytė (VŠĮ Vaiko namas), Nijolė Dirsienė (Vilniaus m. Motinos ir vaiko pensionas), Erna Pelkutė, Ieva Daniūnaitė ir Daiva Olkštinaite (Paramos

vaikams centras). Veiksmų planas atitinka galimų paslaugų Vilniaus mieste pasiūlą. Kitose savivaldybėse šie veiksmai turėtų būti taikomi atsižvelgiant į esamą paslaugų pasiūlą. Kartu, tai gali būti rodiklis, kokių paslaugų itin trūksta. Bendrieji bendradarbiavimo ir keitimosi informacija principai gali ir turi būti taikomi kiekvienoje savivaldybėje.

Rekomendacijų ištakos: teisės aktai, įtvirtinantys vaikų teisių apsaugos pagrindus

Vaikų teisių apsaugą ir rūpinimąsi jų gerove numato 2 pagrindiniai įstatymai: Tarptautinė vaiko teisių konvencija (Lietuvoje ratifikuota 1995m.) ir Lietuvos respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (priimtas 1996m.). Įstatymai numato vaikų apsaugą nuo bet kokio smurto ir išnaudojimo, tame tarpe ir seksualinės prievartos. 19 Vaiko teisių konvencijos straipsnis numato, kad valstybė, siekdama apginti vaiką nuo išnaudojimo, imasi visų reikiamų priemonių. Šioms priemonėms priskiriamos ir socialinės programos, nukreiptos į paramos nukentėjusiam suteikimą ir kitas reikalingas priemones.

19 straipsnis.

1. Valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių.
2. Tarp tokių apsaugos priemonių reikiamais atvejais gali būti ir veiksmingos socialinės programos, leidžiančios suteikti paramą vaikui ir jį globojantiems asmenims ir išaiškinti, pranešti, perduoti nagrinėti, tirti, gydyti ir imtis kitų priemonių minėtais žiauraus elgesio su vaikais atvejais, o prireikus iškelti baudžiamąją bylą.

Lietuvos respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 47 straipsnis numato administracinę arba baudžiamąją atsakomybę už vaiko prievartavimą dalyvauti seksualinėje veikloje.

47 straipsnis.

1. Už vaiko skatinimą ar prievartavimą dalyvauti seksualinėje veikloje, panaudojimą prostitucijai arba įtraukimą į prostituciją, panaudojimą pornografijai, taip pat gaminant ar platinant pornografinius leidinius ar kitokius pornografinio ar erotinio pobūdžio dalykus taikoma įstatymų nustatyta administracinė arba baudžiamoji atsakomybė.
2. Vaikai turi būti mokomi išvengti seksualinės prievartos ir išnaudojimo.

Teikiant pagalbą vaikams, nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos, pirmiausia turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus. Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnis, 1 dalis: *Imantis bet kokių vaikų liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai.*

PROCEDŪRŲ VADOVAS: REKOMENDACIJOS INSTITUCIJOMS, DIRBANČIOMS SU PRIEVARTĄ PATYRUSIAIS VAIKAIS IR JŲ ŠEIMOMIS

Procedūrų vadovas:

I. Seksualinės prievartos įtarimas ir atpažinimas

II. Teisiniai veiksmai, susiję su seksualinės prievartos atveju

III. Pagalba vaikui ir šeimai (reabilitacija)

Toliau bus pateiktas detalus kiekvienos vadovo dalies uždavinių ir veiksmų, skirtų uždaviniams pasiekti, aprašymas. Laiko tėkmėje veiksmai gali išsidėstyti ne tokia tiesiogine tvarka. Reabilitacijos procesas prasideda iškart po seksualinės prievartos atskleidimo.

Skirtingos organizacijos pagal savo kompetenciją turi imtis skirtingų veiksmų. Organizacijos pagal savo veiklos sritį ir kompetenciją suskirstytos tokiomis grupėmis:

- Vaikų teisių apsaugos sistema (jai priklauso Vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriai; LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga)
- Teisinė sistema (teismas, prokuratūra, policija)
- Įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos, teikiančios specializuotą kompleksinę (psichologinę, psichiatrinę, socialinę, teisinę, kt.) pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams (Vilniuje veikiančių organizacijų sąrašas pateikiamas skyriaus pabaigoje)
- Socialinę pagalbą teikiančios organizacijos (dienos centrai, pagalbos šeimai tarnybos, socialinės paramos centrai, socialiniai centrai, kt.)
- Globos įstaigos (globos namai, socializacijos centrai, specializuotos mokyklos)
- Ugdymo įstaigos (darželiai, mokyklos, papildomo ugdymo įstaigos)
- Sveikatos priežiūros įstaigos

Kiekvienas specialistas/organizacija (įskaitant ir pavienius specialistus), teikiantys pagalbą nuo seksualinės prievartos nukentėjusiems vaikams, turėtų

identifikuoti save kuriai nors sričiai pagal savo kompetenciją ir imtis rekomenduojamų veiksmų. Kiekvienas specialistas/kiekviena organizacija turėtų įvertinti, ar užtenka jo/jų teikiamos pagalbos ir, pagal poreikį, bendradarbiauti su kitais specialistais/organizacijomis. Dalis šiose rekomendacijose nurodomų veiksmų skirtingoms organizacijoms/specialistams persidengs. Kiekvienu atveju, rekomendacijos turi būti taikomos atsižvelgiant į atvejo (vaiko, šeimos, patirtos prievartos) individualumą.

Veiksmų plano schema pateikta šio skyriaus pradžioje.

I. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS ĮTARIMAS IR ATPAŽINIMAS

Pagrindiniai šios dalies uždaviniai specialistams, dirbantiems su vaikais:

1. Atpažinti vaiką, kuris galėjo nukentėti nuo seksualinės prievartos.

Atpažinti seksualinę prievartą patyrusį vaiką gali padėti: vaiko pasakojimas apie tai, kas su juo atsitiko; pasikeitęs vaiko elgesys ir nuotaika; pasikeitę jo įpročiai, užsiėmimai. Seksualinę prievartą gali rodyti ir specifinis seksualizuotas elgesys. Prievartą atpažinti gali padėti ne tik vaiko stebėjimas, bet ir vaiko aplinkos stebėjimas, aplinkinių turima informacija. Daugiau apie tai, kaip atpažinti prievartą patyrusį vaiką skaitykite literatūroje.

2. Įvertinti vaiko, atpažinto patyrus seksualinę prievartą, būklę.

Nuo vaiko būsenos ir situacijos, nuo patirtos prievartos pobūdžio ir masto įvertinimo priklauso, kokių žingsnių bus imamasi toliau, kokia pagalba vaikui yra reikalinga. Būklės įvertinimui svarbi kiekvienos susijusios institucijos turima informacija. Būklės ir situacijos įvertinimas skirsis, kai jis bus atliekamas apie prievartą sužinojus iš paties vaiko, iš nesmurtaujančių šeimos narių ar kitų aplinkinių (mokytojų, auklėtojų).

3. Užtikrinti vaiko saugumą.

Specialistai, sužinoję apie prievartos prieš vaikus faktus, turi informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrius. Vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrius, kiti specialistai, sužinoję apie prievartą prieš vaiką, turi priimti sprendimą dėl teisėtvarkos institucijų informavimo – tam tikrais atvejais (nužudymas, seksualinė prievarta, stipri fizinė prievarta, sveikatos sutrikdymas ar reali jo grėsmė)

būtina nedelsiant informuoti policiją/prokuratūrą, kad būtų užtikrintas vaiko saugumas. Vaikų teisių apsaugos specialistai turi įvertinti prievartos pasikartojimo galimybę ir priimti sprendimą dėl vaiko saugumo. Vertinant, ar vaikas gali likti namuose su tėvais/globėjais, svarbu įvertinti: prievartos faktus šeimoje, tėvų naudojamo auklėjimo ypatumus, vaiko būsenos ir raidos ypatumus, tėvų ir vaikų santykius, smurtaujančio tėvo elgesį, nesmurtaujančio tėvo galimybes padėti vaikui. Neatidėliotinių veiksmy vaiko saugumui užtikrinti būtina imtis, kai: galimi sužeidimai vaikui gali kelti didelį/mirtiną pavojų, vaikas yra itin jautrus pasireiškančiam suaugusiojo elgesiui; vaikas jau anksčiau yra nukentėjęs nuo suaugusiojo, įtariamo naudojant prievartą; įtariamieji gali paslėpti vaiką ar pabėgti. Vaiko saugumas gali būti užtikrinamas, remiantis nesmurtaujančio tėvo galimybėmis apsaugoti vaiką, perkeliant smurtaujančią tėvą į kitą vietą, perkeliant vaiką į saugią vietą. Jei nesmurtaujantis tėvas nėra pajėgus būti atsakingas už vaiko saugumą ar yra besąlygiškai palankiai nusistatęs smurtaujančio tėvo atžvilgiu, svarbu įvertinti, ar nėra kito artimo žmogaus, galinčio būti atsakingu už vaiką ir su juo aptarti saugumo planą.

4. Vykdyti prevencinę veiklą ir skleisti informaciją apie seksualinę prievartą.

Pagal Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymą, specialistai, dirbantys su vaikais, sužinoję apie seksualinę prievartą prieš vaiką, turi informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrių. Visi suaugusieji, dirbantys su vaikais švietimo, medicinos, teisėtvarkos, teisėsaugos, globos ir kitose įstaigose, turi būti supažindinti ir mokomi, kaip atpažinti seksualinę prievartą patyrusį vaiką (kokie yra seksualinės prievartos požymiai, kaip reaguoti sužinojus apie prievartą). Vaikai turi būti šviečiami apie tai, kas yra seksualinė prievarta ir mokomi, kaip nuo jos apsisaugoti, kur ieškoti pagalbos, jei yra skriaudžiami. Vaikai, patiriantys seksualinę prievartą, gali nesuprasti, kad tai, kas su jais daroma, yra neteisėta, dažnai jie patys jaučiasi kalti, būna išgąsdinti. Nukentėjusiems vaikams sunku papasakoti, kas jiems atsitiko – tam reikalinga suaugusiojo žmogaus pagalba.

Užduotys kiekvienos veiklos srities institucijoms

Vaikų teisių apsaugos sistema: vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriai (VTAT/VTAS), LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

Vaikų teisių apsaugos tarnyba yra pagrindinė institucija Lietuvoje, besirūpinanti vaikų teisių apsauga. Kad pagalba nuo smurto nukentėjusiems vaikams būtų efektyvi, apie smurto faktus turi būti informuojama Vaikų teisių apsaugos tarnyba. Atsižvelgiant į gautą informaciją, VTAT/VTAS sprendžia, ar reikalinga

informuoti policijos ir prokuratūros institucijas. VTAT/VTAS turėtų surinkti informaciją iš visų pasiekiamų asmenų, galinčių turėti reikšmingos informacijos, įskaitant ir įstatyminius vaiko atstovus. Priimamas sprendimas, ar svarbu imtis neatidėliotinių veiksmų. VTAT/VTAS yra ta institucija, kuri gali gauti ir surinkti informaciją apie vaiko situaciją iš įvairių asmenų ir specialistų bei koordinuoti bendrą vaiko/šeimos situacijos vertinimą. Į bendrą įvertinimą įeina medicininis, psichiatrinis, psichologinis, socialinės-ekonominės šeimos situacijos įvertinimas. Remiantis šiuo įvertinimu, VTAT/VTAS priima sprendimą dėl vaiko saugumo užtikrinimo. Bendradarbiaujant su kitais specialistais, dirbančiais su šeima, sudaromas Vaiko saugumo planas – kokių priemonių ir kada bus imamasi vaiko saugumo užtikrinimui. Atlikus vaiko/šeimos situacijos įvertinimą, VTAT/VTAS turi organizuoti tolesnę pagalbą šeimai ir aktyviai dalyvauti tarpžinybiniuose pasitarimuose, susijusiuose su prievartos atveju. Vaikų teisių apsaugos tarnyba/skyrius dėl pagalbos suteikimo aukai gali kreiptis į įstaigas, nevyriausybinės organizacijas, galinčias suteikti reikiamą psichologinę ar kompleksinę pagalbą. Atskirais atvejais, abipusiu susitarimu, VTAT/VTAS gali perduoti pagalbos koordinavimą kitai organizacijai, teikiančiai profesionalią reabilitacinę pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams, atsižvelgiant į tos organizacijos galimybes ir turimus resursus.

Dėl vaiko teisių bei jo teisėtų interesų pažeidimų, įvykdytų asmens ar institucijos/organizacijos, specialistai turi galimybę kreiptis į LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą: kontrolieriaus įstaiga įvertina situaciją, atlieka tyrimą ir pateikia sprendimą (pateikia rekomendacijas, įspėjimą, kreipiasi į atitinkamas institucijas, kt.). LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, atlikdama individualius tyrimus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų, bendradarbiauja su kitomis institucijomis bei nevyriausybėmis organizacijomis, rengia tarpžinybinius pasitarimus.

Teisinė sistema: teismas, prokuratūra, policija

Pareiškimai dėl seksualinės prievartos atvejų turi būti teikiami policijos komisariatams (didžiuosiuose miestuose gali būti teikiami ir vyriausiesiems policijos komisariatams). Visi Lietuvos gyventojai gali pateikti pareiškimus raštu, į kuriuos bus atsilepta. Kreiptis į policiją gali tiek bendruomenės nariai, tiek specialistai, išsiaiškinę seksualinės prievartos atvejį. Kiekvienas pateiktas pareiškimas yra išnagrinėjamas. Prokuroras ir/ar policijos tyrėjas, įvertinęs turimą informaciją, priima sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Jei informacija apie seksualinės prievartos atvejį gaunama ne iš Vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriaus, policija/prokuratūra informuoja Vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrių. Teisėsaugos institucijos bendradarbiauja su Vaikų teisių apsaugos insti-

tucijomis ir su pagalba nuo smurto nukentėjusiems teikiančiomis organizacijomis, siekiant užtikrinti vaiko saugumą, suteikti būtinają skubią pagalbą vaikui ir šeimai. Esant poreikiui, teismas priima sprendimą dėl smurtautojo įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo. Taip pat teismas priima sprendimą dėl nukentėjusiojo anonimiškumo.

Įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos, teikiančios specializuotą kompleksinę (psichologinę, psichiatrinę, socialinę, teisinę, kt.) pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams

Kai kurios įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos turi galimybę padėti vaikui kompleksiskai – teikti teisininko, socialinio darbuotojo, psichologo, psichiatro, kitų specialistų konsultacijas.

Į specializuotą pagalbą teikiančias organizacijas vaikai, patyrę seksualinę prievartą, patenka po Vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriaus ar policijos/prokuratūros nukreipimo. Būna atvejų, kai pagalbos po seksualinės prievartos patys vaikai/šeimoms pirmiausiai kreipiasi į šias specializuotas organizacijas. Tokiais atvejais specialistai, įvertinę situaciją, turi informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą ir/ar policiją. Pagrindinis organizacijų, teikiančių kompleksinę pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams, uždavinys – suteikti laiku įvairiapusę pagalbą tiek nukentėjusiam vaikui, tiek jo šeimai, artimai aplinkai. Dirbantys specialistai psichologai, psichiatrai gali įvertinti nukentėjusiojo psichinę būseną, smurto padarytą poveikį, kokia pagalba yra reikalinga; socialiniai darbuotojai gali įvertinti socialinę šeimos padėtį, kokia pagalba ir palaikymas reikalingas šeimai; teisininkai gali suteikti informacijos vaikui ir šeimai apie jų teisinę padėtį, laukiančius teisinius veiksmus. Organizacija, informavusi policiją ir prokuratūrą, toliau tęsia bendradarbiavimą su jais ir Vaiko teisių apsaugos tarnyba/skyriumi, dalyvauja tarpžinybiniuose pasitarimuose, o esant reikalui, juos ir inicijuoja.

Socialinę pagalbą teikiančios organizacijos

Į socialinę pagalbą teikiančių organizacijų grupę įeina skirtingo pobūdžio organizacijos (dienos centrai, pagalbos šeimai tarnybos, socialinės paramos centrai, socialiniai centrai, kt.), tačiau pagalbos seksualinę prievartą patyrusiems vaikams plane jos turi panašių funkcijų. Specialistai, dirbantys su vaikais/šeimomis, teikiantys jiems socialinę paramą, užimtumo veiklą, turi galimybių įvertinti socialinę ekonominę šeimos padėtį, šeimoje esančius tarpusavio santykius, pastebėti vaiko, kitų šeimos narių savijautos, elgesio pokyčius. Bendraudami su vaiku/šeima, jie gali pirmieji sužinoti apie vaiko patiriamą seksualinę prievartą (arba jiems pirmiesiems gali kilti įtarimas apie vykstančią prievartą). Įvertinę turimą informaciją, specialistai sprendžia, ar informuoti apie pagrįstus

prievartos įtarimus – kreiptis į Vaiko teisių apsaugos tarnybą, policiją/prokuratūrą, ar nukreipti vaiką/šeimą tolesniam įvertinimui – į kompleksinę pagalbą nuo smurto nukentėjusiems teikiančią organizaciją. Socialinę pagalbą teikianti organizacija, išaiškėjus prievartos atvejui, atsižvelgdama į išaiškėjusius faktus, ir toliau tęsia savo teikiamą pagalbą. Taip pat ji bendradarbiauja su kitomis organizacijomis, įtrauktomis į prievartos atvejo sprendimą – suteikia turimo informacijos, dalyvauja tarpžinybiniuose pasitarimuose.

Globos įstaigos: globos namai, socializacijos centrai, specializuotos mokyklos

Globos įstaigose, socializacijos centruose, specializuotose mokyklose vaikai praleidžia didžiąją savo laiko dalį, todėl darbuotojai (auklėtojai, pedagogai, socialiniai darbuotojai) juos gali matyti įvairiose situacijose, bendraudami su vaikais gali sužinoti daugiau apie juos, jų patirtį, šeimą. Jie gali pirmieji sužinoti apie patirtą seksualinę prievartą iš paties vaiko ar kitų vaikų. Sužinoję apie prievartos atvejį, įvertinę turimą informaciją apie vaiką ir šeimą, jie turėtų informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrių ir policiją/prokuratūrą. Jei vaikų globos teisės priklauso institucijai, tuomet vienas iš darbuotojų yra įstatyminis vaiko atstovas ir turi ruoštis lydėti vaiką įvairiose teisinėse procedūrose bei dalyvauti organizuojant pagalbą vaikui. Išaiškėjus seksualinės prievartos atvejui globos, socializacijos įstaigose, svarbu atvejį pradėti spręsti sistemiškai: informuoti ir įtraukti personalą, aiškintis, kiek vaikų nukentėjo ir kaip, užtikrinti nukentėjusiojo ir kitų vaikų saugumą. Institucijai svarbu neužsidaryti ir bendradarbiauti su Vaikų teisių, policijos, prokuratūros specialistais, patyrusiais psichologais.

Ugdymo įstaigos: darželiai, mokyklos, papildomo ugdymo įstaigos

Mokykloje, darželyje, kitose ugdymo įstaigose vaikai daug bendrauja su suaugusiais ir kitais vaikais. Darbuotojai, matydami vaikus beveik kiekvieną dieną, gali stebėti jų savijautą ir elgesį bei atkreipti dėmesį į šių dalykų pasikeitimus. Bendraudami su vaikų tėvais, auklėtojai gali stebėti, kiek tėvai rūpinasi, gali padėti vaikui. Esant būtinybei, pedagogai gali pasitarti su mokykloje dirbančiu psichologu ir/ar socialiniu darbuotoju, surinkti daugiau informacijos apie šeimą. Ugdymo įstaigos gali susidurti su atvejais, kai seksualinė prievarta vyksta mokyklos ribose ir už mokyklos ribų. Abiem atvejais, mokykla turi įvertinti surinktą informaciją ir kreiptis į Vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrių, policiją ar prokuratūrą. Jei prievarta vyko mokykloje – mokykla turi imtis spręsti atvejį sistemiškai, įtraukdama atsakingą personalą, bendradarbiaudama su policija, organizuodama pagalbą vaikams. Imantis veiksmų, turi būti atsižvelgiama į nukentėjusio vaiko poreikius ir nepažeisti jo saugumo. Tolesniame – reabilitacijos – etape, mokykla ir darželis gali taip pat aktyviai dalyvauti – padėti vaikui

prisitaikyti aplinkoje, apsaugoti nuo papildomo traumavimo. Ugdymo įstaigos taip pat turi svarbų vaidmenį, vykdamas seksualinės prievartos prieš vaikus prevenciją: skleidamos informaciją apie seksualinės prievartos atpažinimą, kaip nuo jos apsisaugoti ir kur kreiptis pagalbos, įvykus seksualinei prievartai.

Sveikatos priežiūros įstaigos

Įvairių sričių specialistai gydytojai gali susidurti su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais – ypač šeimos gydytojai, gydytojai dirbantys ligoninės priėmimo skyriuose, ginekologai. Taip pat nuo prievartos nukentėję vaikai ir/ar jų artimieji gali kreiptis į psichikos sveikatos centrų specialistus, vaikų poliklinikose dirbančius psichologus. Kilus įtarimui, gavus informacijos apie seksualinę prievartą prieš vaiką, medikai bei kiti specialistai, dirbantys sveikatos priežiūros įstaigose turi įvertinti surinktą informaciją (vaiko sveikatą, jos pokyčius, šeimos sveikatą, istoriją) ir vaiko saugumą bei informuoti vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrių ir policiją. Gydytojai, remdamiesi savo įvertinimu, turi ne tik informuoti šias tarnybas, bet ir suteikti vaikui/jo artimiesiems informacijos, kur vaikas galėtų gauti tolesnės pagalbos, reikalingos įveikti prievartos sukeltoms pasekmėms. Gydytojas apžiūros metu turi galimybę bent iš dalies įvertinti ir paciento savijautą, tai svarbi informacija ne tik jam, bet ir kitiems vėliau su vaiku dirbsiantiems specialistams. Atsižvelgiant į situaciją, medicinos įstaigoje vaikui turi būti suteikta visa reikalinga medicininė pagalba, įskaitant skubią medicininę pagalbą ir psichiatro, psichologo konsultacijas.

Bendros rekomendacijos specialistams

- Informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą/skyrių ir policiją arba prokuratūrą: pagal Lietuvos respublikos įstatymus, sužinojus apie seksualinės prievartos prieš vaikus atvejį, visada būtina informuoti Vaikų teisių apsaugos tarnybą ir policiją/prokuratūrą.
- Pradėti bendradarbiavimą iš karto po prievartos atvejo išsiaiškinimo. Institucijoms, kurios dalyvauja sprendžiant seksualinės prievartos prieš vaikus atvejį, svarbu pradėti bendradarbiauti nuo pat pradžių: numatyti veiksmų planą, funkcijų pasiskirstymą, tarpusavio susisiekimo būdą. Įvertinant vaiko būseną ir patirtą prievartą, svarbi kiekvienos organizacijos turima informacija.

- Įvertinti vaiko saugumą kaip įmanoma greičiau, kad būtų galima vaiką apsaugoti nuo pasikartojančio smurto. Esant stipriems įtarimams, vaiką reikia atskirti nuo galimo smurtautojo.
- Rūpintis vaiko/šeimoms saugumu: dalijantis informacija, svarbu nepažeisti konfidencialumo principo ir vaiko/šeimoms saugumo interesų.
- Įtraukti vaiką/šeimą į sprendimų dėl pagalbos plano priėmimą: vaikas ir jo nesmurtaujantys tėvai/globėjai turi teisę dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su jiems teikiama pagalba.
- Numatyti skubios ir ilgalaikės pagalbos kelius: seksualinė prievarta yra didelis sukrėtimas tiek ją patyrusiam vaikui, tiek jo artimiesiems, turintis įtakos ir įprastinei gyvenimo tvarkai, ir tarpusavio santykiams šeimoje. Svarbu suteikti ir skubią pagalbą krizėje esančiam vaikui/šeimoms nariams ir numatyti kokios pagalbos reikės ateityje bei kokie specialistai/organizacijos gali ją suteikti.

II. TEISINIAI VEIKSMAI, SUSIJĘ SU SEKSUALINĖS PRIEVARTOS ATVEJU

Pagrindiniai šios dalies uždaviniai specialistams, dirbantiems su vaikais:

1. Atlikti prievartos fakto, aplinkybių ir žalos ištyrimą, atsižvelgiant į vaiko interesus.

Policija arba prokuratūra, gavusi informaciją apie seksualinę prievartą prieš vaikus, įvertina situaciją ir priima sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Ikiteisminiam tyrimui vadovauja prokuroras ir sprendžia, kurie pareigūnai atliks tyrimo veiksmus. Ikiteisminio tyrimo procedūros vykdomos atsižvelgiant į Baudžiamojo proceso kodekso reikalavimus. Surinkus pakankamai įrodymų, byla perduodama į teismą. Viso proceso metu (tiek ikiteisminio tyrimo, tiek teismo proceso) turi būti užtikrinamos vaiko teisės, turi būti atsižvelgiama į vaiko situaciją ir poreikius: turi būti užtikrintas jo saugumas, teikiama reikalinga parama.

2. Apsaugoti vaiką nuo papildomo traumavimo teisinių procedūrų metu.

Kol vyksta ikiteisminis tyrimas ir teisminis procesas, vaikas gali būti kviečiamas dalyvauti įvairiose procedūrose. Vaiko dalyvavimas ir liudijimas yra labai svarbus. Nukentėjęs arba matęs smurtą vaikas žino reikšmingos informacijos apie nusikaltimą. Tinkamai gauti vaiko (kaip ir kitų liudytojų) parodymai padeda

išaiškinti nusikaltimą bei užkirsti kelią nusikaltimo pasikartojimui. Tačiau svarbu įsidėmėti, kad vaikas yra ypatingas liudytojas su specialiais poreikiais, į kuriuos būtina atsižvelgti. Dėl savo amžiaus, raidos ypatumų, gyvenimo aplinkos, traumuojančio seksualinės prievartos patyrimo vaikas yra itin pažeidžiamas. Dalyvavimas ikiteisminėse ir teismo procedūrose yra nauja sudėtinga patirtis vaikui, kelianti didelę įtampą, nerimą, baimę, pasimetimą. Baimė ir nerimas yra neišvengiami kiekvienam žmogui dalyvaujantiems teisinėse procedūrose, tačiau reikia imtis veiksmų, kurie palengvintų vaiko liudijimą ir dalyvavimą: organizuoti tyrimą taip, kad vaikui nereikėtų procedūrose dalyvauti pakartotinai, pasitelkti profesionalus, besispecializuojančius darbe su vaikais, nukentėjusiais nuo seksualinės prievartos, supažindinti vaiką ir jo atstovus su vaiko laukiančiomis procedūromis, teikti įvairiapusį palaikymą jam dalyvaujant procedūrose.

Užduotys kiekvienos veiklos srities institucijoms

Vaikų teisių apsaugos sistema: vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriai (VTAT/VTAS), LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

Pateikus pareiškimą dėl seksualinės prievartos fakto, Vaikų teisių apsaugos specialistai bendradarbiauja su policija, prokuratūra (vykstant ikiteisminiam tyrimui) ir teismu (kai byla patenka į teismą). Bendradarbiavimas reikalingas užtikrinant vaiko teisių apsaugą ir vaiko saugumą, įgyvendinant sprendimą dėl vaiko saugumo (atskiriant smurtautoją ir nukentėjusįjį). Vaikų teisių apsaugos specialistai taip pat bendradarbiauja su kompleksinę pagalbą šeimai teikiančia organizacija, rengia ir/ar dalyvauja tarpžinybiniuose pasitarimuose. Vaikų teisių apsaugos specialistas taip pat gali būti kviečiamas kaip nepilnamečio atstovas ir/arba dalyvauti teisinėje vaiko apklausoje.

Teisinė sistema: teismas, prokuratūra, policija

Pagal Baudžiamojo proceso kodeksą, ikiteisminį tyrimą atlieka tos vietovės, kurioje padaryta nusikalstama veika, prokuroras ir policijos pareigūnai. Ikiteisminiam tyrimui vadovauja prokuroras, kai kuriuos procesinius sprendimus priima ikiteisminio tyrimo teisėjas. Ikiteisminio tyrimo duomenys neskelbtini, iki bylos nagrinėjimo teisme jie gali būti skelbiami tik su prokuroro leidimu.

Svarbiausia ikiteisminio tyrimo dalis yra nukentėjusiojo apklausa. Tam kad apklausa būtų efektyvi, ji turi būti vykdoma, atsižvelgiant į teisinius (LR Baudžiamojo proceso kodekso) reikalavimus ir vaiko poreikius bei interesus. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 186 str., nepilnamečio apklausa paprastai turi būti atliekama ne daugiau kaip vieną kartą, apklausai vadovauja ikiteisminio tyrimo teisėjas, gali būti kviečiamas psichologas ir vaiko teisių apsaugos atsto-

vas padėti apklausti vaiką, vaikas turi būti saugomas nuo neleistino įtariamojo poveikio, gali būti daromas garso ir vaizdo įrašas.

Remiantis psichologinio darbo su prievartą patyrusiais vaikais patirtimi, vaikų apklausoms keliamos tokios pagrindinės rekomendacijos:

- į nepilnamečio apklausą kviesti profesionalų vaikų psichologą, turintį reikiamų žinių, kaip apklausti vaiką;
- vykdyti apklausą vaikų apklausoms pritaikytoje aplinkoje – specialiai įrengtuose vaikų apklausos kambariuose;
- itin svarbu apklausos metu daryti garso ir vaizdo įrašą;
- apklausą organizuoti taip, kad vaikui nereikėtų dalyvauti pakartotinėje apklausoje ir vėliau teisme.

Organizuojant ir vykdamt vaiko apklausą, teisinės sistemos institucijos gali bendradarbiauti su specializuotą kompleksinę pagalbą nuo smurto nukentėjusiems teikiančiomis organizacijomis – kviesti patyrusius kompetentingus specialistus, vykdyti apklausą tam pritaikytoje ir draugiškoje vaikui aplinkoje. Kompetentingi specialistai taip pat gali padėti vaikui pasiruošti dalyvauti apklausoje – suteikti informacijos apie tai, kas jo laukia, pasikalbėti su vaiku apie jo baimes ir rūpesčius, atsakyti į vaikui kylančius klausimus. Į šiuos specialistus teismas taip pat gali kreiptis specialisto išvados – psichologinio vaiko būsenos ir situacijos įvertinimo arba vaiko parodymų patikimumo vertinimo. Prokuratūros/policijos/teismo įstaigų bendradarbiavimas su pagalba nuo smurto nukentėjusiems teikiančiomis organizacijomis bei Vaikų teisių apsaugos tarnybomis/skyriais turėtų būti tęstinis. Jei teisės saugos institucijos žiniomis, vaikas, nukentėjęs nuo seksualinės prievartos, negauna psichologinės arba socialinės pagalbos, vertėtų jį nukreipti į kompleksinę pagalbą smurto aukoms teikiančią organizaciją.

Be apklausos, prokuroro ar teisėjo sprendimu, gali būti paskirti ir kiti procesiniai veiksmai, kuriuose turėtų dalyvauti vaikas. Veiksmų arba vaiko dalyvavimo juose būtinumą reikėtų atidžiai įvertinti. Viena iš tokių procedūrų – teismo psichiatrijos ir psichologijos ekspertizė. Dalyvavimas bet kokiaje papildomoje procedūroje (papildomas liudijimas, kartotinis pasakojimas apie savo patirtį) vaikui kelia papildomą įtampą ir gali būti antrinio traumavimo priežastimi.

Įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos, teikiančios specializuotą kompleksinę (psichologinę, psichiatrinę, socialinę, teisinę, kt.) pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams

Šiame pagalbos vaikui, nukentėjusiam nuo seksualinės prievartos, etape, kompleksinę pagalbą teikiančių organizacijų darbuotojai intensyviai bendradarbiauja su teisės saugos institucijomis. Priklausomai nuo dirbančių specialistų kvalifikaci-

jos ir kompetencijos, bendradarbiavimas gali vykti įgyvendinant keletą užduočių: teisinės vaikų apklausos organizavimas ir vykdymas, palaikymas ir parama vaikui, dalyvaujančiam teisinėse procedūrose, specialisto išvadų rengimas.

Vaikai turėtų būti apklausiami specialiai tam pritaikytose patalpose - kai kuriose organizacijose (Paramos vaikams centras, Vaiko namas, Vaiko raidos centras) veikia įrengti vaikų apklausos kambariai, turintys reikiamą techninę bazę. Apklausas turėtų vykdyti tik tam pasirengę ir apmokyti specialistai. Apklausas nevyriausybinėse organizacijose gali būti vykdomos tik prokuratūros ar teismo nukreipimu ir pagal suderintą veiksmų planą. Vaiką būtina paruošti jo laukiančiai apklausai (ir kitoms procedūroms, jei tokios paskirtos) – informuoti, kaip ir kur apklausa vyks, pasikalbėti su vaiku apie tai, kas jį neramina. Rekomenduojama, kad vaiką su jo laukiančiomis procedūromis supažindintų ne tas pats specialistas, kuris vykdys apklausą. Už vaiką atsakingi asmenys taip pat turi būti informuojami apie vaiko laukiančias procedūras, mokomi, kaip pagelbėti ir palaikyti savo vaiką. Kai kuriais atvejais ikiteisminis tyrimas ir teismo procesas trunka ilgai, o nesmurtaujantis tėvas/globėjas nėra pajėgus užtikrinti savo vaikui emocinį palaikymą – tuomet reikėtų paskirti specialistą (socialinį darbuotoją, psichologą, apmokytą savanorį), galintį lydėti vaiką teisinėse procedūrose ir jį palaikyti.

Specialistai (psichologas, psichiatras, socialinis darbuotojas), dirbantys su vaiku ir šeima, gali įvertinti vaiko būseną ir situaciją, ir teismo/prokuratūros užklausimu, pateikti specialisto išvadą. Psichologai, apmokyti vertinti vaiko pateiktų parodymų patikimumą, gali pateikti išvadą dėl parodymų patikimumo.

Socialinę pagalbą teikiančios organizacijos

Šios organizacijos tęsia savo teikiamą pagalbą vaikui/šeimai, atsižvelgdamos į vaiko būseną ir esamą situaciją: vaikui svarbu išlaikyti užmegztus santykius, užsiimti mėgstama veikla. Po patirtos prievartos ar jos išaiškėjimo vaikui gali būti sunku grįžti į įprastinę savo aplinką. Socialinės organizacijos turi svarbų vaidmenį, padedant vaikui reintegrotis į bendruomenės gyvenimą. Darbuotojai, turėdami informaciją apie vaiko dalyvavimą teisinėse procedūrose, gali jį palaikyti ir padrąsinti, o esant poreikiui, teikti palaikymą ir jo tėvams/globėjams.

Globos įstaigos: globos namai, socializacijos centrai, specializuotos mokyklos

Globos įstaigos arba kitos specializuotos įstaigos, kuriose vaikai gyvena, turi svarbų vaidmenį palaikant vaiką, patyrusį prievartą ir dalyvaujantį teisinėse procedūrose. Būtų svarbu, kad globos/specializuotoje institucijoje būtų

suaugęs žmogus (auklėtojas, psichologas, socialinis pedagogas ar kitas), kuriuo vaikas galėtų pasitikėti, kreiptis iškilus klausimams ar sunkumams. Šis žmogus galėtų lydėti vaiką teisinėse procedūrose, atstovauti jo teises ir interesus. Globos namai, socializacijos centrai ir specializuotos mokyklos turi svarbų vaidmenį padedant vaikui reintegruoti į įprastinę aplinką ir bendruomenę: palaikyti vaiką, įtraukti į užsiėmimus, padėti spręsti kylančius bendravimo sunkumus. Jei vaikas į globos namus pateko po seksualinės prievartos išaiškėjimo, globos namų darbuotojai turi padėti vaikui prisitaikyti jam naujoje aplinkoje. Jei seksualinė prievarta įvyko institucijoje, institucija turi apsaugoti nukentėjusį vaiką ir užkirsti kelią tolesniam smurtui.

Ugdymo įstaigos: darželiai, mokyklos, papildomo ugdymo įstaigos

Dėl šaukimo į teisinę procedūrą ir išgyvenamos psichologinės krizės vaikas kurį laiką gali negalėti eiti į darželį ar mokyklą. Atsižvelgiant į vaiko būseną ir situaciją, darželio/mokyklos specialistai, žinantys apie vaiko patirtą prievartą, padeda jam reintegruoti į darželio/mokyklos gyvenimą. Būtų svarbu, kad vaikas turėtų patikimą suaugusį darželyje/mokykloje, į kurį, esant reikalui, galėtų kreiptis pagalbos ar palaikymo (tai gali būti auklėtojas, psichologas ar kitas patikimas žmogus).

Sveikatos priežiūros įstaigos

Esant poreikiui, vaikui/šeimai suteikiama reikalinga medicininė pagalba ir konsultacijos. Jei vaikas/jo artimieji kreipiasi pagalbos į psichikos sveikatos specialistus (psichiatrą, psichologą), pagalba turi būti teikiama, atsižvelgiant į vaiko būseną, situaciją bei dalyvavimo teisinėse procedūrose ypatumus. Kad teisinių procedūrų metu būtų užtikrinti vaiko interesai, psichikos sveikatos specialistai turi bendradarbiauti su teisėsaugos bei specializuotą kompleksinę pagalbą nuo smurto nukentėjusiems teikiančiomis įstaigomis ir organizacijomis.

Bendros rekomendacijos specialistams

- Tęsti pradėtą tarpžinybinį bendradarbiavimą: ypač glaudžiai šiame etape turėtų bendradarbiauti teisėsaugos institucijos ir kompleksinę pagalbą smurto aukoms teikiančios organizacijos. Joms tenka didžiausias vaidmuo tiriant seksualinės prievartos atvejį ir organizuojant reikiamą pagalbą vaikui/šeimai.
- Seksualinės prievartos atvejį tirti turėtų teisėsaugos specialistai, kurie specializuojasi seksualinės prievartos prieš vaikus srityje. Vykdyti teises vaikų apklausas turi tam pasirengę ir apmokyti specialistai, rekomenduojama bendradarbiauti su patyrusiu kompetentingu psichologu.
- Informuoti vaiką/jo šeimą apie laukiančius teisinius procesus, padėti pasiręsti jiems, teikti paramą vaikui/šeimai jiems vykstant. Tai turėtų daryti vienas iš specialistų, dirbančių su vaiku/šeima – psichologas arba socialinis darbuotojas.

III. PAGALBA VAIKUI IR ŠEIMAI (REABILITACIJA)

Vaiko ir šeimos rehabilitacija prasideda iš karto po seksualinės prievartos įtarimo/išsiaiškinimo. Kiekvienas specialistų veiksmas, skiriama procedūra, atliekama intervencija gali būti ir naudinga, ir žalinga vaikui – todėl specialistai, prieš imdamiesi veiksmų, turi įvertinti šiuos abu (pagalbos ir žalos) aspektus. Pagalbos teikimas vaikui ir šeimai turi prasidėti dar vykstant teisinėms procedūroms.

Pagrindiniai šios dalies uždaviniai specialistams, dirbantiems su vaikais:

1. Sudaryti pagalbos planą nukentėjusiam vaikui ir jo šeimai, atitinkantį vaiko/šeimos poreikius ir situaciją.

Remiantis surinktais duomenimis apie vaiką, jo šeimą ir jos istoriją, bendradarbiaujančios organizacijos turi sudaryti bendrą pagalbos planą vaikui ir jo šeimai. Pagalbos planas sudaromas nedelsiant po įtarimo arba gauto pranešimo apie seksualinę prievartą. Vėliau, atsižvelgiant į situaciją ir gaunamą naują informaciją, planas gali būti papildomas ar keičiamas. Bendras pagalbos planas reikalingas tam, kad būtų: aiškus užduočių pasiskirstymas tarp organizacijų, bendras pagalbos teikimo tikslas, galimybė įvertinti plano įgyvendinimo rezultatus. Kiekvienu atveju sudaromas individualus planas, atsižvelgiant į vaiko būseną ir situaciją: parenkami pagalbos būdai, numatoma plano įgyvendinimo trukmė.

2. Suteikti vaikui ir šeimai reikiamą kompleksinę pagalbą.

Seksualinė prievarta paliečia ir sutrikdo keletą vaiko gyvenimo kontekstų: a) teisinis – pažeidžiamos vaiko teisės, prieš jį įvykdomas sunkus nusikaltimas; b) socialinis – sutrikdomas įprastinis vaiko socialinis funkcionavimas, santykiai su kitais žmonėmis, įprasti užsiėmimai; c) psichologinis – pažeidžiama vaiko emocinė būsena, savęs ir santykių su kitais žmonėmis suvokimas, išgyvenama psichologinė krizė; d) medicininis – padaroma žala psichinei ir fizinei vaiko sveikatai. Atsižvelgiant į visų tipų poveikius ir turi būti teikiama profesionali pagalba vaikui – teisinė, socialinė, psichologinė, medicininė.

3. Pakartotinai įvertinti vaiko būseną ir suteiktos pagalbos veiksmingumą.

Vykdamas sudarytą pagalbos planą vaikui ir šeimai, svarbu nuolat stebėti jo veiksmingumą ir taikyti atsižvelgiant į vaiko būseną ir situaciją. Plano įgyvendinimo pabaigoje svarbu vėl visapusiškai įvertinti vaiko būseną, jo ir šeimos

situaciją bei suteiktos pagalbos veiksmingumą. Remiantis įvertinimu, priimamas sprendimas dėl pagalbos teikimo užbaigimo arba, atsižvelgiant į poreikius, pagalba teikiama toliau. Pagalbos plano įgyvendinimą turėtų koordinuoti viena organizacija – rekomenduojama, kad tai būtų ta organizacija, kuri teikia didžiąją dalį pagalbos vaikui ir/arba turi resursų pagalbos plano koordinavimui.

Užduotys kiekvienos veiklos srities institucijoms

Vaikų teisių apsaugos sistema: vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriai (VTAT/VTAS), LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

Vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriai dalyvauja atvejo sprendime nuo pareiškimo dėl seksualinės prievartos pateikimo iki pagalbos nukentėjusiajam plano įgyvendinimo pabaigos. Reabilitacinės pagalbos teikimo stadijoje Vaikų teisių apsaugos specialistai glaudžiai bendradarbiauja su kompleksinę pagalbą smurto aukoms teikiančiomis organizacijomis. Kompetentingai nevyriausybinei organizacijai, galinčiai teikti įvairiapusišką ir profesionalią pagalbą vaikams, Vaikų teisių apsaugos tarnyba/skyrius gali perduoti pagalbos plano įgyvendinimo priežiūrą ir koordinavimą, tačiau turi dalyvauti sudarant ilgalaikės pagalbos/reabilitacijos planą, vertinant jo poveikį ir rezultatus. Svarbus vaidmuo vaikų teisių apsaugos specialistams tenka įvertinant socialinės pagalbos poreikį bei organizuojant socialinę pagalbą šeimai.

Teisinė sistema: teismas, prokuratūra, policija

Teisinės sistemos atstovai, organizuodami ir atlikdami tyrimą, turi įvertinti atliekamų ir skiriamų veiksmų poveikį vaikui.

Įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos, teikiančios specializuotą kompleksinę (psichologinę, psichiatrinę, socialinę, teisinę, kt.) pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams

Šios organizacijoms tenka pagrindinis vaidmuo teikiant pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams, kadangi jos gali užtikrinti profesionalią kompleksinę pagalbą. Dėl įvairiapusiškos pagalbos galimybių bei turimos seksualinės prievartos atvejų sprendimo patirties, šio organizacijos gali tapti pagalbos teikimo plano įgyvendinimo koordinatorėmis. Sudarant bendrą pagalbą vaikui ir šeimai planą, svarbu kiekvienos iš dalyvaujančių institucijų dalyvavimas, jų surinkta medžiaga ir atlikti įvertinimai. Pagalbos planas turi būti paremtas vaiko būsenos, situacijos, istorijos, šeimos situacijos, tėvų galimybių padėti vaikui įvertinimu. Pagalbos plane turi būti aprašyti siūlomos pagalbos būdai. Vaikas ir jo artimieji turi būti supažindinti su siūlomu pagalbos planu ir dalyvauti pri-

imant sprendimą dėl pagalbos būdų. Įgyvendinamo plano pabaigoje (stebint būsenos ir situacijos pagerėjimą) atliekamas pakartotinis vaiko būsenos ir situacijos įvertinimas, po kurio sprendžiama dėl pagalbos teikimo užbaigimo arba atitinkamo pratęsimo. Specializuotą kompleksinę pagalbą teikianti organizacija bendradarbiauja su Vaikų teisių apsaugos tarnyba/skyriumi, socialinę pagalbą teikiančiomis organizacijomis, ugdymo ir globos įstaigomis.

Pagalbos būdai vaikui:

- Psichologinė pagalba/psichoterapija: trumpalaikė pagalba – nukreipta į krizės įveikimą; ilgalaikės psichologo konsultacijos ar psichoterapija. Tikslas – padėti vaikams įveikti patirtą traumą ir tuo metu išgyvenamus sunkumus, išmokti tinkamo, saugaus, save apginti padedančio elgesio, sėkmingai grįžti į įprastą gyvenimą. Terapinį darbą su vaikais gali atlikti specialistai, turintys pasirengimą šioje srityje. Galimos psichoterapijos rūšys: elgesio terapija, kognityvinė terapija, psichodinaminė terapija. Pagalba gali būti teikiama individualiose konsultacijose ar psichologinės pagalbos grupėje vaikams.
- Psichiatro konsultacijos: teikiamos, atsižvelgiant į būsenos įvertinimą, reikalingos esant ryškiems vaiko būklės ir elgesio pokyčiams.
- Stacionarinė krizės intervencija: šis kelias siūlomas, kai būtina vaikui pradėti teikti psichologinę, psichoterapinę ar psichiatro pagalbą nedelsiant, dar neatlikus išsamaus vaiko situacijos įvertinimo. Reikalinga tais atvejais, kai stebimi ryškūs vaiko elgesio pokyčiai, jis tampa pavojingas sau ir kitiems; po seksualinė prievartos yra buvę suicidinių bandymų; ryškūs depresijos ir nerimo simptomai; kiti atvejai, reikalaujantys neatidėliotinos intervencijos.
- Dalyvavimas programose, užtikrinančiose paramą ir emocinį palaikymą vaikams (pvz. programa Big Brothers Big Sisters).

Pagalbos būdai šeimai:

- Psichologo konsultacijos/psichoterapija: individualios konsultacijos tėvams, šeimos konsultacijos/psichoterapija. Konsultacijų tikslas: stiprinti tėvystės įgūdžius, padėti įveikti emocinius sunkumus, pakeisti disfunkcinius santykius tarp šeimos narių.
- Socialinio darbuotojo konsultacijos: esant poreikiui, teikiamas palaikymas, informacija apie priklausančias socialines garantijas, padedama surasti, kur apsisototi, susisiekti su kitais specialistais.
- Tėvystės įgūdžių mokymai: padeda tėvams/globėjams geriau suprasti vaikų būseną ir elgesį, mokytis efektyvaus vaikų disciplinavimo, tinkamų paramos ir palaikymo būdų, savo emocijų reguliavimo.
- Pagalba namuose (namų vizitavimas): tai socialinės ir psichologinės pagalbos derinys, orientuotas į šeimą, kurios baziniai poreikiai nėra patenkinti.

Bendras pagalbos šeimai tikslas – įgalinti tėvus/globėjus ir stiprinti jų galimybes padėti vaikui.

Socialinę pagalbą teikiančios organizacijos

Šiai grupei priklausančių organizacijų teikiamos pagalbos galimybės yra skirtingos. Jei organizacija dirbo su vaiku ir šeima iki seksualinės prievartos atskleidimo ir turi pakankamai galimybių bei kompetencijų teikti pagalbą išaiškėjus prievartai, rekomenduotina, kad ši organizacija ir teiktų pagalbą vaikui bei šeimai. Jei tam tikros pagalbos (pvz. psichoterapeuto, psichiatro) suteikti organizacija negali, ji turi kreiptis dėl pagalbos į kitą organizaciją – pvz. kompleksinę pagalbą teikiančią. Pastarosios organizacijos turi sukaupę didelę darbo su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais patirtį. Todėl į jas rekomenduotina kreiptis ir dėl konsultacijų specialistams. Kompetentinga socialinę pagalbą teikianti organizacija gali tapti pagalbos plano vaikui ir šeimai sudarymo bei įgyvendinimo koordinatore. Kitu atveju, organizacijos specialistai aktyviai dalyvauja įvertinant vaiko būseną, situaciją, tėvų galimybes padėti vaikui bei teikia įvairiapusę socialinę pagalbą vaikui ir šeimai.

Globos įstaigos: globos namai, socializacijos centrai, specializuotos mokyklos

Globos įstaigos privalo užtikrinti vaiko saugumą, teikti emocinę ir socialinę paramą nukentėjusiam vaikui. Įstaiga turi objektyviai įvertinti savo galimybes suteikti vaikui specializuotą pagalbą (psichologo, socialinio darbuotojo) – jei tokių galimybių nėra ar jų nepakanka, įstaiga turi kreiptis pagalbos vaikui kitoje organizacijoje (galinčioje teikti profesionalią kompleksinę pagalbą vaikams - smurto aukoms). Globos įstaiga turi bendradarbiauti su pagalbą vaikui teikiančiomis organizacijomis, Vaikų teisių apsaugos tarnyba/skyriumi bei dalyvauti rengiamuose tarpžinybiniuose pasitarimuose.

Ugdymo įstaigos: darželiai, mokyklos, papildomo ugdymo įstaigos

Vaikui, nukentėjusiam nuo seksualinės prievartos, kurį laiką gali būti sunku eiti į darželį ar mokyklą: dėl patiriamos gėdos, baimių, kitų išgyvenimų; dėl paskirtų teisinių procedūrų, kuriose jis turi dalyvauti; dėl paskirto stacionarinio gydymo ir kt. Darželio/mokyklos darbuotojai turi padėti vaikui reintegrotis jo aplinkoje ir įprastoje veikloje. Jei prieš išaiškėjant seksualinės prievartos faktui, ugdymo įstaigoje vaikui buvo teikiama kokia nors specializuota pagalba (psichologo, socialinio pedagogo, logopedo ar kito specialisto), šios pagalbos tęstinumas, pobūdis bei tikslai turėtų būti aptarti tarpžinybiniame pasitarime, kuriame dalyvautų pagalbą teikiantis ugdymo įstaigos darbuotojas ir po prievartos atvejo išaiškėjimo vaikui pagalbą teikiantys specialistai.

Sveikatos priežiūros įstaigos

Medicininė pagalba teikiama esant poreikiui ir atsižvelgiant į vaiko būklės įvertinimą. Psichikos sveikatos specialistai teikia pagalbą vaikui/šeimai pagal savo kompetenciją, pateikia savo nuomonę, vertinant vaiko būseną ir situaciją, sudarant ir įgyvendinant bendrą pagalbos vaikui ir šeimai planą, bendradarbiauja su Vaikų teisių apsaugos tarnybų/skyrių darbuotojais bei kitais specialistais, dalyvaujantiais pagalbos vaikui ir šeimai teikime.

Bendros rekomendacijos specialistams

- Bendradarbiauti sudarant bendrą pagalbos planą vaikui ir šeimai: numatyti pagalbos plano tikslą ir įgyvendinimo būdus, pasiskirstyti užduotis (atsižvelgiant į skirtingų organizacijų galimybes bei kompetenciją), nuspręsti, kas koordinuos pagalbos plano įgyvendinimą. Kiekviena bendradarbiaujanti organizacija turi paskirti po atsakingą specialistą už konkretaus atvejo sprendimą.
- Teikti pagalbą atsižvelgiant į vaiko saugumą, būklę, interesus.
- Teikti pagalbą seksualinę prievartą patyrusiam vaikui bei jo šeimai turi kompetentingi ir tam pasiruošę specialistai. Jei dirbant su atveju iškykla sunkumų ir klausimų, būtina pasitarti su kitais specialistais, dirbančiais su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais.
- Specialistai, dirbantys seksualinės prievartos srityje, turi nuolat kelti savo kvalifikaciją – mokymuose, supervizijų grupėse ir kt.
- Bendradarbiauti pakartotinai įvertinant vaiko būseną, situaciją bei suteiktos pagalbos plano efektyvumą ir pasiektus tikslus – svarbi kiekvieno specialisto nuomonė bei iš vaiko ir šeimos gautas grįžtamasis ryšys. Remiantis įvertinimu, ne tik priimamas sprendimas dėl teikiamos pagalbos užbaigimo ar tęstinumo, bet ir įvertinamas intervencijos būdų efektyvumas, keliamos rekomendacijos tolesniam darbui su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais.

KUR KREIPTIS SEKSUALINĖS PRIEVARTOS ATVEJU

• Savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybos/skyriai

Veikia kiekvienoje mieste ir rajone. Kontaktų teirautis savivaldybių administracijose arba ieškoti www.socmin.lt, www.socialiniszemelapis.lt

Vilniaus miesto Savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento Savivaldybės Vaikų teisių apsaugos skyrius

Kaupia pranešimus apie smurtą patyrusius vaikus, organizuoja pagalbą smurtą patyrusiems vaikams, bei jų šeimoms. Visi gauti pranešimai yra tikrinami. Skyriaus mobilioji pagalbos grupė darbo metu gavus pranešimą apie smurtą patiriantį vaiką, skubiai vyksta į įvykio vietą.

Adresas: Konstitucijos pr. 3, Vilnius

Tel.: (8 5) 211 2026; (8 5) 211 2671.

Mobiliosios pagalbos grupės tel.: 8 682 46264

• Policijos komisariatai

Veikia kiekviename mieste ir rajone. Kontaktų ieškoti www.policija.lt .

Bendrasis pagalbos numeris 112

Vilniaus m. Vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos Nusikaltimų tyrimo tarnybos Smurtinių nusikaltimų tyrimo skyrius

Specializuojasi seksualinės prievartos prieš vaikus tyrime.

Adresas: Birželio 23-iosios g. 10, LT-03205 Vilnius

Adresas internete: www.vilnius.policija.lt

• LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius atlieka vaiko teisių apsaugos padėties Lietuvoje stebėseną, teisės aktų, susijusių su vaikais, analizę ir taikymo praktikos vertinimą, individualius tyrimus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų; teikia rekomendacijas bei pastabas dėl nepakankamo dėmesio vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimui; inicijuoja diskusijas įvairiais vaikų liečiančiais klausimais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė tiria fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl valstybės, savivaldybių institucijų ir pareigūnų, nevalstybinių institucijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, bei priima rekomendacinio pobūdžio sprendimą.

Adresas: Barboros Radvilaitės g. 1, LT-01124 Vilnius

Tel./faks.: (8 5) 210 7176

Nemokamas telefonas: 8 800 01230

El. paštas: vaikams@lrs.lt

Adresas internete: www.vaikams.lrs.lt

ORGANIZACIJOS, TEIKIANČIOS SPECIALIZUOTĄ KOMPLEKSIŅĘ PAGALBĄ NUO SMURTO NUKENTĖJUSIEMS VAIKAMS VILNIAUS MIESTE

• VšĮ Paramos vaikams centras

Teikia įvairiapusę nemokamą pagalbą nuo smurto nukentėjusiems vaikams ir jų šeimoms.

- *Psichologinė pagalba*: Vaikų būsenos įvertinimas (esant poreikiui, teikiama išvada teismui), psichologo konsultacijos/psichoterapija, psichologinės pagalbos grupė vaikams, šeimos konsultavimas, socialinių įgūdžių grupė vaikams „Neleisiu savęs skriausti“, konsultacijos tėvams ir specialistams.
- *Teisinė pagalba*: teisininko konsultacijos, vaikų paruošimas teisinėms procedūroms, lydėjimas į teismą, vaiko apklausos organizavimas.
- *Socialinė pagalba*: socialinio darbuotojo konsultacijos, galimybė dalyvauti programoje „Big Brothers Big Sisters“
- *Psichiatro pagalba*: konsultacijos vaikams, šeimos nariams.

Adresas: Latvių 19A, LT – 08113 Vilnius

Tel. nr.: (8 5) 271 5980, 8 611 43567

Faks.: (8 5) 2715979

El. paštas: pvc@pvc.lt

Adresas internete: www.pvc.lt

• VšĮ Vaiko Namai

Pagalba prievartos įtarimo ir patirtos prievartos atvejais: vaiko psichologinis vertinimas, situacijos šeimoje vertinimas, teisinis vaiko įstatyminių atstovų konsultavimas, teisinė vaiko apklausa, vaiko ir tėvų/kitų įstatyminių atstovų paruošimas apklausai, psichologinė ir socialinė individuali ir/ar grupinė pagalba vaikui, šeimos nariams, medicininės ekspertizės/mediko apžiūros užtikrinimas, individualaus pagalbos plano šeimai sudarymas ir įgyvendinimas, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais.

Adresas: Žemaitės g. 21-203, LT-03118 Vilnius

Tel/faks.: (8 5) 2338396

El. paštas: info@children.lt

Adresas internete: www.children.lt

• VšĮ VUVL filialas Vaiko raidos centras

Ambulatorinės paslaugos: Vaikų ir paauglių psichiatrų konsultacijos, individuali/ grupinė psichoterapija, neurologo konsultacijos, vaikų ligų gydytojo konsultacijos.

Stacionarinės paslaugos:

- Vaikų ir paauglių krizių intervencijos skyrius: teikiama intensyvi kompleksinė (psichiatrinė, psichologinė, socialinė) stacionarinė pagalba vaikams, taip pat jų tėvams/globėjams bei jį supančiai aplinkai.
- Vaikų psichiatrijos skyrius: priimami vaikai, turintys emocinių ir psichosocialinių sutrikimų.
- Ankstyvosios reabilitacijos skyrius.
- Poliklinikos ir dienos stacionaro skyrius.

Adresas: Vytauto g. 15, LT-08118 Vilnius

Tel.: Registratūros (8 5) 273 14 22; Vaikų ir paauglių krizių intervencijos skyrius: (8 5) 2757564; Vaikų psichiatrijos skyrius (8 5) 273 14 56; Poliklinikos ir dienos stacionaro skyrius: (8 5) 2751837; Ankstyvosios reabilitacijos skyrius (8 5) 273 00 21

El.paštas: raida@raida.lt

• Vilniaus miesto Motinos ir vaiko pensionas

Organizuoja ir teikia socialines paslaugas Vilniaus miesto gyventojams:

- *Laikino apnakvindinimo paslaugos* Pensiono krizių tarnyboje: informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo paslaugos moterims su vaikais krizių atvejais dėl smurto šeimoje, kilus grėsmei asmens sveikatai ar gyvybei. Veikia visą parą. Esant poreikiui teikiamas laikinas apnakvindinimas iki 3-jų parų.
- *Trumpalaikės socialinės globos paslaugos:* kompleksinė socialinė, psichologinė, teisinė pagalba, įskaitant apgyvendinimą iki 6 mėnesių.
- *Bendrosios socialinės paslaugos pagal Palaikymo programą:* Informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas teikiamas pensione gyvenusioms moterims ir jų vaikams.

Adresas: Vytenio g. 45, LT – 03208 Vilnius

Tel./faks.: (8 5) 2333 619; Tel. konsultacijoms: (8 5) 2333 2508 (visą parą)

El. paštas: ndirsien@takas.lt

- **Vilniaus miesto Pedagoginė psichologinė tarnyba**

Teikia pagalbą vaikams, tėvas, mokyklų specialistams: psichologo, specialiojo pedagogo, logopedo konsultacijas.

Adresas: A.Vivulskio g. 29a, Vilnius

Tel. nr.: (8 5) 265 0912 (8 5) 265 0908

Faks.: (8 5) 265 0973

El. paštas: rastine@ppt.vilnius.lm.lt

GALUTINĖS IŠVADOS

Rekomendacijos

Iš šio vadovo gavome bendrąsias rekomendacijas, kurias būtų galima taikyti įvairiose Europos šalyse. Kiekviena šalis bendrąsias rekomendacijas turės pritaikyti prie padėties savo šalyje ir galiojančių teisės aktų.

Rekomendacijos visos Europos organizacijoms ir vyriausybėms, norinčioms pagerinti vaikų seksualinio išnaudojimo atvejų tyrimą.

- Vaikų teisių konvencija turėtų būti pagrindinis visų veiksmų, kurių imamasi tiriant vaikų seksualinį išnaudojimą, principas.
- Daug dėmesio turėtų būti skiriama kolektyvinei prevencijai. Šiame kontekste reikia pagalvoti apie visuomenės informavimo kampanijas, specialistų mokymus ir pasiekiamas galimybes padedant auklėti vaikus tais atvejais, kai yra santykinai lengvos auklėjimo problemos. Pavyzdys – teigiamas vaikų auklėjimas.
- Signalai ir įtarimai dėl vaikų seksualinio išnaudojimo turi būti tas pagrindas, kuriuo remiantis imamasi veiksmų tam, kad tokie atvejai būtų nustatyti kaip galima anksčiau. Tai reiškia, kad atsiradus signalui, jis turi būti aptiriamas su specialistais tam, kad prievarta būtų sustabdyta. Tokiu būdu gali būti apribojamos žalą keliančios pasekmės.
- Pamatinis principas visada turėtų būti toks: dėmesys vaikams ir rūpinimasis jais.
- Koordinavimas vyriausybinio lygmeniu yra itin svarbus taikant veiksmų seka grindžiamą vaikų seksualinio išnaudojimo tyrimą.
- Taikant veiksmų seka grindžiamą tyrimą šalių pareigos ir atsakomybė turėtų būti aiškiai numatytos. Pavyzdžiui, mokyklų atsakomybė yra visiškai kitokia nei pagalbą teikiančių darbuotojų.
- Kiekviename regione, mieste ar rajone turėtų būti vienas bendras pranešimų apie prievartą namuose ir vaikų išnaudojimą teikimo punktas.
- Prievartos namuose ir vaikų seksualinio išnaudojimo tyrimas turėtų būti kompleksinis.
- Vaikų seksualinio išnaudojimo ir prievartos namuose tyrimas neturėtų būti neformalus. Tai reiškia, kad pranešimų pateikimas esant įtarimams ir susirūpinimui yra privalomas dalykas.
- Tyrimą pagerins pranešimų teikimo politikos įdiegimas.
- Vaikų seksualinio išnaudojimo kaltininkams ir aukoms būtina specifinė pagalba.
- Svarbu, kad ir policija, ir teisingumo institucijų darbuotojai būtų mokomi, kaip reikia apklausti seksualinio išnaudojimo aukas.
- Dėmesį reiktų skirti ne tik sisteminių priemonių taikymui (įskaitant kaltininką), bet ir kaltininko patraukimui baudžiamojon atsakomybėn.